

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

BATMAN İLİNDE NÜFUS HAREKETLERİ

Veysi NAZLI

ŞANLIURFA – 2019

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

BATMAN İLİNDE NÜFUS HAREKETLERİ

Veysi NAZLI

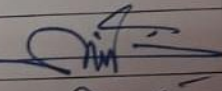
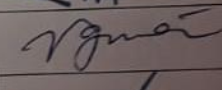
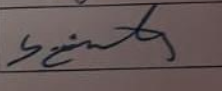
**Danışman
Prof. Dr. Necmettin ELMASTAŞ**

ŞANLIURFA- 2019

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Coğrafya Anabilim Dalı 115225014 numaralı Veysi NAZLI'nın hazırladığı "BATMAN İLİNDE NÜFUS HAREKETLERİ" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması, 11/10/ 2019 tarihinde, saat 10:00 'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

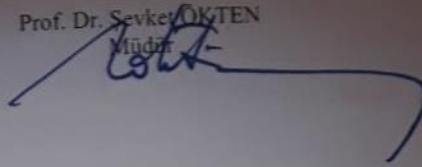
11/10/ 2019

Sınav Jürisi	Unvan, Adı Soyadı	Kanaati	İmzası
Danışman	Prof. Dr. Necmettin ELMASTAŞ	KABUL	
Üye	Prof. Dr. Veysi GÜNAL	KABUL	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Bilal GÖRENTAŞ	KABUL	

Bu tezin Coğrafya Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

10.12.2019

Prof. Dr. Sevket ÖKTEN
Müdür

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

b) Tez, HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek Almıştır Almamıştır.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı: Veyis NAZLI
Öğrenci Numarası: 115225014
Enstitü Anabilim Dalı: Coğrafya
Programı: Tezli Yüksek Lisans
Başlık (Türkçe): Batman İlinde Nüfus
Hareketleri

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen Tezli Yüksek Lisans çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 174 sayfalık kısmına ilişkin, 13/09/2019 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 28'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 6 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen tezli/tezsiz lisansüstü programlarda seminer, dönem projesi, tez vb Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen lisansüstü orijinallik raporu alınması uygulama esasları ile belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığımı ve bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntılarının bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi, Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin yer almadığımı, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

13/09/2019
Hazırlayan Öğrencinin
İmzası

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 13/09/2019

Prof. Dr. Necmettin ELMATAŞ
Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
(İmzası)

ÖZET
BATMAN İLİNDE NÜFUS HAREKETLERİ

NAZLI, Veysi

Yüksek Lisans Tezi

Coğrafya Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Necmettin ELMASTAŞ

Kasım, 2019, 157 sayfa

Bu çalışmanın konusunu, nüfus hareketleri oluşturur. Çalışmanın amacı ülkemizdeki nüfus hareketliliğini ortaya koymak açısından iyi bir örnek olabilecek Batman'ı ele alıp değerlendirmek ve Batman ilindeki nüfus hareketleri üzerinde etkili olan faktörleri tespit edip, coğrafya biliminin ilke ve yöntemlerine göre değerlendirmektir.

Öncelikle nüfusun zaman içerisindeki değişimi ele alınmış ve sayım dönemleri arasındaki gelişimi değerlendirilerek artış oranları hesaplanmıştır. Bu aşamadan sonra araştırma sahasındaki nüfusun bu saha üzerine dağılışı yani nüfus yoğunluğu değerlendirilmiştir. Bu kısımda aritmetik, fizyolojik ve tarımsal nüfus yoğunlukları ortaya konulmuştur. Ardından Batman'ın sahip olduğu nüfusun sosyal ve ekonomik özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öncelikle nüfusun sosyal özellikleri ele alınmaya çalışılmış olup, nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı ele alınmıştır. Daha sonra yine nüfusun önemli bir özelliği olan nüfusun eğitim durumu ele alınmış ve araştırma sahasının bu konudaki özellikleri tespit edilmiştir. Ardından nüfusun kır-kent durumu ve nüfusun sağlık durumu üzerinde durulmuştur. Bu aşamadan sonra ise araştırma sahasının ekonomik yapısını ortaya koyabilmek amacıyla sahadaki çalışma çağındaki nüfusun ekonomik sektörlere dağılımı incelenmiştir. Burada nüfusun daha çok hangi iş kollarında çalıştığı tespit edilmiş, ayrıca işsiz olan nüfusun yapısı değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde Batman ilinde nüfus hareketleri üzerinde etkili olan doğal ve beşeri-ekonomik faktörler üzerinde durulmuştur. Doğal faktörler içerisinde

jeolojik, jeomorfolojik, iklim, toprak, hidrografya ve bitki örtüsü üzerinde durulmuştur. Beşeri-ekonomik faktörler içerisinde ise, sosyo-ekonomik ve siyasal faktörlerin nüfusun dağılışı üzerindeki etkisinden bahsedilmiştir.

Son aşamada ise nüfus hareketliliğini oluşturan etmenler olan doğum, ölüm ve göç konuları ele alınmıştır. Bu bölümde araştırma alanımızdaki nüfusun artışında en fazla etkisi olan göç konusu ön plana çıkmıştır. Gelen nüfus miktarı, geldikleri bölge ve iller tespit edilerek sahanın nüfus çekmesini sağlayan etkenler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Batman, Nüfus Hareketleri, Nüfus Yapısı, Göç

ABSTRACT
POPULATION MOBILITY IN THE PROVINCE OF BATMAN

NAZLI, Veysi

Master's Thesis

Department of Geography

Advisor: Prof. Dr. Necmettin ELMASTAŞ

November, 2019, 157 pages

The topic of the study is about population mobility. The aim of the study is to evaluate Batman which can be a good sample for the purpose of expressing population mobility in our country and to ascertain factors influencing the population mobilities in Batman, also to evaluate them according to the principles and methods of the discipline of Geography.

Firstly the change of population in time was investigated and the rates of increase were calculated evaluating increase of population between census periods. After this stage, the distribution of population in our thesis region, in other words population mobility, was evaluated. In this case, arithmetical, physical, and agricultural population mobilities were provided. Preferably, social features of population and then age and gender structures of population were investigated. After that, being the important feature of population, education level was evaluated. The features of our thesis region about this subject were revealed. Then, distribution of population in countryside-downtown and health condition of population were investigated. Moreover, for revealing the economic structure of this region, the distribution of working population in economic branches was inspected. What business branches the people work more were found and also the structure of the non-working population was evaluated.

In third part, natural and human-economic factors that affect population mobilities in Batman were investigated. As natural factors, geological and geomorphological factors, climate, soil, hydrography and flora were emphasized. As

human-economic factors, the effect of social and political factors on distribution of population were investigated.

Finally, birth, death, and migration which are important factors for population mobility were researched. In this part, migration that influences the population mobility in this region came to the fore. Ascertaining incoming population number, the regions and provinces where people come from, factors that make people migrate in this region were provided.

Key words: Batman, Population Movement, Population Structure, Migration

BATMAN İLİNDE NÜFUS HAREKETLERİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.	
ORİJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.	
ÖZET		III
ABSTRACT		V
KISALTMALAR		X
TABLolar LİSTESİ		XI
ŞEKİLLER LİSTESİ		XIV
GİRİŞ		1

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. GÖÇ KAVRAMI	8
1.2. GÖÇE ETKİ EDEN FAKTÖRLER	9
1.3. GÖÇ ÇEŞİTLERİ	10
1.4. DIŞ GÖÇLER	11
1.4.1. Beyin	12
1.4.2. İşçi Göçü	12
1.4.3. Mübadele Göçü	13
1.5. İÇ GÖÇLER	14
1.5.1. Sürekli (Daimi) Göçler	14
1.5.2. Mevsimlik Göçler	15

İKİNCİ BÖLÜM NÜFUSUN GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1. NÜFUSUN GELİŞİMİ	17
2.2. NÜFUS YOĞUNLUĞU VE DAĞILIŞI	32
2.3. NÜFUSUN SOSYAL ÖZELLİKLERİ	38
2.3.1. Nüfusun Yaş Durumu	38

2.3.2. Nüfusun Cinsiyet Durumu	44
2.3.3. Nüfusun Kır-Kent Durumu	45
2.3.4. Nüfusun Eğitim Durumu	48
2.3.5. Nüfusun Sağlık Durumu	56
2.4. NÜFUSUN EKONOMİK ÖZELLİKLERİ	58
2.4.1. Çalışma Çağındaki Nüfus	58
2.4.2. Çalışan Nüfusun Sektörel Dağılımı	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BATMAN İLİNDE NÜFUS HAREKETLERİ ÜZERİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

3.1. DOĞAL FAKTÖRLER	63
3.1.2. Jeomorfolojik Özellikler	65
3.1.3. İklim Özellikleri	68
3.1.4. Toprak Özellikleri	70
3.1.5. Hidrografya	72
3.1.6. Bitki Örtüsü	74
3.2. BEŞERİ FAKTÖRLER	75
3.2.1. Sosyo-Ekonomik Faktörler	75
3.2.2. Siyasal Faktörler	80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM NÜFUS HAREKETLERİ

4.1. DOĞUMLAR VE ÖLÜMLER	84
4.1.1. Doğumlar	84
4.1.2. Ölümler	89
4.2. GÖÇLER	92
4.2.1. Batman'da İç Göçler	93
4.2.1.1. Başka İllere Kayıtlı Olup Batman İlinde İkamet Eden Nüfus	98
4.2.1.2. Batman İlinde Doğup Başka İllerde İkamet Eden Nüfus	107
4.2.2. Batman İlinin Diğer İllerden Aldığı Göçler	116
4.2.3. Batman İlinin Diğer İllere Verdiği Göçler	120
4.2.4. Batman İlinin En Çok Göç Aldığı ve Verdiği İller	124
4.2.5. Yaş ve Cinsiyete Göre Göçler	126

4.2.6. Eğitim Durumuna Göre Göçler	129
4.2.7. Batman İlinde Net Göç ve Net Göç Hızı	130
4.2.8. Batman İlinin Göç Etme Nedenlerine Göre Aldığı ve Verdiği Göçler	133
4.2.9. Batman'da Dış Göçler	136
SONUÇ VE ÖNERİLER	140
KAYNAKÇA	144

KISALTMALAR

ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
DAKA	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
HÜNEE	Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
KDRP	Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi
KM	Kilometre
KM²	Kilometre Kare
M	Metre
M.Ö.	Milattan Önce
OHAL	Olağanüstü Hal Bölgesi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
Vb.	Ve Benzeri
YY	Yüzyıl

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Teorik Olarak Başlıca Göç Çeşitleri	11
Tablo 2: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Nüfus Gelişimi (1990-2018)	21
Tablo 3: Yıllar İtibariyle Batman İlindeki İlçelerin Nüfusları (1990-2018)	24
Tablo 4: Yıllar İtibariyle Türkiye ile Batman İlinin Nüfusu ve Nüfus Artış Hızları (%) (1990-2018)	27
Tablo 5: Batman Merkez İlçede Nüfus Sayım Yıllarına Göre Nüfus Miktarı, Artış Miktarları ve Nüfus Artış Hızı (1960-2018)	29
Tablo 6: Batman İlinin İlçe Merkezleri ile Belde ve Köylerinin Nüfusu ve Nüfus Artış Hızları (2018)	31
Tablo 7: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlinin Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (Kişi/ Km ²)	33
Tablo 8: Yıllar İtibariyle Batman İlindeki İlçelerin Aritmetik Nüfus Yoğunlukları (Kişi/ Km ²)	35
Tablo 9: Batman İlinin Yaş Grubuna Göre Nüfusu (1990-2018)	39
Tablo 10: Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Batman İli Nüfusu ve Oranları (2018)	41
Tablo 11: Batman İlinin Yaş Bağımlılık Oranı (2007-2017)	43
Tablo 12: Batman İlinin Yaş Bağımlılık Kadın-Erkek Nüfus Miktarı ve Oranı (1990-2018)	44
Tablo 13: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Şehir ve Kır Nüfusu (1990-2018)	46
Tablo 14: Batman İlinde Sayım Yıllarına Göre Şehir ve Kır Nüfuslarının Cinsiyete Göre Dağılımı (1990-2018)	48
Tablo 15: Yıllar İtibariyle Batman İlinde Okuma-Yazma Durumu (6 Yaş ve Üzeri)	49
Tablo 16 : Batman İlinde 2017 Yılı İtibariyle Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Okuma-Yazma Durumu (6 Yaş ve Üzeri)	51
Tablo 17: Batman İlinin Eğitim Durumuna Göre Nüfusu, 2010-2017 (25 Yaş ve Üzeri)	52
Tablo 18: 2017 Yılı İtibariyle Batman İli Nüfusunun Eğitim Düzeyinin Cinsiyete Göre Durumu (6 Yaş ve Üzeri)	54

Tablo 19: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Eğitim Durumu	56
Tablo 20: Batman İlinde Sağlık Personelinin Dağılımı (2017)	57
Tablo 21: Türkiye ve Batman İlinde Sağlık Personeli Başına Düşen Kişi Sayısı (2017)	57
Tablo 22: Batman İlinde Hastane ve Yatakların Sayısı (2017)	58
Tablo 23: TRC3 İllerinin (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) Cinsiyete Göre İşgücü Durumu (2008-2017)	59
Tablo 24: Batman İlinin Cinsiyete Göre İşgücü Durumu (2011)	59
Tablo 25: Batman İlinde Cinsiyete ve Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdam Edilen Nüfus (2011)	61
Tablo 26: Batman İlinde İşgücünün İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı (2000)	62
Tablo 27: Batman'ın Bazı İklim Elemanlarının Ortalama Değerleri (1970-2018)	69
Tablo 28: Batman İlinde İşgücüne Katılma, İşsizlik ve İstihdam Verileri (2017)	77
Tablo 29: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (1996, 2003, 2010)	79
Tablo 30: Batman İlindeki İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2004)	79
Tablo 31: Olağanüstü Hal Bölgesi İllerinde Boşalmış/Boşaltılmış Köyler (1990-2000)	82
Tablo 32: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlindeki Doğumlar (2001-2018)	86
Tablo 33: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlindeki Kaba Doğum Hızı (%) (2009-2018)	88
Tablo 34: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlindeki Ölümler (2009-2018)	90
Tablo 35: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlindeki Kaba Ölüm Hızı (%) (2009-2018)	91
Tablo 36: Batman İlinin Temel Göç Göstergeleri (1985-2018)	96
Tablo 37: Başka İllere Kayıtlı Olup Batman İlinde İkamet Eden Nüfus Miktarı (1990-2000)	99
Tablo 38: Başka İllere Kayıtlı Olup Batman İlinde İkamet Eden Nüfus Oranı (1990-2000)	101

Tablo 39: Başka İllere Kayıtlı Olup Batman İlinde İkamet Eden Nüfus Miktarı (2007-2017)	103
Tablo 40: Başka İllere Kayıtlı Olup Batman İlinde İkamet Eden Nüfus Oranı (2007-2017)	105
Tablo 41: Batman İlinde Doğup Başka İllerde İkamet Eden Nüfus Miktarı (1990-2000)	108
Tablo 42: Batman İlinde Doğup Başka İllerde İkamet Eden Nüfus Oranı (1990-2000)	110
Tablo 43: Batman İlinde Doğup Başka İllerde İkamet Eden Nüfus Miktarı (2014-2017)	112
Tablo 44: Batman İlinde Doğup Başka İllerde İkamet Eden Nüfus Oranı (2014-2017)	114
Tablo 45: Batman İlinin Diğer İllerden Aldığı Göçler (2008-2018)	117
Tablo 46: Batman İlinin Diğer İllere Verdiği Göçler (2008-2018)	121
Tablo 47: Batman İlinin En Çok Göç Aldığı 10 İl (2008-2018)	125
Tablo 48: Batman İlinin En Çok Göç Verdiği 10 İl (2008-2018)	126
Tablo 49: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Yaş ve Cinsiyete Göre Aldığı Göçler (2008-2017)	127
Tablo 50: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Yaş ve Cinsiyete Göre Verdiği Göçler (2008-2017)	128
Tablo 51: Batman İlinin Eğitim Durumuna Göre Aldığı ve Verdiği Göçler (2017)	129
Tablo 52: Türkiye'nin ve Batman İlinin Aldığı Göç, Verdiği Göç ve Net Göçü (2017)	133
Tablo 53: Göç Etme Nedenine Göre Batman İlinin ve Türkiye'nin Verdiği Göç (2010-2011)	134
Tablo 54: Göç Etme Nedenine Göre Batman İlinin ve Türkiye'nin Aldığı Göç (2010-2011)	135
Tablo 55: Batman İline Yurt Dışından Gelen Göçler (2016-2017)	139
Tablo 56: Batman İlinden Yurt Dışına Olan Göçler (2016-2017)	139

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Batman İlinin Lokasyon Haritası	3
Şekil 2: Batman İlinin Fiziki Haritası	5
Şekil 3: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Nüfus Gelişimi (1990-2018)	22
Şekil 4: Yıllar İtibariyle Batman İlindeki İlçelerin Nüfusları (1990-2018)	25
Şekil 5: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlinin Nüfus Artış Hızları (%) (1990-2018)	28
Şekil 6: Batman Merkez İlçede Genel Nüfus Sayımlarına Göre Nüfus Miktarı (1960-2018)	30
Şekil 7: Batman İl Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı (2018)	32
Şekil 8: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlinin Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (Kişi/Km ²)	34
Şekil 9: Yıllar İtibariyle Batman İlindeki İlçelerin Aritmetik Nüfus Yoğunlukları (Kişi/ Km ²)	35
Şekil 10: Batman İlindeki İlçelerin Aritmetik Nüfus Yoğunlukları (2018)	36
Şekil 11: Batman İlinin Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus Piramidi (1990)	40
Şekil 12: Batman İlinin Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus Piramidi (2000)	40
Şekil 13: Batman İlinin Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus Piramidi (2018)	41
Şekil 14: Batman İlinin Geniş Aralıklı Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfusu ve Oranları (2018)	42
Şekil 15: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Kadın-Erkek Nüfus Miktarı (1990-2018)	45
Şekil 16: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Şehir ve Kır Nüfusu (1990-2018)	47
Şekil 17: Batman İlinin Eğitim Durumuna Göre Nüfusu, 2010-2017 (25 Yaş ve Üzeri)	53
Şekil 18: 2017 Yılı İtibariyle Batman İli Nüfusunun Eğitim Düzeyinin Cinsiyete Göre Durumu (6 Yaş ve Üzeri)	55
Şekil 19: Batman İlinde Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilen Nüfus (2011)	61
Şekil 20: Batman'ın Ortalama, Ortalama En Yüksek ve Ortalama En Düşük Sıcaklık Değerleri (1970-2018)	69
Şekil 21: Yıllar İtibariyle Batman İlindeki Doğumlar (2001-2018)	87
Şekil 22: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlindeki Kaba Doğum Hızı (%) (2009-2018)	88

Şekil 23: Yıllar İtibariyle Batman İlindeki Ölümler (2009-2018)	90
Şekil 24: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlindeki Kaba Ölüm Hızı (%) (2009-2018)	92
Şekil 25: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Aldığı ve Verdiği Göç	97
Şekil 26: Başka İllere Kayıtlı Olup Batman İlinde İkamet Eden Nüfus (2007)	106
Şekil 27: Başka İllere Kayıtlı Olup Batman İlinde İkamet Eden Nüfus (2017)	107
Şekil 28: Batman İlinde Doğup Başka İllerde İkamet Eden Nüfus (2014)	115
Şekil 29: Batman İlinde Doğup Başka İllerde İkamet Eden Nüfus (2017)	116
Şekil 30: Batman İlinin Diğer İllerden Aldığı Göçler (2008)	118
Şekil 31: Batman İlinin Diğer İllerden Aldığı Göçler (2013)	119
Şekil 32: Batman İlinin Diğer İllerden Aldığı Göçler (2018)	120
Şekil 33: Batman İlinin Diğer İllere Verdiği Göçler (2008)	122
Şekil 34: Batman İlinin Diğer İllere Verdiği Göçler (2013)	123
Şekil 35: Batman İlinin Diğer İllere Verdiği Göçler (2018)	124
Şekil 36: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Net Göç ve Net Göç Hızları	131
Şekil 37: Türkiye’de İllerin Aldığı Göçler (2016-2017)	132
Şekil 38: Türkiye’de İllerin Verdiği Göçler (2016-2017)	132
Şekil 39: Türkiye’de İllerin Net Göç Hızları % (2016-2017)	133
Şekil 40: Göç Etme Nedenine Göre Batman İlinin Verdiği Göç (2010-2011)	135
Şekil 41: Göç Etme Nedenine Göre Batman İlinin Aldığı Göç (2010-2011)	136

GİRİŞ

Araştırmanın Amacı

Ülkemiz nüfus hareketliliğinin fazla olduğu ülkelerden biridir. Bu hareketliliğin oluşmasında ülkemizin coğrafi yapısı ile ekonomik ve sosyal alanda görülen problemlerin büyük etkisi bulunmaktadır. Nüfus hareketliliğinin yoğun şekilde yaşanması; ülkemiz genelinde ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel açıdan önemli değişikliklerin meydana gelmesini sağlamıştır. Bu değişiklikler sonucu oluşan sorunlar ise, ülkemizin öncelikli olarak çözülmeyi bekleyen sorunları olarak karsımıza çıkmaktadır.

Batman'da yaşanan hızlı nüfus dinamiği, nüfus hareketliliğinin gelişimini, sebep ve sonuçlarını değerlendirebilmek açısından iyi bir örnek olarak karsımıza çıkmaktadır.

Bu çalışma ile Batman nüfusunun gelişimini, ekonomik ve sosyal yönleri ile ortaya koymaya çalışacağız. Bundan sonraki dönemlerde yapılması gereken ekonomik yatırımlar ile oluşabilecek sosyal ve çevresel sorunların önlenmesine yönelik önlemlerin alınabilmesi, için bir kaynak oluşturabileceğini düşündüğümüz bu çalışma aynı zamanda ülkemiz genelinde görülen nüfus hareketlerinin neden ve sonuçlarının da belirlenmesine örnek oluşturacaktır.

Araştırma Alanının Yeri Ve Sınırları

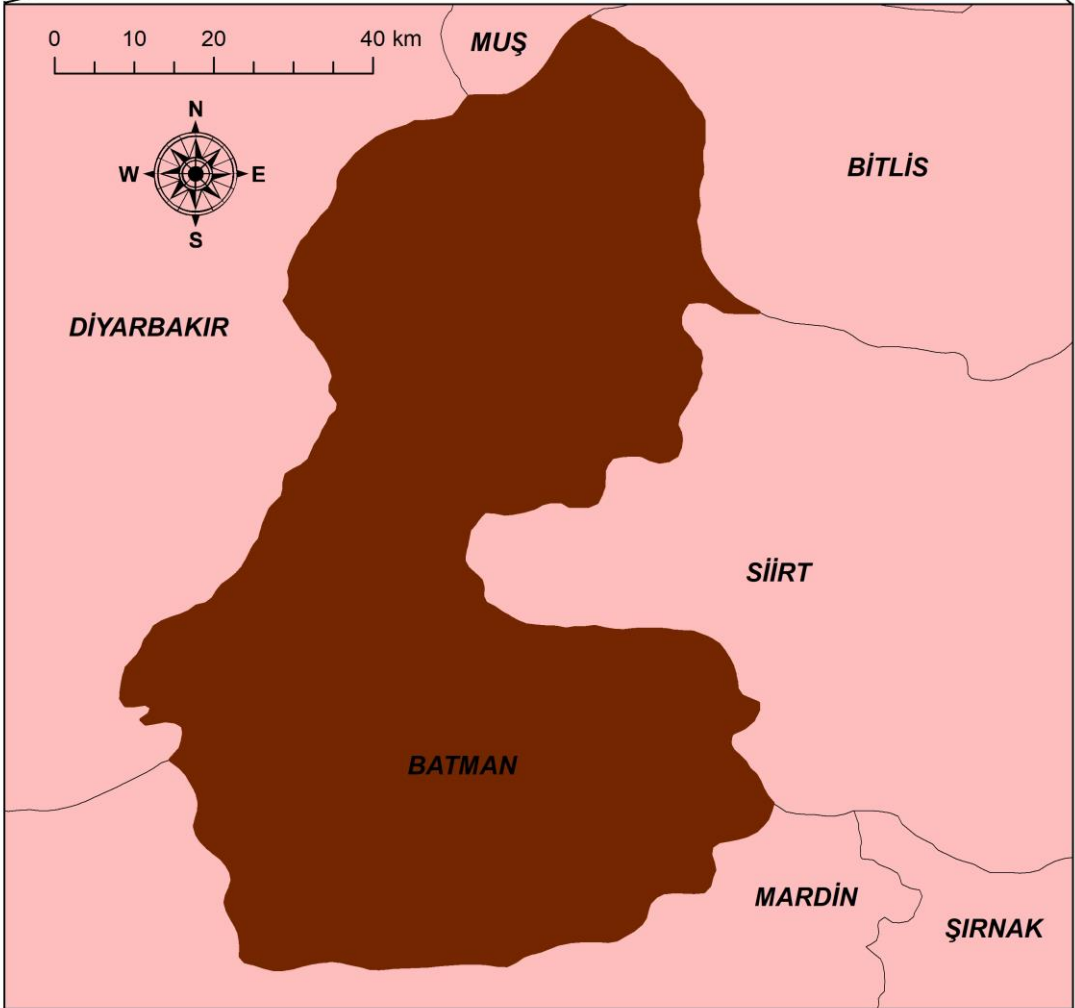
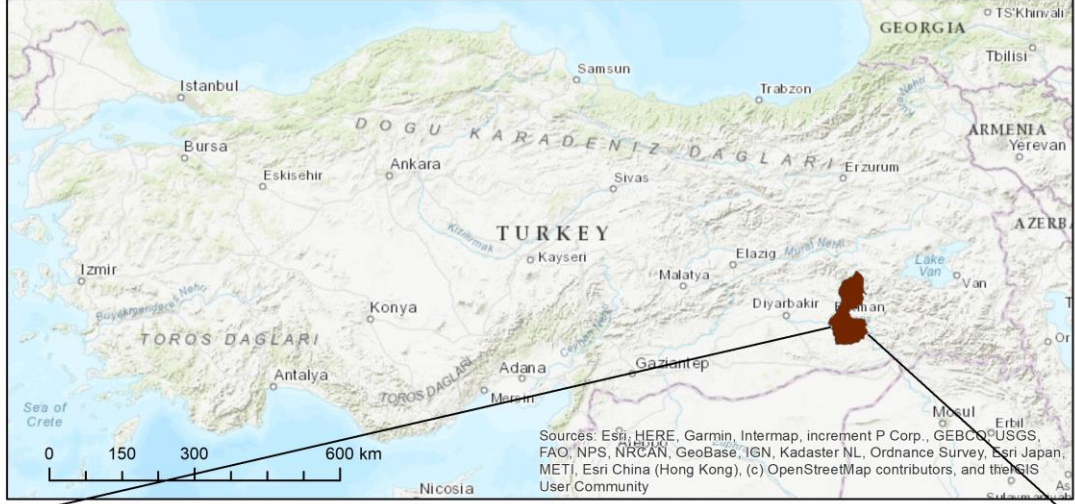
Batman ili, 41° 10' ve 41° 40' doğu boylamları ile 38° 40' ve 37° 50' kuzey enlemleri arasında yer alır. Batman ili, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Dicle Bölümü'nde yer almaktadır. Kuzeyde Muş, batıda Diyarbakır, doğuda Bitlis ve Siirt, güneyde Mardin illeriyle çevrilmiştir (Harita 1). Batman'ın batıdaki sınırı Diyarbakır ili olup, bu sınırı tamamıyla Batman ve Sorkan Çayları çizmektedir. Güneyde Mardin Eşiği ve Mardin iliyle sınırlı, doğuda Garzan Çayı, Siirt ve Bitlis illeriyle, kuzeyde Güneydoğu Toroslar'ın içine sokularak Muş iliyle sınırlanır. Batman ilinin yüzölçümü 4.694 km²'dir. Bunun 622 km²'sini Merkez ilçesi, 1070.40 km²'sini Gercüş ilçesi, 1066 km²'sini Kozluk ilçesi, 896 km²'sini Beşiri ilçesi, 716 km²'sini

Sason ilçesi ve 323.20 km²'sini Hasankeyf ilçesi kaplamaktadır. Batman şehri mücavir alanı ise yaklaşık olarak 70 km²'dir.

Batman, Türkiye ve Avrupa'nın Ortadoğu ve Asya'ya açılan kapısı konumundadır. Irak ve Suriye'ye olan yakınlığı Batman'a uluslararası alanda stratejik önem kazandırmaktadır. Ayrıca önemli sanayi ve ticaret merkezleri olan Diyarbakır, Van ve Mardin şehirlerinin kesişim noktasında yer almasıyla ulusal pazara hitap edebilmektedir.

2018 yılı itibarıyla Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Batman ilinin nüfusu 599.103 kişidir. Nüfusun 478.243'ü şehirlerde yaşarken, 120.860'ı belde ve köylerde yaşar. Şehirlerde yaşayanların oranı %80, kırdaki yaşayanların oranı ise %20'dir. Nüfus bakımından en büyük ilçeler sırasıyla Merkez ilçe, Kozluk, Sason, Beşiri ve Gercüş'tür. Nüfus bakımından en küçük ilçe ise Hasankeyf'tir.

Şekil 1: Batman İli Lokasyon Haritası

Araştırma Alanının Genel Coğrafya Özellikleri

Araştırma alanı olan Batman ili, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Dicle Bölümü'nde yer almaktadır. Batman'ın merkez ilçesi de dahil toplam 6 ilçesi vardır. Bunlar: Batman merkez ilçesi, Beşiri, Gercüş, Hasankeyf, Kozluk ve Sason ilçeleridir.

Batman ilinin kuzeyi ve kuzeydoğusu yüksek, sarp ve dağlıktır, güneyi ise engebeldir. Dicle Nehri batıdan doğuya doğru il topraklarından akar. İl merkezi, Batman Çayı havzasında düz bir arazi üzerine yerleşmiştir. İlin güneydoğusunda petrol üretimi yapılan 1.288 metre yüksekliğinde Raman Dağı ve Güneydoğu Toroslar vardır. İlin kuzeyinde, Sason ve Kozluk ilçelerinde, Batman Çayı havzasını çevreleyen Güneydoğu Toroslar sistemine ait dağlardan Sason Dağı (2500 m), Mereto Tepesi (2967 m), Kuşaklı Dağı (1947 m), Avcı Dağı (2121 m), Meydanok Tepesi (2042 m), Kortepe (2082 m), ilin doğusunda petrol üretimi yapılan Raman Dağı ve Güneydoğu Toroslar vardır. İlin en önemli düzlükleri Beşiri ve Batman'dır.

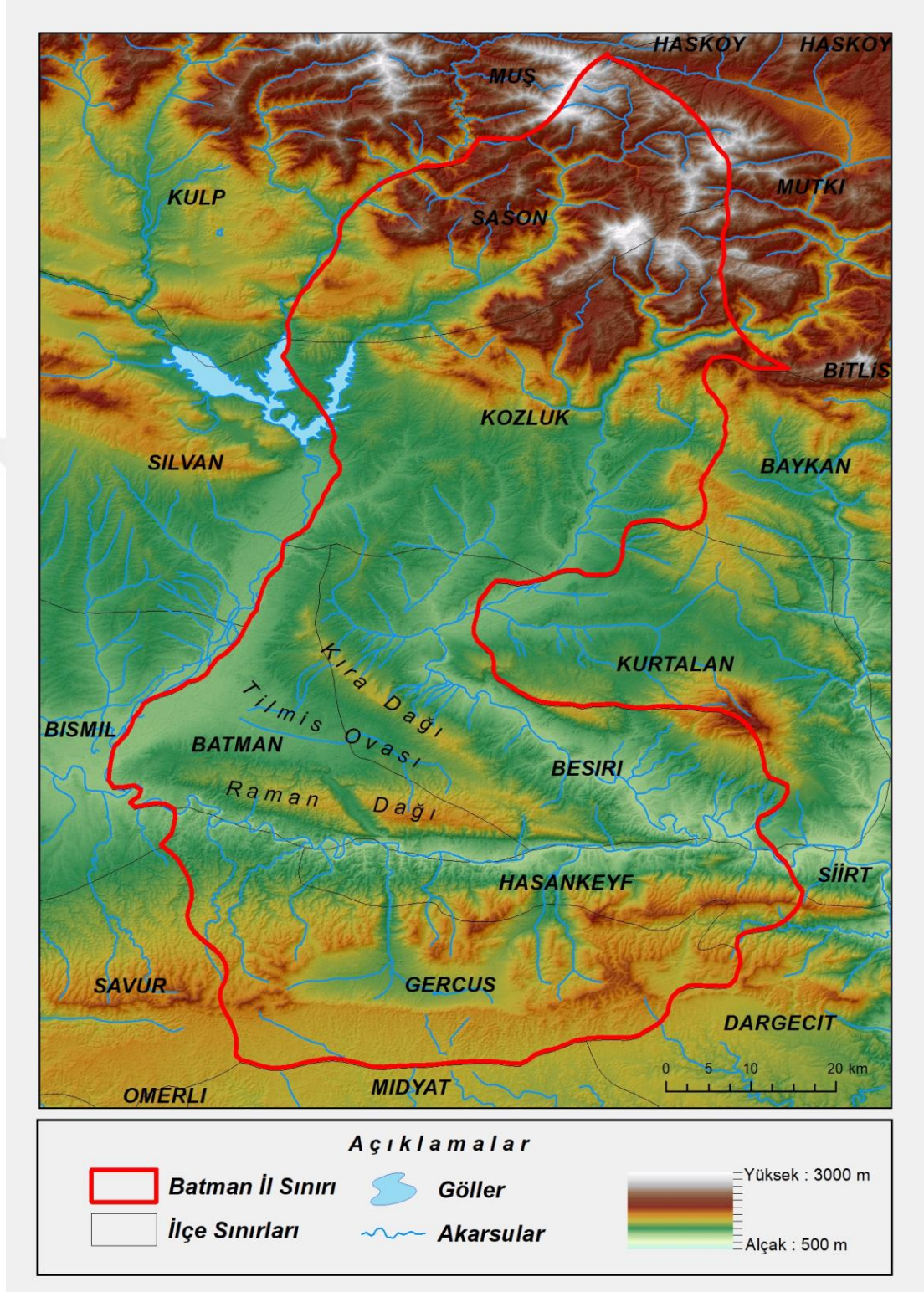
Batman'da genel olarak yazların sıcak ve kurak, kışların soğuk ve yağışlı geçtiği karasal iklim hakimdir.

İnceleme alanımızda iklim, topografya ve ana madde farklılıkları sebebiyle büyük toprak grupları oluşmuştur. Batman ili topraklarının büyük bölümünü kahverengi topraklar ve kahverengi orman toprakları oluşturur.

Batman, Dicle havzasında yer almaktadır. Dicle Nehri, Batman, Sason, Garzan ve Pisiyar çayları Batman sınırları içinde geçmekte olan önemli akarsulardır.

Batman genelinde etkili olan karasal iklimden dolayı Batman Merkez, Beşiri, Hasankeyf ve Kozluk ilçesinin güney kesimlerinde bozkır görünümünde oldukça fakir bir bitki örtüsü hakimdir. Buna bağlı olarak rüzgar erozyonu bu sahalarda etkili olmuştur.

Şekil 2: Batman İlinin Fiziki Haritası

Batman ilinde iklim Güneydoğu Anadolu bölgesinde görülen tipik karasal iklimden farklı değildir. Kışları soğuk ve yağışlı yazları sıcak ve kurak geçmektedir. Maksimum yağış, kış ve ilkbahar aylarında düşmektedir. Minimum yağışlar ise temmuz ayında düşmektedir. İlin en soğuk yeri Sason ilçesi sınırları içerisinde kalmaktadır. Batman'da bugüne kadar ölçülen en yüksek hava sıcaklığı 46.5° iken en düşük hava sıcaklığı ise -22.5°'dir. İlin en sıcak bölgesi il merkezi iken en soğuk alanı Sason dağlık alanıdır. Sıcaklık ortalamaları yaz aylarında 40°, kışları ise -5°'dir. Kar yağışları az görülüp, yer altı su rezervi bakımından zengindir. Bitki örtüsü bahar yağışlarıyla yeşeren ve yazın kuruyan steplerden oluşmaktadır. Ormanlar ise genelde meşe ağaçlarından oluşmaktadır.

Batman ilinin, su potansiyeli ise şöyledir: Batman Çayı, Dicle Nehri, Garzan Çayı, Sason (Aydınlık) Çayı, Pisiyar Çayı ile Batman Barajı ilin su potansiyelini oluşturmaktadır. Dicle Nehri, Batman, Sason, Garzan ve Pisiyar çayları, ilin içinden geçmekte olan akarsulardır.

Batman ilinin nüfusu 2018 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADNKS) göre 599.103'tür. Şehirde yaşayanların oranı %79, köyde yaşayanların oranı ise %21'dir. Türkiye'deki 81 il içerisindeki sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması 68.'dir. İlin ekonomisi tarım ve petrole dayanır.

Araştırmada Araç ve Yöntemler

Bu çalışmayı hazırlarken öncelikle çalışma alanı ile ilgili literatür çalışması yapılmıştır. Elde edilen veriler daha sonra okunmuş ve çalışmanın konusunu oluşturan nüfus hareketleri ile ilgili çeşitli istatistiksel veriler harita, tablo ve grafik haline dönüştürülmüştür. Harita yapımında özellikle TUİK'ten elde edilen sayısal veriler ile nüfus dağılışı, nüfus yoğunluğu ve nüfus hareketliliğinde önemli yeri olan göç haritaları yapılmıştır. Ayrıca çalışma alanıyla ilgili ArcGIS 10.3 programı ile araştırma alanının fiziki haritası ve Adobe Photoshop 6.0 CE ile göç hareketleri haritaları çizilmiştir. Bu işlemler tamamlandıktan sonra, coğrafya biliminin ilke ve yöntemlerine göre verilerin amaca uygun olarak değerlendirilmesine geçilmiştir.

Çalışmada araştırma alanında nüfus hareketlerine etki eden çeşitli doğal ve beşeri faktörlere değinilmiştir. Nüfusla ilgili bu değerlendirmelerden sonra sahanın sahip olduğu nüfusun saha üzerindeki dağılışı tespit edilmiş ve bunun üzerinde etkili olan faktörler anlatılmıştır. Araştırma sahasının sahip olduğu nüfusun sosyal ve ekonomik özellikleri ortaya konularak nüfusun daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi sağlanmıştır. Bu çalışmaların ardından nüfus hareketlerine değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. GÖÇ KAVRAMI

Göç bireylerin/ailelerin herhangi bir nedenle gelecek yaşantılarının ya bir bölümünü ya da tamamını geçirmek üzere bir yerleşim biriminden diğerine yapmış oldukları coğrafi nitelikli yer değiştirme olayıdır (Doğanay v.d., 2006, s. 301). Bir diğer tanıma göre bir idari sınırın geçilmesi ile oturma yerini sürekli ya da uzun süreli olarak değiştirme durumuna göç denir (Tümertekin ve Özgüç, 2009, s. 289). Göç en genel manasıyla nüfusun bir yerden başka yere hareket ederek yer değiştirmesidir (Şahin, 2007, s. 16).

Neticede bir olayın göç olarak nitelendirilebilmesi için iki yerleşim birimi arasındaki hareketin tamamlanmış olması gerekir. Ancak bu harekette önemli olan nokta yerleşme amacının bulunmasıdır (Akkayan, 1979, s. 21). Bununla birlikte göç olgusu, coğrafi bir yer değiştirmeden çok daha kapsamlı ve köklü bir muhtevaya sahiptir. Zira sonuçları itibariyle sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik birçok öğeyi içinde barındıran evrensel bir olgudur (Bülbül ve Köse, 2010, s. 77).

Bu yapılan tanımların ortak unsurları bir araya getirilerek kapsayıcı bir tanım yapmak istenirse Cemal Yalçın'ın(2004); “Göç, ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geri dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir” şeklindeki göç olgusu tanımına erişilebilir (Yalçın, 2004, s. 13).

Kısacası; insanların, yaşadıkları yerden başka yerlere geçici ya da sürekli olmak üzere taşınmasına göç denir. Göç, çok önemli coğrafi bir olgudur. Nüfusun yeniden dağılımı sonucunu doğurur. Sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik birçok temayı içeren evrensel bir olgudur.

1.2. GÖÇE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Günümüzde *küreselleşme, bölgesel çatışmalar, yoksulluk ve işsizlik, teknolojiye ulaşım ve iletişim imkânlarının gelişmesi* gibi nedenler göç edenlerin sayısını gün geçtikçe artırmaktadır. Göç kavramının ana unsurunu oluşturan iyi bir gelecek beklentisi, ekonomik nedenler, toplumsal, dini ve siyasal nedenlere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Göç olgusu kişilerin isteklerine bağlı olduğu gibi, devlet ya da başka bir güç (savaş, terör olayları) tarafından göçe zorlanma gibi nedenlerle bireyin ya da grubun rızası dışında da gerçekleşebilmektedir. İster gönüllü, isterse zorunlu bir nedene bağlı olsun göçlerin temelinde insanların yaşadıkları yerlerde arzuladıkları yaşam şartlarına ulaşamamış olmaları yatar. Başka bir deyişle, kişilerin ya da toplulukların daha iyi ve güvenli yaşam standartlarına ulaşma istekleri ve daha iyi bir gelecek çabaları göçün temel nedenidir. Göçün geleneksel açıklamaları, kaynak bölgede iticiliğe ve göç edilecek alanlarda çekiciliğe neden olan faktörler üzerine kuruludur. Bu faktörler literatürde “itici ve çekici güçler yaklaşımı” çerçevesinde incelenir. “İtici güçler”in başlıcası, işsizlik ve düşük gelir iken; “çekici güçler” arasında yüksek gelir ve istihdam fırsatları yer alır. Ayrıca, eğitim ve sağlık gibi hizmetler de göçü etkiler (Çelik, 2006, s. 150). İtici ve çekici faktörler arasındaki ilişkiyi ise (aracı olan ya da kolaylaştıran anlamında) “iletici faktörler” sağlamaktadır (Yılmaz, 2017, s. 1015-1021).

- **İtici Faktörler:** Geçim sıkıntısı, ek gelir ihtiyacı, eğitim, sağlık ve iş alanların yetersizliği gibi unsurlar,
- **Çekici Faktörler:** Daha iyi eğitim ve sağlık olanakları, iş bulma ümidi, modern hayat tarzına duyulan özlem ve daha iyi yaşama arzusu gibi unsurlar,
- **İletici Faktörler:** Gününbirlik ulaşım ağının ortaya çıkması, hısımlık ve hemşehrilik bağları, iletişim ve haberleşme bağlarının gelişmesi, özellikle internetin yaygınlaşması, gazete ve televizyonların etkisi vb. hususlardır.

Yılmaz, yaptığı çalışmada bugüne kadar çeşitli bilimsel araştırmalarda ele alınan ve yukarıda başlıcaları belirtilen iletici unsurlara son yıllarda Türkiye’de yenilerinin eklendiğini belirtmiş ve her biri ayrı araştırma konusu olabilecek bu faktörleri; ekili alanların dikili hale gelmesi, eğitimde taşınmalı sistem, yurt dışına göç

ve geri dönüşler, askerlik, kırdaki refah düzeyinin artması, yükseköğrenim, sezonluk istihdam, evlilik, yeniden yerleştirme şeklinde sıralamıştır (Yılmaz, 2009, s. 222-223).

1.3. GÖÇ ÇEŞİTLERİ

Nedenlerine, gerçekleştiği yere, süresine ve büyüklüğüne göre farklı göç türlerinden söz etmek mümkündür. Göçler genel olarak yurt içi ve yurt dışı durumuna göre, iç göçler ve dış göçler olarak sınıflandırılmakla beraber, nedenlerine göre gönüllü ve zorunlu göçler, süresine göre daimi ve mevsimlik göçler ve de büyüklüğüne göre bireysel göç, aile göçü ve toplu göçler olarak da sınıflandırılabilirler (Tablo 1). Bununla birlikte göç çeşitlerini: “iç göçler” ve “dış göçler” olmak üzere iki ana başlıkta toplamak mümkündür.

Tablo 1: Teorik Olarak Başlıca Göç Çeşitleri

G Ö Ç L E R	Yurt içi, yurt dışı durumuna göre	İç göçler	Kırdan kente
			Kentten kente
		Dış (ülkeden ülkeye) göçler	Kentten kıra
			Kırdan kıra
	Nedenlerine göre	Gönüllü göçler	İçten dışa
			Dıştan içe
		Zorunlu göçler	Beyin göçü
			İşçi göçü
			Muhaceret
			Mübadele
	Süresine göre	Daimi (kalıcı) göçler	Tehcir (sürgün)
			Mültecilik
			Sığınmacılık
	Büyükliğüne göre	Mevsimlik (dönemsel, sezonluk, periyodik) göçler	Deprem vb. doğal afetlere bağlı göçler
Turizm göçü			
Mevsimlik işçi göçü			
Büyükliğüne göre	Bireysel göçler	Yayla göçü	
		Aile göçü	
		Toplu göçler	

Kaynak : Yılmaz, C. (2007). “Samsun İlinde Nüfus Hareketleri”. *Geçmişten Geleceğe Samsun*, (s.295-322). Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Eğitim Hizmetleri Daire Başkanlığı Yayınları.

1.4. DIŞ GÖÇLER

Dış göçten bir ülkeden bir başka ülkeye yapılan göç anlaşılmalıdır. Ülke sınırları dışına geçici veya kalıcı kalmak üzere çalışmak veya yerleşmek amacıyla yapılan göçlerdir (Şahin, 2010, s. 57). Dış göç, genel olarak, az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere yönünde meydana gelir. Niteliksel olarak bakıldığında dış göçler içten dışa ve dıştan içe doğru gerçekleştiği görülür. Dış göçler, ülkeler arasındaki nüfus alışverişleridir. Bu göçler sonunda bir ülke ya nüfus kaybına uğrar ya da nüfus kazanır. Çalışmak amacı ile geri kalmış ülkelerden gelişmiş ülkelere yapılan işçi

göçleri, beyin göçleri, mübadele göçü, savaş ve baskılar nedeniyle göç edenler dış göçlere örnektir.

Dış göçler bazen zorunlu bazen de isteğe bağlı olarak gelişir. Baskı, zulüm veya savaştan kaçarak herhangi bir ülkeye yapılan göç, zorunlu göç ya da sığınma göçü olarak tanımlanır. Mesela; 15 Mart 2011’de Suriye’de başlayan ve halen devam eden iç savaş sonucunda 13 milyondan fazla insan yurdundan olmuş, mülteci konumuna düşmüş ve bu insanların 3 milyondan fazlası ülkemize göç ederek sığınmıştır. Mübadele göçleri de zorunlu dış göçlerin bir başka şekli iken, işgücü göçü ve beyin göçü isteğe bağlı olarak gerçekleşen gönüllü göçlerdir.

1.4.1. Beyin Göçü

Özgüç ve Tümertekin’e (2009) göre; göç almak veya dışarıya göç vermek şartıyla; uluslararası sınırın geçilerek bir başka ülkeye yönelme durumu uluslararası göç olarak değerlendirilir ve önemli bir türü de beyin göçüdür (Tümertekin ve Özgüç, 2009, s. 291-292). Beyin göçü bilim ve tekniğin gelişmesine katkıda bulunabilecek nitelikteki iyi eğitim almış yetenekli elemanların, çalışmak üzere başka ülkelere göç etmesi olayına denir. Nitelikli işgücünün az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere daha iyi çalışma olanakları sağlayan özellikle sanayileşmiş ülkelere gitmesidir (Kaya, 2003, s. 1-4).

Sanayileşmiş ülkelerin ödedikleri yüksek ücretler, çalışma şartlarının kolaylığı, teknoloji ve gelişmelerden en iyi şekilde yararlanma imkânı, göç gönderen ülkede iyi yetişmiş kişilerin kendi alanı ile ilgili uygun iş bulmakta zorlanmaları veya kariyer yapmakta imkân bulamamaları beyin göçünün başlıca nedenleridir (Erkal,1991, s. 271).

1.4.2. İşçi Göçü

Ekonomik gelişmenin yavaş olduğu ülkelere iş olanaklarının az olması, bu imkânların geliştiğı ülkelere ve bölgelere doğru göçlere neden olmaktadır. İşsizlik nedeniyle yapılan bu göçlere *işgücü göçü* denir. İşgücü göçleri mevsimlik, kısa süreli veya uzun süreli olabilir. İşçi göçleri, ülke içine olabileceğı gibi, ülke dışına da

yapılmaktadır. Dış göçlerdeki işçi göçleri, çalışmak amacıyla insanların yurt dışına giderek yapmış oldukları göçlerdir. Çok genel bir tanımlama ile milletlerarası işgücü hareketleri “göç yolu ile kişilerin iş bulmak ve daha iyi şartlar içinde çalışmak veya kendilerine ailelerine daha iyi ve güvenli yaşama imkânları yaratmak amacıyla iki ülke arasında yer değiştirilmesi” şeklinde tanımlanabilir (Börtüçene, 1966, s. 46).

İşgücünün uluslararası hareketliliği ve istihdamı bugün bütün dünyaya yayılmış ve evrensel bir mahiyet kazanmıştır (Yılmaz, 1992, s. 14). Mesela başta Almanya olmak üzere Avrupa devletlerinin, II. Dünya Savaşından sonra yıkılan ekonomilerini ayağa kaldırmak için giriştikleri kalkınma hamlesi, işgücü ithalatını zorunlu kılmıştır. Yetersiz gelen işgücünü karşılamak için ülkeler, 1952’den itibaren yabancı işçi çalıştırmaya başlayan Almanya’yı takip ederek dış ülkelere işçi talebinde bulunmuşlardır. Bunlara karşılık ise gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelere yaşanan işsizlik sonucu birçok ülke de dış ülkelere işgücü göçü vermeye başlamışlardır.

Bu ülkelere biri olan Türkiye 1960’lardan itibaren yurt dışına olan işgücünü desteklemiştir. Batı Avrupa ülkelere işgücü göçünün evrimini devrelere ayırarak inceleyen Yılmaz’a göre, Türkiye’den Batı Avrupa’nın sanayileşmiş şehirlerine doğru olan bu işgücü göçü birdenbire ve kendiliğinden ortaya çıkmış bir mesele değildir. Olay, kırsal kesimde meydana gelen hızlı nüfus artışı ve buna bağlı ortaya çıkan geçim sıkıntısı, şehirlere göç, istihdam imkânlarının yetersizliği nedeniyle gerek kırsalda gerekse şehir merkezlerinde artan işsiz sayısı gibi birçok nedenden kaynaklanan bir sürecin sonucunda meydana gelmiştir (Yılmaz, 1992, s. 22-27).

1.4.3. Mübadele Göçü

Mübadele kelime anlamı değiş-tokuştur. Bir anlaşmanın esaslarına dayanılarak yapılan, ülke nüfuslarının karşılıklı olarak yer değiştirmesiyle olan göçlere mübadele göçleri denilmektedir (Koçak ve Terzi, 2012, s. 175). Bu göçler insanların gönüllü olarak yaptıkları göç hareketleri olmayıp, zorunlu göçlerdir.

Mesela Kurtuluş Savaşı sonrasında 30 Ocak 1923’de imzalanan “Türk-Yunan

Ahalisinin Mübadelesine ilişkin sözleşme ve protokol” uyarınca mübadele sürecinin iki tarafı olan Türkiye ve Yunanistan’da gerçekleşen zorunlu göç her iki ülkenin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal yapılarında büyük bunalımlara neden olmuş önemli bir mübadele göçü örneğidir.

1.5. İÇ GÖÇLER

İç göç, bir ülkenin kendi sınırları içerisinde belirli bir bölgeden bir başka bölgeye gerçekleştirilen göç türüdür. Ülke sınırları içerisinde kır-kır, kır-kent, kent-kent ve kent-kır yönünde ortaya çıktığı görülen iç göçler, köy, kasaba, il ve bölgeler arasında birbirlerine doğru yapılan nüfus hareketidir (Tümertekin ve Özgüç, 2009, s. 316). Bu yer değiştirme hareketi sırasında ülke nüfusunda herhangi bir değişme söz konusu değildir. İç göçle birlikte bölgelerin ya da illerin nüfus oranı değişir. Genellikle iç göçlere bağlı olarak kent nüfusları artarken, kırsal nüfus azalmaktadır. Zira iç göçlerin en fazla görüldüğü kırsal alandan kentlere doğru olanıdır. Verimli tarım alanları, endüstrinin geliştiği bölgeler, ticaret merkezleri, maden yatakları bakımından zengin olan bölgeler ve turistik yöreler göçmen çekerler. Gerek dünya üzerinde, gerekse ülkemizde en yaygın olan göç tipidir.

Türkiye’de iç göçlerin nedenleri olarak, 1950’lerden itibaren yaşanan kapitalistleşme sürecinde sanayileşme ve tarımdaki hızlı makineleşme, kırsal alanda toprak–nüfus dengesinin bozulması gibi nedenlerle, üretim dışı kalmış olan işgücünün yeni geçim kaynakları elde etmek için büyük kentlere göç etmeleri gösterilebilir. Toplumsal, ekonomik ve siyasal nedenlerden kaynaklanan iç göç hareketleri daha çok o ülkenin geri kalmış bölge ve kentlerinden daha gelişmiş bölge ve kentlerine doğru hareket etmektedir (Özer, 2004, s. 24).

1.5.1. Sürekli (Daimi) Göçler

Göç dünyanın bütün toplumlarında daima rastlanılan bir olgudur ve belirli oranlarla her zaman yaşanmaktadır. Ancak bazı ülkelerde çok hızlı ve yoğun bir kentleşme ve göç yaşanırken, bazı ülkelerde bu durum nispeten daha yavaştır. Sürekli göçler kalıcı olarak yerleşmek amacıyla yapılan göçlerdir. İnsanların yaşadıkları yerden bir başka yere, temelli yerleşmek üzere gitmelerine “sürekli göç”

denir. Sürekli göçler, gönüllü olabileceği gibi zorunlu olarak da yapılmaktadır. İnsanlar daha iyi bir eğitim alabilmek, iyi bir yaşam sürebilmek ve maddi yönden daha da rahata erebilmek için gönüllü olarak göç ederler. Eğer beklenmedik anda çıkan savaşlar, doğal afetler ya da terör olaylarından dolayı devlet tarafından yapılmaya zorlanan göçler olursa bunlar zorunlu göçler olarak tanımlanmaktadır. Mevsimlik göçleri sürekli göçlerden ayıran etken zamandır. Sürekli göçlerde zaman uzun süredir, geri dönmek üzere yapılan göçlerdir. Mevsimlik göçlerde ise zaman dardır, geçici olarak yapılan göçlerdir (Koçak ve Terzi, 2012, s. 170).

1.5.2. Mevsimlik Göçler

Literatürde “sezonluk göç” olarak da adlandırılan “mevsimlik göç”, yılın belli bir döneminde insanların ekonomik gerekçelerle bir yerden başka bir yere geçici olarak gitmesi, işi bittikten sonra geri dönmesi hareketidir ve bu göçler il içi, iller arası, bölgeler arası olabildiği gibi, ülkelerarası da olabilmektedir. Mesela, Gürcistan’dan ülkemize çay ve fındık toplamaya gelenler uluslararası mevsimlik işgücü göçüne tipik bir örnektir (Yılmaz, 2017, s. 1021).

Göç her şeyden önce bir mekân değiştirme durumudur. Kişiler muhtelif sebeplerle buldukları bölgeden bir başka bölgeye gitmektedirler. Bu daimi surette yerleşme amaçlı olabildiği gibi, geçici de olabilmektedir. Yahut bu yer değiştirme olayı her yıl düzenli aralıklarla sürdürülebilmektedir. Buna mevsimlik göç denilmektedir (Sağlam, 2006, s. 34). İnsanların her yıl belirli zaman dilimleri içerisinde buldukları ortamdan başka bir ortama çalışmak, gezmek ya da dinlenmek için belli bir süreliğine gitmeleri olayı olarak tanımlanabilecek mevsimlik göçlerde, kişiler yılın belirli zamanlarında iki veya daha fazla mekânda yer değişikliği yapmaktadırlar. Mevsimlik göçün yaşanması durumunda birden fazla sosyal ve kültürel yapıyı iç içe yaşama durumu söz konusudur.

Mevsimlik ya da sezonluk göçün birçok çeşidi vardır. Tarım işçisi göçü, inşaat işçisi göçü, turizm/yazlıkçı göçü, yayla göçü, öğrenci göçü, bir kısım emekli ve yaşlı vatandaşımızın yazın köye kışın şehre göçü bunlardan ilk akla gelenlerdir. Bütün göç çeşitlerinde olduğu gibi, mevsimlik göçlerin de çıkış ve varış yerleri üzerinde derin

ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkileri olur (Yılmaz, 2017, s. 14).

İKİNCİ BÖLÜM

NÜFUSUN GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1. NÜFUSUN GELİŞİMİ

Yerleşmeler canlı bir varlık gibi uygun ortamda doğar, şartların elverişliliği ölçüsünde, kısa ya da uzun sürede gelişir ve yine olumsuzlaştığı zamanlarda, ya yeni bir şekil alır ya da ortadan kalkar. Bu genel ilkeye bağlı olarak yerleşmelerin nasıl bir süreç izlediklerini izlemek mümkündür (Yiğit, 1997, s. 411). Sosyal, siyasal, ekonomik vb. nedenlerden dolayı sürekli değişim gösteren nüfus, kentlerin en önemli gelişmişlik göstergelerinden biri olmakla birlikte hareketli bir olgudur. İnsanlar değişen yaşam koşullarına ayak uydurabilmek için yaşadıkları bölgeyi terk edip yeni bölgelere yerleşmekte ve bu durum nüfus hareketliliğine yol açmaktadır (Bozkurt, 2011, s. 291).

Dicle Nehri'ne sol taraftan kavuşan ve bu ırmağın Türkiye toprakları içinde aldığı en büyük üç kolundan (Batman, Garzan, Botan) biri olan Batman Çayı'nın (Nehrü Satid, Artuklular ve Moğol döneminde Ab-ı Karaman) etrafındaki aynı adı taşıyan ovanın doğu kıyısı yakınında kurulmuştur. Cumhuriyet döneminde kurulan ve çok hızlı gelişen şehirlerden biri olan Batman, petrol ve petrol sanayisinin son 60-70 yıl içinde ortaya çıkarıp geliştirdiği bir şehirdir. Batman burada eskiden mevcut olan İluh adlı bir köyün yerini almıştır. Bu yöre ilk çağda Asur Devleti'nin sınırları içerisinde bulunuyordu. Bu dönemi daha sonra Kimmer ve İskitler'in akınları ile Med ve Pers hakimiyeti takip etti. M.Ö. 330'lu yıllara kadar süren Pers hakimiyetinin ardından yöre Büyük İskender ve onun mirasçılarından olan Selekiler'in elinde kaldı. Orta çağ başlarında tekrar İran tesiri altına giren bu havali Sasaniler ile Bizans arasında sık sık el değiştirdi. Batman ve çevresi 639 yılında Hz. Ömer döneminde, hemen hemen bütün Güneydoğu Anadolu'yu çok kısa bir süre zarfında zapteden ünlü İslam kumandanı İyaz b. Ganem tarafından İslam topraklarına katıldı. Hz. Osman döneminde, aşağı yukarı bugünkü Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne tekabül eden El-Cezire vilayetinin ayrılmış olduğu üç amillikten (Diyarımudar, Diyarırebia ve Diyarıbekir) Diyarıbekir amilliğinin sınırları içinde bulunuyordu. Yöre 11. Yüzyılda

Mervaniler'in elinde iken buraya Türkmen akınları başladı. 1042'de Türkler bu çevrede bazı yerleri ele geçirdilerse de hakimiyetleri sürekli olmadı. 1085'te Sultan Melikşah tarafından Büyük Selçuklu Devleti'ne katıldı. Bu dönem içinde de sırayla Suriye Selçukluları, İnaloğulları, Hısnıkeyfa Artukluları ve Eyyubiler yöreye hakim oldular. Eyyubiler ile Selçuklular arasındaki mücadeleden sonra Anadolu Selçukluları'na (1240) geçen yöreye daha sonra Moğollar hakim oldu. 14. ve 15. yüzyıllarda Akkoyunlular'ın ve Safeviler'in hakimiyetinde kalan Batman çevresi 1514'te Safevi nüfuzundan kurtularak Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı topraklarına katıldı. Osmanlı idaresinde bu topraklar, Diyarbakir eyaletini oluşturan 24 sancaktan biri olan Siirt Sancağı'nın sınırları içerisinde bulunuyordu. 1288 (1871) tarihli Diyarbakir Salnamesi'nde verilen idari taksimata göre Siirt Sancağı'nın Garzan kazasına dahil Beşiri nahiyesi söz konusu toprakları içine alıyordu. Eyalet sisteminden vilayet sistemine geçildikten sonra da Diyarbakir vilayetine bağlı kalan yöre, 1884'ten sonra Bitlis vilayetinin Siirt Sancağı içerisinde yer aldı. Cumhuriyet döneminin başlarında sancaklar vilayet haline dönüştürüldüğü sıralarda Batman şehrinin nüvesini teşkil eden İluh köyü, yeni kurulan Siirt vilayetinin Elmedin kazasının içinde bulunuyordu. Merkezi Girberaşık (bugünkü adı İkiztepe) köyü civarında bulunan Elmedin kazası 1926'da lağvedilip kaza teşkilatı Beşiri'ye taşınınca İluh da Beşiri kazasına bağlandı (Tuncel, 1992, s. 201).

Batman şehri nüfusunun tarihi gelişimine baktığımızda çok ilginç bir tabloyla karşılaşmaktayız. Çünkü Batman, Türkiye'de köy olduğu halde bu denli bir nüfus artışı yaşayarak büyük bir şehre dönüşen önemli şehirlerden biridir.

Batman şehrinin bulunduğu yöre tarihin ilk dönemlerinden beri yerleşmeye sahne olmuş önemli alanlardan biridir. Batman şehrinin çekirdeğini oluşturan İluh köyü bir höyük üzerine kurulmuştur. İluh dışında şehrin çevresindeki köylerin bir bölümü de eski höyükler üzerinde varlığını sürdürmektedir. Tarihi kayıtlara göre XX. Yüzyılın ilk yarısına kadar Batman şehrinin kurulduğu alanda İluh köyü gibi kırsal ve az nüfuslu yerleşme dışında şehrsel özellik gösteren başka bir yerleşme bulunmamaktadır (Sunkar ve Tonbul, , 2010, s. 24).

Batman'ın çekirdeğini oluşturan İluh Köyü, Elmedin kazası 1926 yılı ilkbaharında bugünkü Batman Çayı'nın taşması nedeniyle haritadan silinmiş ve İluh Köyü, Beşiri kazasına bağlanmıştır. 1937 yılında bucak haline getirilen ve 1942 yılında da demiryoluna kavuşan İluh, 1945 yılında Maden Tetkik Arama (MTA) Enstitüsü tarafından Raman sahasında petrolün keşfi ve 1955 yılında tamamlanan modern rafinerinin açılmasıyla önemli bir cazibe merkezi haline gelmiş ve büyük bir göç almıştır. Öyle ki, 1970-1985 döneminde yapılan dört nüfus sayımında da Batman'ın nüfusu, il merkezi Siirt'ten daha fazlaydı ve bu nüfus içinde Batman doğumlu olmayanların oranı %80 idi. Petrolün ve dolayısıyla T.P.A.O'nun Batman'da oluşturduğu iş imkanları nedeniyle, çevre halkı Batman'a göç etmiştir. Bu göç dalgası, 45-50 yıl içerisinde, 13 haneli bir köyden yaklaşık 400.000 nüfuslu bir şehir ortaya çıkarmıştır (Sunkar ve Tonbul, , 2010, s. 24).

Batman şehri nüfusunun tarihi gelişimine baktığımızda ilginç bir tabloyla karşılaşmaktayız. Çünkü petrol bulunmadan önce küçük bir köy yerleşmesi konumunda olan Batman Şehri 1940'lı yıllardan sonra petrolün bulunması ve bulunan bu petrol rezervlerinin rafineri kurulmak suretiyle değerlendirilmesi sonucunda büyük bir gelişme göstererek bugünkü konumuna gelmiştir.

Batman, 1935-1945 yılları arasında Siirt ilinin Beşiri ilçesine bağlı İluh adlı bir köydü. İluh Köyü'nün 1935 genel nüfus sayımında 319 kişi olarak belirlenmiştir. Bu nüfus 1940 genel sayımında 409 kişiye yükselmiştir. 1945 yılında ise nüfus 443 kişidir. Nüfus artışının az olmasındaki faktör bu yıllarda ikinci dünya savaşının yaşanmasıdır. Bu dönemde erkeklerin büyük bir kısmı silah altına alınmış ve dolayısıyla doğumlarda azalma meydana gelmiştir. Batman 1955 yılına kadar olan dönem içerisinde tamamen bir köy özelliğindedir. İluh, 1937 yılında bucak merkezi yapılmış olmasına rağmen, 1955 yılından önceki nüfusu küçük bir yerleşme olduğunu göstermektedir. 1945 genel nüfus sayımında 443 kişi mevcutken 1955 genel nüfus sayımında bu sayı 4.713 kişiye yükselmiştir. Geçen bu 10 yıllık süre içinde nüfus yaklaşık 10 kat artmıştır. Bu artışın nedeni yerleşmenin demiryolunun da yapılmasıyla İluh Deresi'ni geçmesi, demiryolunun etrafında konutların yapılmaya başlanması ve birtakım alışveriş yerlerinin açılması, bu yıllarda petrol

çıkarmının artması ve 1955 yılında ilk rafinerinin deneme üretimine geçmesidir. Batman'ın ilk hızlı gelişmesi 1955 yılından sonra başlayıp 1980 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönemdeki gelişme yaşanan birtakım olaylarla açıklanabilir. İluh nüfusunun 1955 yılında 4.713 kişiye çıkması, 1945-1955 yılları arasında petrol çıkarımının artışı ve 1955 yılında ilk rafinerinin deneme üretimine geçmesine bağlıdır. Bu hızlı büyüme sonrası 1955 yılında belediye teşkilatı kurulmuş ve 1957 yılında Batman adıyla Siirt iline bağlı bir ilçe merkezi olmuştur. Bu dönemde petrol çıkarımına bağlı olarak yakın illerden önemli ölçüde işçi göçü almıştır. Artan nüfusa paralel olarak yerleşme yeni yapılan demir yolunun çevresinde yayılış göstermiştir (Sunkar ve Tonbul, 2010, s. 25).

1955 genel nüfus sayımında 4.713 kişilik nüfusa sahip olan Batman'ın nüfusu, 1975 yılında 78.593 kişi olmuştur. 20 yıllık bir süreçte Batman'ın nüfusu 1955 yılına oranla yaklaşık 16 kat artmıştır. Modern rafinerinin kurulması ve buna bağlı üretim artışı 1955-1980 yılları arasına damga vurmuştur. Batman'da 1970 yılına kadar görülen aşırı nüfus artışı petrol çıkarımının artması ve modern rafinerinin kurulması ile yaşanan işçi göçlerine dayanmaktadır. Bu durum Batman'da petrol çıkarımı ve rafinerinin yenilenmesine bağlıdır (Meşeli, 1993, s. 70). Batman'ın nüfusu 1980 ile 1990 yılları arasında 240.000-250.000 civarında artmıştır. Bu artışın nedeni kırsaldan ve komşu illerden yaşanan göçler ile Batman'ın 1990 yılında il statüsüne kavuşmasıdır. 1990 yılında idari açıdan il statüsüne kavuşan Batman, bu tarihte Türkiye'de bulunan 73 ilden nüfus büyüklüğü açısından 52. sırada yer almıştır. 1945 – 1990 yılları arasında Batman'ın nüfusu sürekli olarak artmıştır. Bu yıllar arasındaki nüfus artışının en önemli nedeni daha önce de ifade edildiği gibi petrol rezervlerinin bulunması ve buna bağlı olarak Batman petrol rafinerisinin kurulmuş olmasıdır. 1990 yılından sonraki nüfus artışlarının nedeni ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi genelinde yaşanan güvenlik sorunlarıdır. 1990 yılından sonra sanayi kaynaklı olan göç hareketi yerini güvenlik eksenli olan bir göç hareketine bırakmıştır. Bu göç hareketi, daha önce gerçekleşen göç hareketlerinin sonucu olarak ortaya çıkan çarpık yapılaşmayı daha da artırmıştır (Sunkar ve Tonbul, 2010, s. 28).

Tablo 2: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Nüfus Gelişimi (1990-2018)

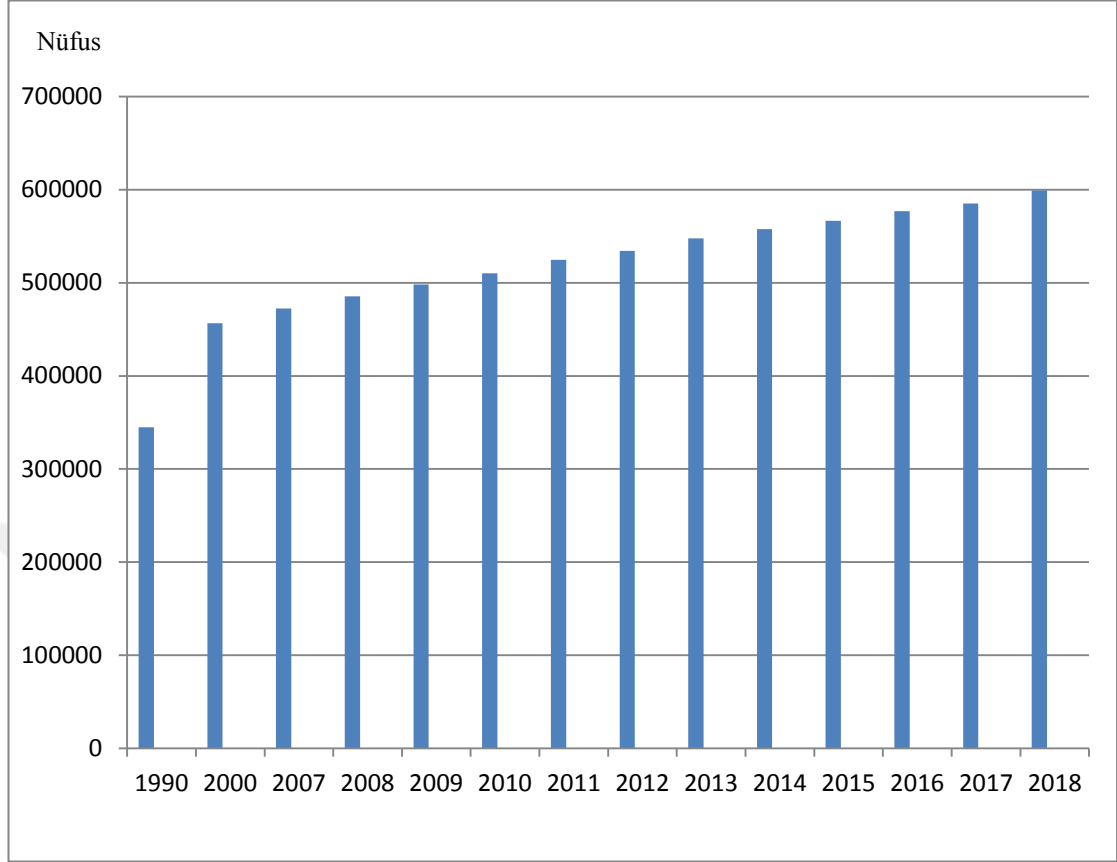
Yıllar	Nüfus Miktarı
1990	344.669
2000	456.734
2007	472.487
2008	485.616
2009	497.998
2010	510.200
2011	524.499
2012	534.205
2013	547.581
2014	557.593
2015	566.633
2016	576.899
2017	585.252
2018	599.103

Kaynak : DİE. (1990-2000). ‘‘Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,’’ Ankara.

TUİK. (2007-2018). ‘‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,’’ Ankara.

1990 yılında Batman ilinin nüfusu 344.669 iken 2000 yılında 456.734 kişi olmuştur. Özellikle Şırnak, Mardin ve Siirt gibi illerden Batman iline doğru yoğun bir göç hareketi gerçekleşmiştir. 2000 yılından sonra Batman ilinin nüfusunda artış devam etmiştir. Bu artışta sanayi fonksiyonunun etkisi azalmış, bunun yerine hizmet sektörü kaynaklı bir nüfus artışı yaşanmıştır. Batman İlinin nüfusu 1990 - 2018 yılları arasında sürekli artış göstermiştir (Tablo 2, Şekil 3). 2018 yılında Batman İli, nüfusu 599.103 kişi ile Türkiye’de 36. sırada yer almaktadır. Batman’da nüfusun gelişimine baktığımızda nüfusun düzenli bir şekilde arttığını görmekteyiz.

Şekil 3: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Nüfus Gelişimi (1990-2018)

Kaynak : DİE. (1990-2000). “Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,” Ankara.

TÜİK. (2007-2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

Batman İlinin nüfusu ilçeler düzeyinde incelendiğinde nüfusu en fazla olan ilçenin Merkez ilçesi olduğu görülür. 1935 yılında 319 olan merkez ilçenin nüfusu 1950 yılına gelindiğinde 915'e yükselmiştir. 1950'den sonra petrolün çıkarılmaya başlamasıyla çevre illerden işçi göçü almasına ve belediye teşkilatının kurulmasına bağlı olarak merkez ilçede nüfus hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Merkez ilçenin nüfusu 1980 yılında 102.803'e, 2000 yılında 272.787'e, 2010 yılında 355.151'e, 2018 yılında 447.106'a yükselmiştir. Merkez ilçesinin nüfusu 1935-1950 döneminde %286, 1950-1980 döneminde %11.235, 1980-2000 döneminde %265, 2000-2010 döneminde %130, 2010-2018 döneminde ise %126 artmıştır. Batman ilçe merkezinin nüfusu 1950-1980 döneminde bu denli artmasının nedeni, petrolün çıkarılmaya başlanması, modern rafinerinin kurulması ile birlikte yaşanan işçi göçleridir (Tablo 3, Şekil 2).

Batman ilinin Merkez ilçeden sonra en fazla nüfusa sahip ilçesi Kozluk'ta 1965-2000 döneminde nüfusta artış, daha sonraki yıllarda nüfusta dalgalanmaların olduğu görülmektedir. Nüfusun en fazla olduğu yıl 74.635 kişiyle 2000 yılı, en az olduğu yıl 27.011 kişiyle 1965 yılıdır. Diğer ilçelerin nüfus gelişimine bakıldığında ise, Beşiri ilçesinin nüfusunda 1965-1990 döneminde nüfusta artış, daha sonraki yıllarda nüfusta dalgalanmaların olduğu görülmektedir. Nüfusun en fazla olduğu yıl 34.358 kişiyle 1990 yılı, en az olduğu yıl 13.909 kişi ile 1965 yılıdır. Gercüş ilçesinin nüfusunda 1965-1985 döneminde nüfusta artış, daha sonraki yıllarda nüfusta dalgalanmaların olduğu görülmektedir. Nüfusun en fazla olduğu yıl 42.361 kişiyle 1985 yılı, en az olduğu yıl 19.214 kişiyle 2017 yılıdır. Hasankeyf ilçesinin nüfusunda dalgalanmaların olduğu görülmektedir. Nüfusun en fazla olduğu yıl 11.690 kişiyle 1990 yılı, en az olduğu yıl 6.370 kişiyle 2016 yılıdır. Sason ilçesinin nüfusunda 1965-2000 döneminde nüfusta artış, daha sonraki yıllarda nüfusta dalgalanmaların olduğu görülmektedir. Nüfusun en fazla olduğu yıl 36.719 kişiyle 2000 yılı, en az olduğu yıl 15.889 kişiyle 1965 yılıdır. (Tablo 3).

Tablo 3: Yıllar İtibariyle Batman İlindeki İlçelerin Nüfusları (1990-2018)

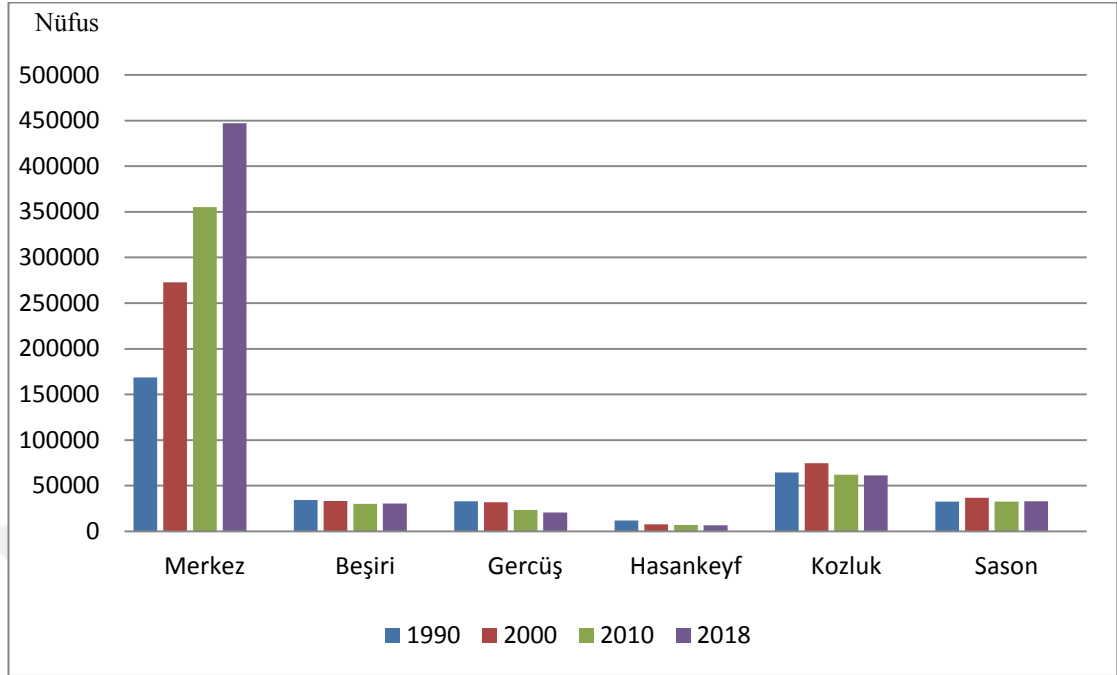
Yıllar	Merkez	Beşiri	Gercüş	Hasankeyf	Kozluk	Sason	Toplam
1990	168.779	34.358	33.002	11.690	64.427	32.413	344.669
2000	272.787	33.106	31.994	7.493	74.635	36.719	456.734
2007	315.964	31.649	25.549	7.207	60.888	31.230	472.487
2008	324.402	32.282	26.111	7.412	62.114	33.295	485.616
2009	341.025	30.774	24.049	6.935	62.570	32.645	497.998
2010	355.151	30.184	23.330	6.796	62.095	32.644	510.200
2011	370.705	30.342	22.771	6.637	61.587	32.457	524.499
2012	381.990	30.303	22.183	6.702	61.552	31.475	534.205
2013	395.005	31.177	21.840	6.748	61.129	31.682	547.581
2014	408.248	30.327	20.862	6.509	61.001	30.646	557.593
2015	419.253	30.129	20.278	6.374	60.691	29.908	566.633
2016	429.665	30.411	19.995	6.370	60.691	29.767	576.899
2017	439.667	29.199	19.214	6.393	60.933	29.846	585.252
2018	447.106	30.445	20.484	6.724	61.437	32.907	599.103

Kaynak : DİE. (1990-2000). ‘‘Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,’’ Ankara.

TUİK. (2007-2018). ‘‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,’’ Ankara.

Batman ilinin ilçelerinin nüfus gelişimine bakıldığında merkez ilçenin nüfusunun sürekli arttığı görülür. 1970 yılında bütün ilçelerde nüfusun arttığı görülür. 2000 yılında Beşiri, Gercüş ve Hasankeyf ilçelerinin nüfuslarında azalma, Kozluk ve Sason ilçesinin nüfusunda ise artış görülmektedir. 2010 yılında merkez ilçe dışında diğer ilçelerin nüfuslarında azalma görülmektedir. 2018 yılında Batman’ın tüm ilçelerinin nüfusunda artış görülmüştür (Tablo 3, Şekil 4).Batman ilinin ilçelerinin nüfus gelişimine bakıldığında nüfusun değişiminde en fazla değişimin merkez ilçede olduğu görülür (Tablo 3, Şekil 4).

Şekil 4: Yıllar İtibariyle Batman İlindeki İlçelerin Nüfusları (1990-2018)

Kaynak : DİE. (1990-2000). “Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,” Ankara.

TÜİK. (2007-2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

Türkiye nüfusu 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımından 2018 yılına kadar sürekli artmıştır. Bu artışın yanında süratle değişen dinamik bir demografik özellik göstermektedir. Bu dinamizmin en önemli iki nedeni yüksek doğurganlık oranı ve göçlerdir (Sandal v.d., 2003, s. 13). Diğer bir ifade ile doğurganlık oranının artması ve ölüm oranının düşmesi, nüfus artışını belirleyen iki temel faktördür. Nüfus artışı, bu iki sebep yanında göçlere bağlı olarak da değişmektedir (Öztürk ve Altuntepe, 2008, s. 1564). Bu nedenlerden dolayı gerek Türkiye’de ve gerekse Batman ilinde nüfus artışı yüksek oranlarda gerçekleşmektedir.

Batman merkezinin nüfus artış hızına bakıldığında, Batman merkezdeki nüfus artış hızı yüksek doğurganlık oranının yanı sıra çevreden gelen göçten kaynaklanmaktadır. Özellikle Batman merkezde petrolün bulunması ve rafinerinin kurulması ile bir nüfus patlaması yaşanmıştır. Nüfus artış hızının en yüksek olduğu yıl %327,83 ile 1955 yılında gerçekleşmiştir. Nüfus artış hızının en yüksek olduğu

ikinci dönem ise %193,83 ile 1960 yılıdır. Nüfus artış hızının en düşük olduğu yıl ise 1945 yılıdır. 1955 yılından sonra nüfus artış hızında azalma meydana gelmiştir.

Yukarıdaki açıklama doğrultusunda Batman'a bakıldığında ulaşım ve iletişim faktörünün Batman'ın gelişiminde oldukça etkili olduğu görülür. Çünkü bir bölge veya yörenin sosyo-ekonomik olarak gelişme seyri göstermesi sadece o bölge veya yörede bulunan herhangi bir yer altı kaynağına bağlanamaz. Batman'ın sade bir topografyaya sahip olması kara, demir ve hava ulaşımını geliştirmiştir. Buna bağlı olarak 1942 yılında İstanbul (Haydarpaşa)-Siirt (Kurtalan) demiryolunun Batman şehir merkezinden geçmesi ve 1940'tan sonra İluh arazisinde bir fabrikanın kurulması fikrinin gündeme gelmesi nedeniyle çevre yerleşmelerden hızlı bir göç alan Batman şehir merkezi nüfusu yaklaşık 10 kat artmıştır. 1945 yılından sonra Türkiye'nin tamamında olduğu gibi İluh Köyü'nde de ekonomik yönden meydana gelen gelişmelerin hızla artması, tarımsal alanların genişliği ve ulaşım ağının gelişmesi nüfusun hızla artmasında etkili olmuştur. Nüfus artış hızının bu kadar yüksek olmasının sebebi savaş koşullarının sona ermesi, ekonomik standartların yükselmesi ve ulaşım ağının gelişmesidir (Tekik, 2013, s. 63-65).

Tablo 4: Yıllar İtibariyle Türkiye ile Batman İlinin Nüfusu ve Nüfus Artış Hızları (%) (1990-2018)

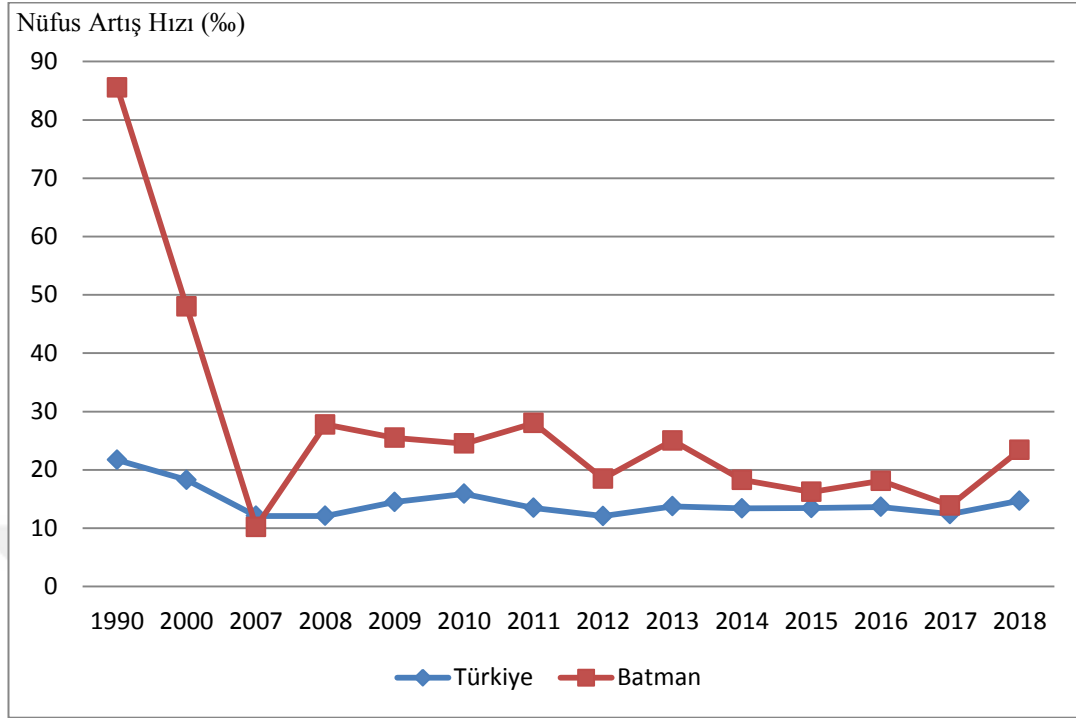
Sayım Yılı	Türkiye		Batman İli (*)	
	Nüfus	Yıllık Nüfus Artış Hızı(%)	Nüfus	Yıllık Nüfus Artış Hızı(%)
1990	56.473.035	21,71	344.669	85,55
2000	67.803.927	18,28	456.734	48,01
2007	70.586.256	12,10	472.487	10,22
2008	71.517.100	13,10	485.616	27,78
2009	72.561.312	14,50	497.998	25,49
2010	73.722.988	15,90	510.200	24,50
2011	74.724.269	13,49	524.499	28,02
2012	75.627.384	12,08	534.205	18,50
2013	76.667.864	13,75	547.581	25,03
2014	77.695.904	13,40	557.593	18,28
2015	78.741.053	13,45	566.633	16,21
2016	79.814.871	13,63	576.899	18,11
2017	80.810.525	12,40	585.252	13,90
2018	82.003.882	14,70	599.103	23,40

Kaynak : DİE. (1990-2000). “Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,” Ankara.

TUİK. (2007-2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

Batman ilinin nüfus artış hızının en fazla olduğu yıl 1990 yılıdır. Bunun nedeni olarak bu yılda Batman’ın il statüsüne kavuşması ve güvenlik nedeniyle çevre illerden Batman iline yönelen göçlerdir (Tekik, 2013, s. 63-65). 2000 yılında %48,01’e düşmüştür. 2010 yılında nüfus artış hızı %24,50 2018 yılında ise %23,4 olarak kayda geçmiştir. Genel olarak Batman ilinin nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının üstündedir (Tablo 4, Şekil 5). 2007 yılında Türkiye’deki nüfus artış hızı Batman ilindeki nüfus artış hızından daha fazladır.

Şekil 5: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlinin Nüfus Artış Hızları (%) (1990-2018)

Kaynak : DİE. (1990-2000). “Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,” Ankara.

TUİK. (2007-2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

Genel nüfus sayımlarına göre Batman merkezde nüfus sürekli ve çok hızlı bir şekilde artmıştır (Tablo 5). 1940-1955 yılları arasında nüfus artış hızı çok yüksektir. Bu hızlı nüfus artışı petrol aramaları ve ilk rafinerinin kurulmasıyla yaşanan işçi göçlerine bağlıdır. Petrol çıkarımının artması ve modern rafinerinin kurulmasıyla 1955-1985 yılları arasında nüfusun hızlı arttığı görülmektedir (Sunkar ve Tonbul, 2010, s. 24).

Tablo 5: Batman Merkez İlçede Nüfus Sayım Yıllarına Göre Nüfus Miktarı, Artış Miktarları ve Nüfus Artış Hızı (1960-2018)

Sayım Yılları	Nüfus Miktarı	Sayım Dönemi	Artış Miktarı	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)
1960	12.401	1955-1960	7.688	193,49
1965	35.707	1960-1965	23.306	140,13
1970	57.267	1965-1970	21.560	117,59
1975	78.593	1970-1975	21.326	71,68
1980	102.803	1975-1980	24.210	58,29
1985	129.472	1980-1985	26.669	48,89
1990	168.779	1985-1990	39.307	85,55
2000	272.787	1990-2000	104.008	48,01
2007	315.964	2000-2007	43.177	10,22
2010	355.151	2007-2010	39.187	36,54
2015	419.253	2010-2015	64.102	16,21
2018	447.106	2015-2018	27.853	16,08

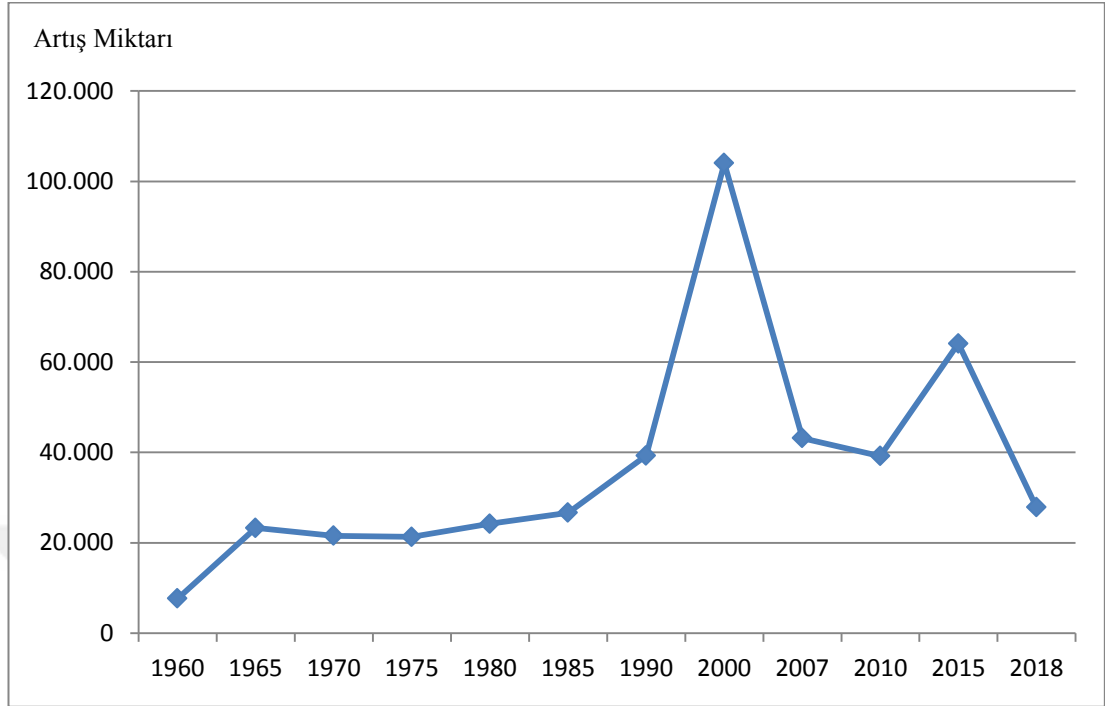
Kaynak : DİE. (1960-2000). “Genel Nüfus Sayımı, Daimi İkametgâha Göre İç Göçler,”

Yayın No: 1381, Ankara.

TUİK. (2007-2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

2000-2018 yılları arasında kırsaldan gelen göçün kısmen durması ve bir bölümünün geri dönmesi nedeniyle nüfus bir önceki döneme göre daha az artmıştır. Temelde petrole bağlı olarak hızlı fakat kısmen düzenli artan nüfus, 1985-2000 yılları arasında güvenlik nedeniyle kırsaldan gelen göçle diğer dönemlere göre çok daha fazla artmıştır (Tablo 5, Şekil 6).

Şekil 6: Batman Merkez İlçede Genel Nüfus Sayımlarına Göre Nüfus Miktarı (1960-2018)

Kaynak : DİE. (1960-2000). ‘‘Genel Nüfus Sayımı, Daimi İkametgâha Göre İç Göçler,’’
Yayın No: 1381, Ankara.

TUİK. (2007-2018). ‘‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,’’ Ankara.

2018 yılı itibariyle ilçeler bazında Batman ilinin nüfusuna bakıldığında nüfusu en fazla olan ilçenin merkez ilçe olduğu görülür. 2018 yılında Batman merkez ilçe nüfus artış hızının %16,8 olduğu görülür. Nüfusu en az olan Hasankeyf ilçesinin yıllık nüfus artış hızı ise %50,5'tir. Yıllık nüfus artış hızının en fazla olduğu ilçe Sason ilçesiyken, nüfus artış hızının en az olduğu ilçe ise Kozluk ilçesidir (Tablo 6).

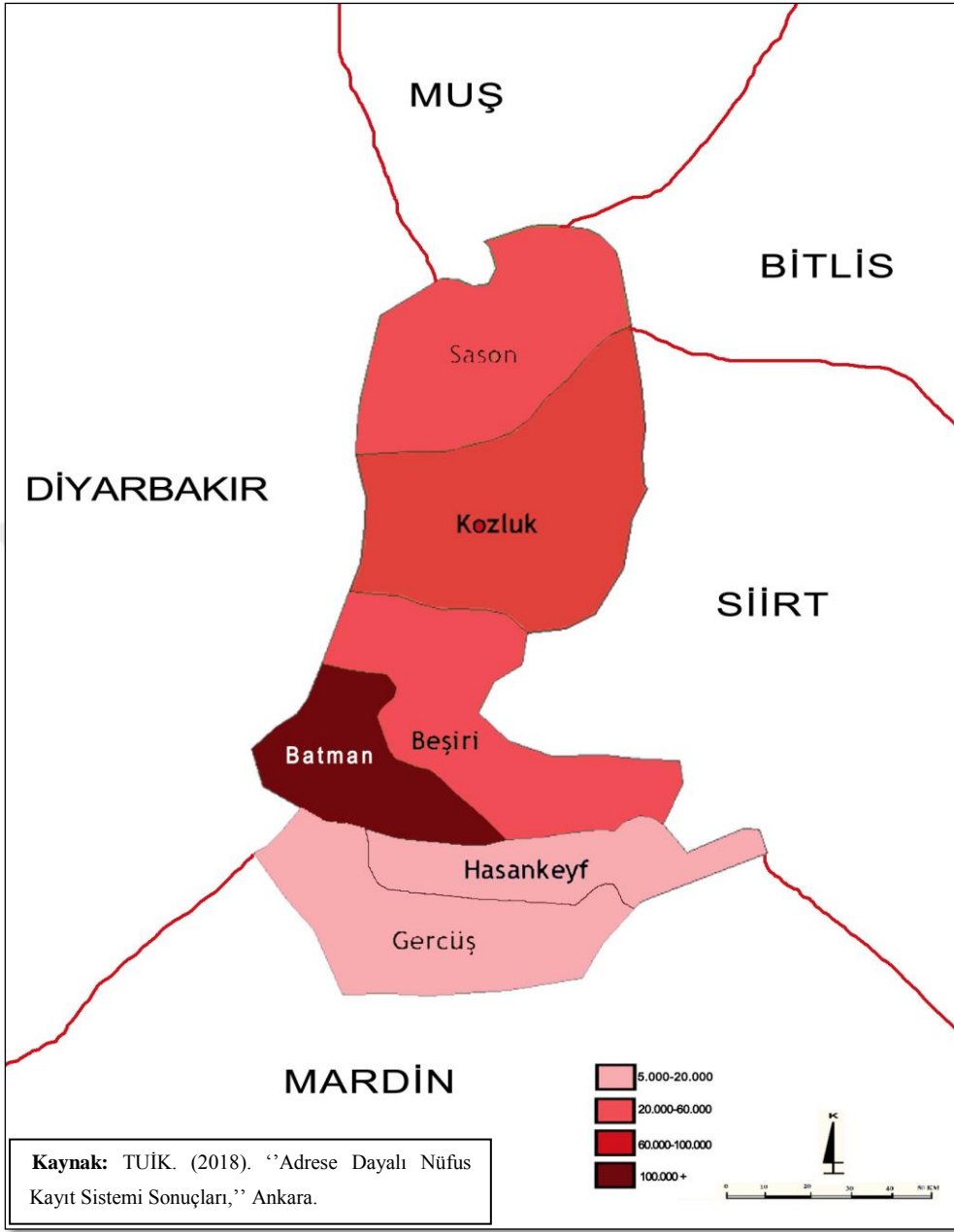
Tablo 6: Batman İlinin İlçe Merkezleri ile Belde ve Köylerinin Nüfusu ve Nüfus Artış Hızları (2018)

İl ve İlçe	İlçe Merkezi Nüfusu	Belde ve Köy Nüfusu	Toplam Nüfus	2017-2018 Dönemi Nüfus Artış Hızı(‰)
Merkez	419.517	27.589	447.106	16,8
Beşiri	9.280	21.165	30.445	41,8
Gercüş	6.191	14.293	20.484	64
Hasankeyf	3.326	3.398	6.724	50,5
Kozluk	26.496	34.941	61.437	8,2
Sason	13.433	19.474	32.907	97,6
İL TOPLAMI	478.243	120.860	599.103	23,4

Kaynak: TÜİK. (2018). ‘‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,’’ Ankara.

Doğal ve beşeri çevrenin belirlediği koşullar nüfusun sayısını, artışını ve dağılımını belirlemektedir. Bu unsurların içinde nüfus ve çevre arasındaki ilişkilerin en belirleyici göstergesi nüfus dağılımlarıdır (Akbulut, 2007, s. 94). Nüfusun alansal dağılımı reliefin çeşitliliğini yansıtan bir durumu gösterir. Nüfusun ovalarda toplanışı, iklim ve toprak şartlarının elverişli olması ile ilgilidir (Arınç, 2007, s. 48). Batman ili nüfusun dağılımında, yüzey şekilleri, iklim, su kaynakları gibi doğal faktörlerin yanında, beşeri faktörlerin de rolü vardır. Şekil 7 incelediğinde nüfusu en fazla olan alanların Batman merkez ilçe ile Kozluk ilçesi olduğu, en az nüfuslu alanların ise Hasankeyf, Gercüş, Sason ve Beşiri ilçeleri olduğu görülür. Batman merkez ilçesinde nüfusun diğer ilçelerden fazla olmasının temel nedeni tarım alanlarının geniş yer tutması ve petroldür.

Şekil 7: Batman İl Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı (2018)

2.2. NÜFUS YOĞUNLUĞU VE DAĞILIŞI

Bir sahadaki nüfusla ilgili değerlendirilmesi gereken özelliklerden biri de o sahanın nüfus yoğunluğudur. Nüfus yoğunluğu arazi ve nüfus sayısı arasındaki ilgi derecesini ortaya koyan en açık göstergelerden biridir. Diğer bir ifade ile nüfus yoğunluğu, sınırları belli bir alandaki nüfus ile o yerin alanı (yüzölçümü) arasındaki ilişkiyi yansıtan bir kavramdır. Alan değişmeden nüfusun çoğalması nüfusun yoğunluğunun artışına, tersi durum ise yoğunluğun düşmesine işaret eder. Bir alanın

nüfus yoğunluğu, öncelikle kalabalıklık veya boşluk etkisini, kaynaklar ve çevre üzerine nüfus baskısının boyutlarını ve bunların yanı sıra mallar veya hizmetlere olan talepteki kıtlık veya bolluğu kavramamıza yardımcı olur (Özgür, 2010, s. 34). Nüfus yoğunluğu bir sahaya yayılmış insanların toplanma derecesinin belirlenmesini ve sahadaki arazinin yerleşmeye uygunluk derecesini göstermektedir.

1990-2018 yılında Batman'ın nüfus yoğunluğu Türkiye ortalamasını geçmiştir. Batman ilinde 1990 yılında km²'ye 76,9 kişi düşerken Türkiye'de 41 kişi düşmektedir. 2018 yılına gelindiğinde ise Türkiye'de km²'ye 105 kişi, Batman ilinde ise km²'ye 133,8 kişi düşmüştür (Tablo 7, Şekil 8).

Tablo 7: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlinin Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (Kişi/ Km²)

Sayım Yılı	Türkiye		Batman İli	
	Nüfus	Nüfus Yoğunluğu (Kişi/Km ²)	Nüfus	Nüfus Yoğunluğu (Kişi/ Km ²)
1990	56.473.035	73,0	344.669	76,9
2000	67.803.927	88,0	456.734	102,0
2007	70.586.256	91,0	472.487	105,5
2008	71.517.100	91,5	485.616	108,4
2009	72.561.312	92,9	497.998	111,2
2010	73.722.988	96,0	510.200	113,9
2011	74.724.269	95,6	524.499	117,1
2012	75.627.384	96,8	534.205	119,3
2013	76.667.864	98,1	547.581	122,3
2014	77.695.904	99,4	557.593	124,5
2015	78.741.053	100,8	566.633	126,5
2016	79.814.871	102,1	576.899	128,8
2017	80.810.525	103,4	585.252	130,7
2018	82.003.882	105,0	599.103	133,8

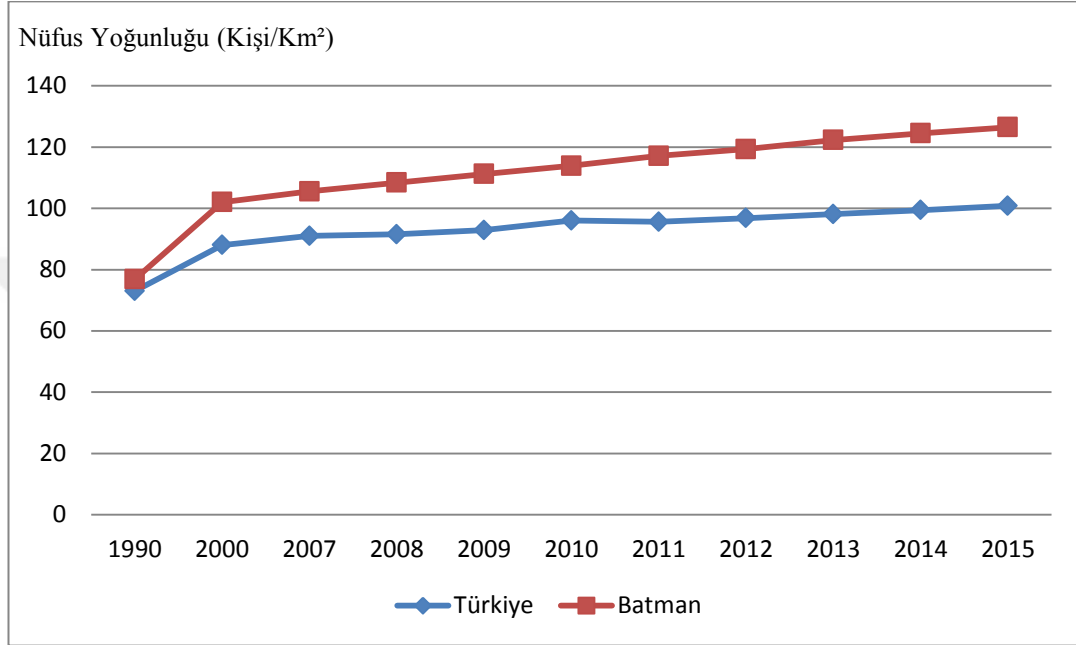
Kaynak : DİE. (1990-2000). ‘Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik

Nitelikleri Batman,’’ Ankara.

TÜİK. (2007-2018). ‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,’’ Ankara.

Batman'ın nüfus yoğunluğu sürekli artmıştır. Bu da Batman nüfusunun sürekli arttığını göstermektedir. Batman'ın nüfus yoğunluğu verilen yıllarda Türkiye ortalamasının fazladır (Şekil 8).

Şekil 8: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlinin Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (Kişi/ Km²)

Kaynak : DİE. (1990-2000). ‘‘Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,’’ Ankara.

TÜİK. (2007-2018). ‘‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,’’ Ankara.

Batman ilinde ilçeler bazında aritmetik nüfus yoğunluğuna bakıldığında bazı farklılıklar görülür. 1990 yılında aritmetik nüfus yoğunluğu en düşük olan ilçe Gercüş ilçesiyken (36 kişi), en yüksek olan ilçe ise Batman Merkez ilçesidir (258 kişi). 2018 yılında nüfus yoğunluğu en az olan ilçeler Gercüş (22 kişi), Hasankeyf (23 kişi) ve Beşiri (38 kişi) ilçeleridir. Nüfus yoğunluğu en fazla olan ilçeler ise Merkez ilçe (684 kişi), Kozluk (56 kişi) ve Sason (47 kişi) ilçeleridir. Merkez ilçenin aritmetik nüfus yoğunluğu sürekli artarken, Beşiri, Gercüş ve Hasankeyf ilçelerinin ise sürekli azalmaktadır. Kozluk ve Sason ilçelerinin aritmetik nüfus yoğunluğunda ise dalgalanma görülmektedir (Tablo 8, Şekil 9, 10).

Tablo 8: Yıllar İtibariyle Batman İlindeki İlçelerin Aritmetik Nüfus Yoğunlukları (Kişi/Km²)

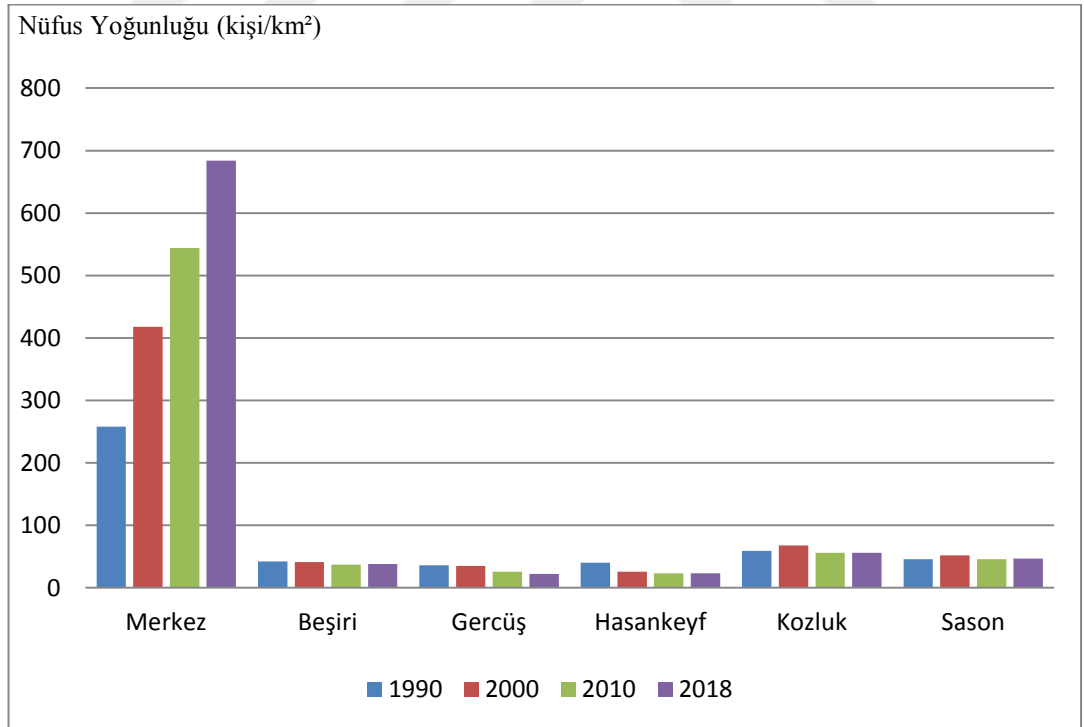
	Yüzölçümü (km ²)	1990	2000	2010	2018
Merkez İlçe	653	258	418	544	684
Beşiri	809	42	41	37	38
Gercüş	914	36	35	26	22
Hasankeyf	293	40	26	23	23
Kozluk	1.101	59	68	56	56
Sason	706	46	52	46	47

Kaynak : DİE. (1990-2000). ‘‘Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,’’ Ankara.

TUİK. (2007-2018). ‘‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,’’ Ankara.

Batman ilinde ilçeler bazında aritmetik nüfus yoğunluğuna bakıldığında tüm yıllarda Merkez ilçenin aritmetik nüfus yoğunluğu diğer ilçelerin aritmetik nüfus yoğunluğundan daha fazla olmuştur (Şekil 9).

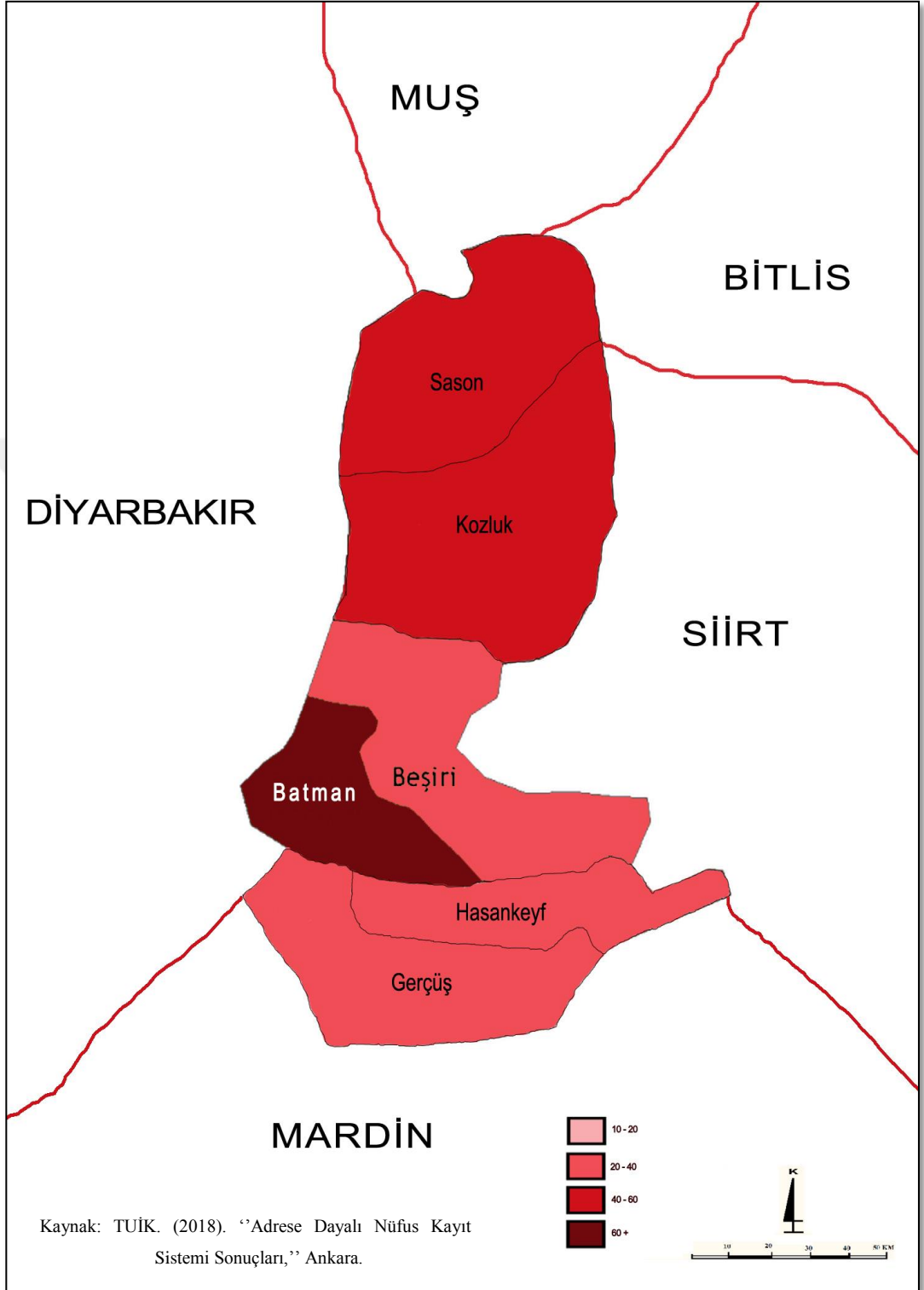
Şekil 9: Yıllar İtibariyle Batman İlindeki İlçelerin Aritmetik Nüfus Yoğunlukları (Kişi/Km²)

Kaynak : DİE. (1990-2000). ‘‘Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,’’ Ankara.

TUİK. (2007-2018). ‘‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,’’ Ankara.

Şekil 10 : Batman İlindeki İlçelerin Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (2018)

Aritmetik nüfus yoğunluğu, kabaca insan-arazi ilişkisini gösterdiği için, insan-toprak ilişkilerini açık olarak göstermekten uzaktır (Şahin v.d., 2005, s. 36).

Toplam nüfusun ekilen ve dikilen araziye bölünmesiyle elde edilen fizyolojik nüfus yoğunluğu metodu aritmetik nüfus yoğunluğuna göre daha az yanıltıcı sonuçlar verir. Fizyolojik nüfus yoğunluğu, tarımı temel kaynak kabul eden ve nüfus miktarını tarıma elverişli alana oranlayan bir kavramdır. Bütün geçimin tarıma bağlı olduğunu farz eden, ekonomik ve teknolojik seviye farkı ayırt etmeyen, tarım dışı toprak ve yer altı zenginliklerini dikkate almayan bu kavramın aritmetik nüfus yoğunluğundan daha anlamlı olduğu düşünülse bile, soyut ve yetersiz olduğu da belirtilmelidir. Bu yoğunlukta çayır ve mera, orman, turistik alanlar, deniz ve yer altı kaynakları, endüstri ve çeşitli hizmet alan ve unsurları hesaba katılmamıştır (Özgür, 2010, s. 36).

Batman ilinin 2018 yılı itibariyle fizyolojik nüfus yoğunluğu yaklaşık 381 kişidir. Türkiye'nin 2018 yılındaki fizyolojik nüfus yoğunluğuna bakıldığı zaman km²'ye 345 kişi düştüğü görülmektedir. Batman ilinin fizyolojik nüfus yoğunluğu Türkiye ortalamasının üzerindedir. Fizyolojik nüfus yoğunluğu tarım alanları ile nüfus arasındaki ilişkiyi ortaya koyma açısından aritmetik nüfus yoğunluğu değerlerine göre daha az yanıltıcıdır. Ancak bu metodun da bazı sakıncalı yönleri bulunmaktadır. Çünkü bu metot da sanki Batman'da yaşayan nüfusun tamamı tarımla uğraşmış gibi bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Halbuki nüfusun çoğunluğu şehirde yaşamakta ve tarım dışı faaliyetlerde bulunmaktadır.

Yukarıda belirtildiği üzere aritmetik ve fizyolojik nüfus yoğunluklarının bazı sakıncalı yönleri bulunmaktadır. Bu yüzden tarımsal nüfus yoğunluğuna bakılmasında da fayda vardır. Tarımsal nüfus yoğunluğu bir sahada tarım ve hayvancılık ile geçinen nüfusun tarımsal araziye bölünmesiyle elde edilir. Bu sayede tarım alanı-çiftçi nüfusu ilişkisi diğer yoğunluk kavramlarındaki alan-nüfus ilişkisinden daha anlamlı olarak kurulmaktadır (Özgür, 2010: 36). Batman ilindeki tarımsal nüfus yoğunluğunu ortaya koymak için tarım ile uğraşan nüfusun tam olarak belirlenmesi gerekmektedir. Batman ilinin tarım arazisi 156.980 km² ve 2018 yılı sayım sonuçlarına göre kırsal nüfusu 120.860 kişidir. Buna göre, Batman ilinin 2018 yılında tarımsal nüfus yoğunluğunun 77 kişi olduğu görülmektedir.

2.3. NÜFUSUN SOSYAL ÖZELLİKLERİ

2.3.1. Nüfusun Yaş Durumu

Nüfusta analiz edilmesi gereken önemli bir değişken de nüfusun yaş ve cinsiyet yapısıdır. Nüfusun yaş gruplarına göre ayrılmasının belirtilmesi, başta toplam nüfus içerisinde aktif ve aktif olmayan nüfusun ortaya çıkarılması açısından önemlidir (Atalay, 2004, s. 220). Doğum ve ölüm oranları ile göçler nüfusun cinsiyet durumunu etkilediği gibi yaş yapısı üzerinde de etkili olmaktadır. Genç nüfusun göçe daha fazla katılıyor olması, içeriye veya dışarıya göçün olduğu alanlarda nüfusun yaş yapısını farklı şekillerde etkilemektedir. Göç verilen alanlarda çocuk ve genç nüfusta azalma, buna karşın yaşlı nüfusunda oransal artış meydana gelmektedir (Yakar, 2012, s. 129).

İlde 0-14 yaş gurubu ile 15-64 yaş grubundaki nüfusun fazla olduğu, 65 yaş üstü nüfusun ise az olduğu dikkat çekmektedir. 0-4 yaş gurubundaki nüfus diğer yaş grubundaki nüfustan daha fazladır (Tablo 9, Şekil 10). Batman ilinde çocuk ve genç yaştaki nüfusun fazla olmasında doğurganlık oranının yüksek olması ve yapılan göçlerin çok önemli bir payı vardır.

Batman'da yaş grubuna göre nüfusa bakıldığında 2000 yılında nüfusun en fazla olduğu yaş grubu 77.121 kişi ile 5-9, 2018 yılında ise 70.591 kişi ile 0-4 yaş grubudur.

1990 yılında 0-14 yaş grubu 174.595, 2000 yılında 214.317'e yükselmiş, 2018 yılında 206.451'e düşmüştür. Bu da Batman'da doğum sayısının azaldığını göstermektedir. 15-64 yaş grubu 1990 yılında 161.401, 2000 yılında 229.360'a, 2018 yılında ise bu sayı 366.400'e yükselmiştir. Bu da Batman aktif nüfusun arttığının göstergesidir. 65 ve üstü yaş grubuna bakıldığında 1990 yılında 8.673, 2000 yılında 13.067'ye, 2018 yılında ise bu sayı 26.252'ye yükselmiştir. Bu durum Batman'da sağlık hizmetlerinin geliştiğini göstermektedir (Tablo 9).

Tablo 9 : Batman İlinin Yaş Grubuna Göre Nüfusu (1990-2018)

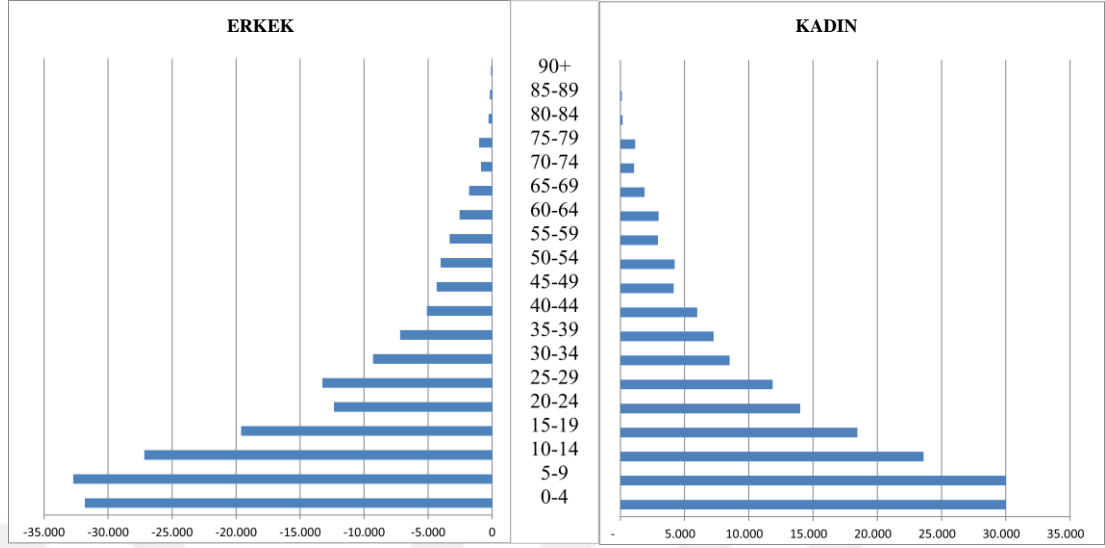
Yaş Grubu	1990	2000	2018
0-4	61.082	74.086	70.591
5-9	62.733	77.121	67.679
10-14	50.780	63.110	68.181
15-19	38.052	52.749	67.745
20-24	26.360	43.712	56.077
25-29	25.125	35.013	54.439
30-34	17.814	25.126	42.587
35-39	14.452	21.441	41.858
40-44	11.093	14.883	31.555
45-49	8.485	12.269	25.735
50-54	8.252	9.751	20.026
55-59	6.257	7.402	14.814
60-64	5.511	7.014	11.564
65-69	3.680	5.656	9.348
70-74	1.941	3.934	6.475
75-79	2.175	1.791	4.673
80-84	458	896	2.862
85-89	288	689	1.889
90+	131	101	1.005
Toplam	344.669	456.734	599.103

Kaynak: DİE. (1990-2000). “Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,” Ankara.

TUİK. (2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

Batman ilinin 1990 yılı nüfusunun yaş grupları ve cinsiyete göre bölünüşü piramidine bakıldığında nüfusun en fazla olduğu yaş grubu erkeklerde ve kadınlarda 5-9 yaş grubuna, en az olduğu yaş grubu ise erkeklerde ve kadınlarda 90+ yaş grubuna aittir (Şekil 11).

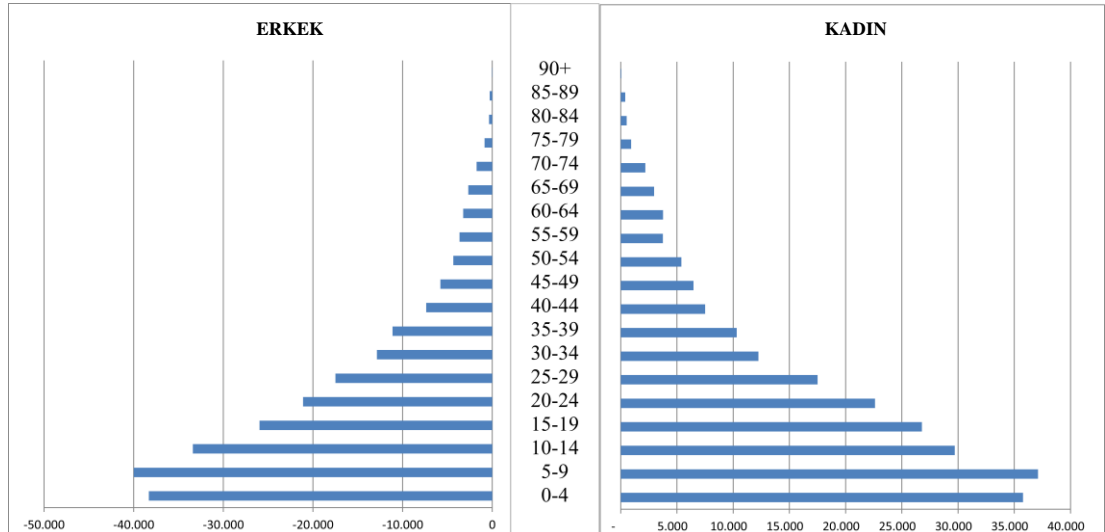
Şekil 11: Batman İlinin Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus Piramidi (1990)

Kaynak: DİE. (1990). Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman, Ankara.

Batman ilinin 2000 yılı nüfusunun yaş grupları ve cinsiyete göre bölünüşü piramidine bakıldığında nüfusun en fazla olduğu yaş grubu erkeklerde ve kadınlarda 5-9 yaş grubuna, en az olduğu yaş grubu ise erkeklerde ve kadınlarda 90+ yaş grubuna aittir (Şekil12).

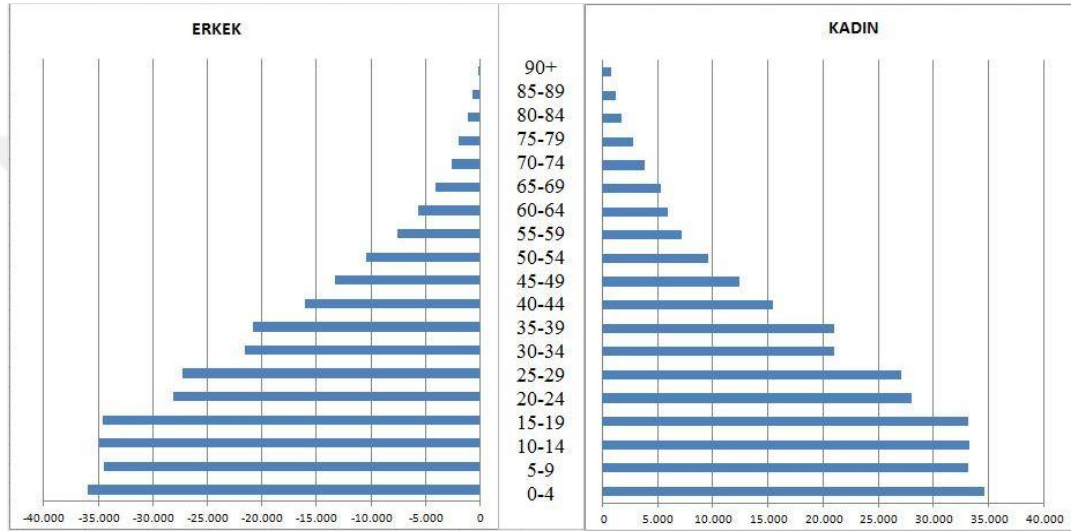
Şekil 12: Batman İlinin Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus Piramidi (2000)

Kaynak: DİE. (2000). Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman, Ankara.

Batman’da 2018 yılında erkek ve kadın nüfusunun en fazla olduğu yaş grubu 0-4 yaş grubu, en az olduğu yaş grubu ise 90+ yaş grubudur (Şekil 13). Batman şehrinin 2018 yılı nüfusunun yaş grupları ve cinsiyete bölünüşü piramidine bakıldığında 0-4 yaş grubundaki çocuk nüfusun, 1990-2000 yılları arasındaki nüfusa oranla azaldığı görülmektedir. Bu azalmanın üzerinde aile planlaması ve buna bağlı olarak doğurganlık hızının düşmesi etkili olmuştur (Şekil 11-13).

Şekil 13: Batman İlinin Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus Piramidi (2018)

Kaynak: TÜİK. (2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

Batman ilinin 2018 yılı nüfusunun geniş aralıklı yaş grubuna göre, 0-14 yaş grubundaki nüfusun oranının Türkiye ortalaması üzerinde, genç ve yaşlı nüfus ortalamasının ise Türkiye ortalamasının altındadır. Erkeklerde ve kadınlarda nüfusun en fazla olduğu yaş grubu 15 – 64 yaş grubudur (Tablo 10, Şekil 13).

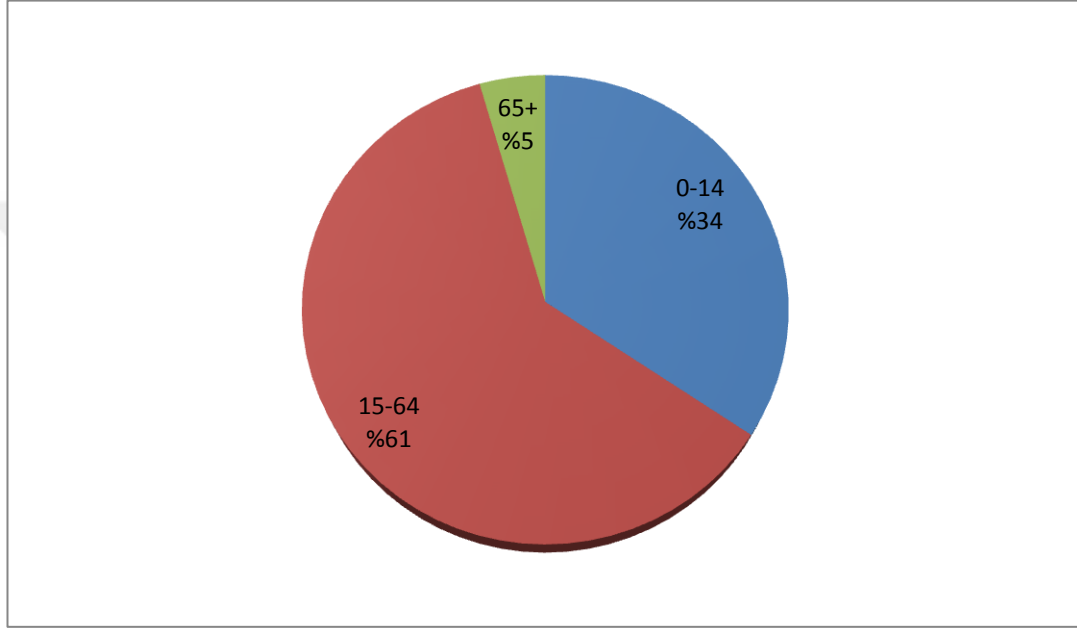
Tablo 10: Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Batman İli Nüfusu ve Oranları (2018)

Yaş Dilimleri	0-14		15-64		65+		Toplam
	Nüfus	%	Nüfus	%	Nüfus	%	
Batman İli	206.451	34,4	366.400	61,1	26.252	4,5	599.103
Türkiye	19.184.329	23,3	55.633.349	67,8	7.186.204	8,9	82.003.882

Kaynak: TÜİK. (2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

Batman ilinin 2018 yılı nüfusunun geniş aralıklı yaş grubuna bakıldığında en fazla payın %61 ile 15-64 yaş grubuna ait olduğu görülür. Daha sonra %34 ile 0-14 yaş grubuna ait olduğu, son sırada ise %5 ile 65 ve üstü nüfusa ait olduğu görülür. Batman'da yaşlı nüfusun payı diğer yaş gruplarına göre daha azdır (Şekil 14).

Şekil 14: Batman İlinin Geniş Aralıklı Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Oranları (2018)

Kaynak: TÜİK. (2018). "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları," Ankara.

Bir ülkede yer alan nüfusun yaş, çalışan ve çalışmayan olarak ayrılan nüfusun gereksinimlerini her türlü karşılamakla yükümlü olan nüfus türüne bağımlı nüfus denmektedir. Genel olarak az gelişen veya ekonomik gücünün de hala iyi olmadığı devletlerde genç ve çocuk nüfus oranı yüksek olmakla beraber yaşlı nüfus oranı ise daha düşüktür. Yaşlı ve çocuk nüfus oranı bağımlı olan nüfusu oluşturmaktadır. 15 ile 65 yaş aralığında bulunan nüfus üretici nüfus olmanın yanı sıra bağımlı olan nüfusa bakmak zorunluluğu bulunmaktadır (Sevindi ve Korkusuz, 2016, s. 197).

İnsan nüfusunun bağımlı nüfus oranı nüfus bilimi hakkında araştırırken nüfusun; cinsiyeti, yaşı, göçler, doğumlar, yerleşim yeri ve ölümlere nazaran analizlerini cinslerine göre incelenmektedir. Özellikle yaş kategorilerine ayırarak bağımlı nüfus oranı belirlenmektedir. Bu gruplar içerisinde genç nüfusun bağımlılık

oranı sayısının bulunması için üretken nüfusunun sayısına bölünmesi ile bulunmaktadır. Aynı şekilde yaşlı nüfusunun bağımlılık oranı sayısına bölünmesi için yine üretken nüfus bağımlı oran sayısına bölünmesi ile bulunmaktadır. Bu bağımlılık nüfuslarının toplamını bulabilmek için genç ile yaşlı bağımlılık nüfus oranları toplanır. Daha sonra üretken olan bağımlı nüfus sayısına bölünerek toplam bağımlı nüfus oranı belirlenmiş olur (Sevindi ve Korkusuz, 2016, s. 197).

Batman ilinde bağımlı nüfusu oranına bakıldığında ilde genç bağımlılık oranının çok yüksek, yaşlı bağımlılık oranının ise düşük olduğu görülür. Toplam bağımlılık oranı 2007 yılında %86,4 ile en yüksek, 2017 yılında ise %65 ile en düşüktür. Ayrıca 2007-2017 yılları arasında genç bağımlılık ve toplam yaş bağımlılık oranı sürekli azalırken, yaşlı bağımlılık oranında ise dalgalanma görülür (Tablo 11).

Tablo 11: Batman İlinin Yaş Bağımlılık Oranı (2007-2017)

Yıllar	Genç Bağımlılık Oranı (0-14 Yaş) (%)	Yaşlı Bağımlılık Oranı (65+ Yaş) (%)	Toplam Yaş Bağımlılık Oranı (%)
2007	79,0	7,4	86,4
2008	75,8	6,5	82,3
2009	74,8	6,6	81,3
2010	72,4	6,7	79,1
2011	69,5	6,6	76,1
2012	67,4	6,6	74,0
2013	65,4	6,7	72,1
2014	63,4	6,9	70,2
2015	61,5	7,0	68,5
2016	59,3	6,9	66,2
2017	58,0	7,0	65,0

Kaynak: TÜİK. (2007-2017). ‘‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,’’ Ankara.

2.3.2. Nüfusun Cinsiyet Durumu

Bir yerdeki kadın ve erkek nüfusu ifade eden cinsiyet yapısı sosyal ve ekonomik bakımdan önem arz etmektedir. Nüfusun bir yerde kadın ve erkek nüfus arasındaki farkı; sanayileşme, göç alıp verme, askeri birliğin bulunup bulunmaması, savaşlar vb. gibi faktörler etkiler (Koçak, 2011, s. 72).

Batman ilinde cinsiyete göre nüfusa bakıldığında erkek ve kadın nüfusun en fazla olduğu yıl 2018 en az olduğu yıl 1990 yılıdır. 2018 yılı itibariyle yaşayan 599.103 kişilik nüfusun 301.413'ünü erkekler, 297.690'mı ise kadınlar oluşturmaktadır (Tablo 12).

Tablo 12: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Kadın-Erkek Nüfus Miktarı ve Oranı (1990-2018)

Yıllar	Erkek Nüfus		Kadın Nüfus		Toplam
	Miktar	%	Miktar	%	
1990	176.547	51,2	168.122	48,8	344.669
2000	230.711	50,5	226.023	49,5	456.734
2007	236.314	50,01	236.173	49,99	472.487
2008	244.981	50,4	240.635	49,6	485.616
2009	250.612	50,3	247.386	49,7	497.998
2010	255.502	50,07	254.698	49,93	510.200
2011	263.901	50,3	260.598	49,7	524.499
2012	268.941	50,3	265.264	49,7	534.205
2013	275.136	50,2	272.445	49,8	547.581
2014	280.002	50,2	277.591	49,2	557.593
2015	284.866	50,2	281.767	49,2	566.633
2016	290.479	50,3	286.420	49,7	576.899
2017	293.843	50,8	291.409	49,8	585.252
2018	301.413	50,3	297.690	49,7	599.103

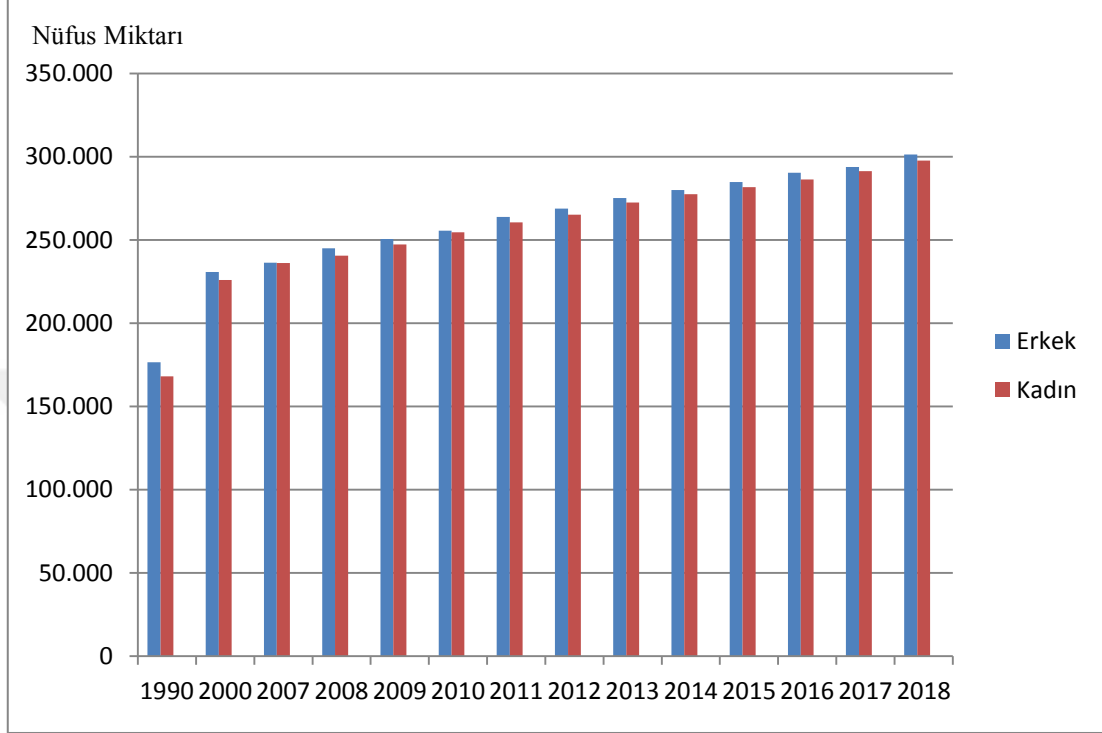
Kaynak : DİE. (1990-2000). ‘‘Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,’’ Ankara.

TUİK. (2007-2018). ‘‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,’’ Ankara.

Yıllar itibariyle Batman ilinin kadın-erkek nüfus miktarına bakıldığında erkek ve kadın nüfusun sürekli arttığı görülür. Tüm yıllarda erkek nüfusu kadın nüfusundan

daha fazladır (Şekil 15). Batman ilinde kadın ve erkek nüfusu arasındaki fark fazla değildir.

Şekil 15: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Kadın-Erkek Nüfus Miktarı (1990-2018)

Kaynak : DİE. (1990-2000). “Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,” Ankara.

TUİK. (2007-2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

2.3.3. Nüfusun Kır-Kent Durumu

Kır ve şehir nüfus oranlarının değişiminde göçler, idari taksimattaki değişiklikler, nüfus artışına bağlı değişiklikler gibi faktörlerin etkisi olmaktadır. Bu faktörlerin en önemlilerinden biri de göçlerdir (Gök ve Kayserili, 2010, s. 3). 1990-2018 yılları arasında Batman’da şehir nüfusu kır nüfusundan daha fazladır. Şehir nüfusu 1990-2018 yılları arasında sürekli artmıştır. Kır nüfusu ise 1990 yılından 2000 yılına kadar artmıştır. 2007 yılında kır nüfusu azalmıştır. 2007 yılından sonra da kır nüfusunda dalgalanmalar yaşanmıştır. 2010 yılında kır nüfusunda artış, 2014 ve 2018 yılında kır nüfusunda azalma yaşanmıştır (Tablo 13, Şekil 16).

Tablo 13: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Şehir ve Kır Nüfusu (1990-2018)

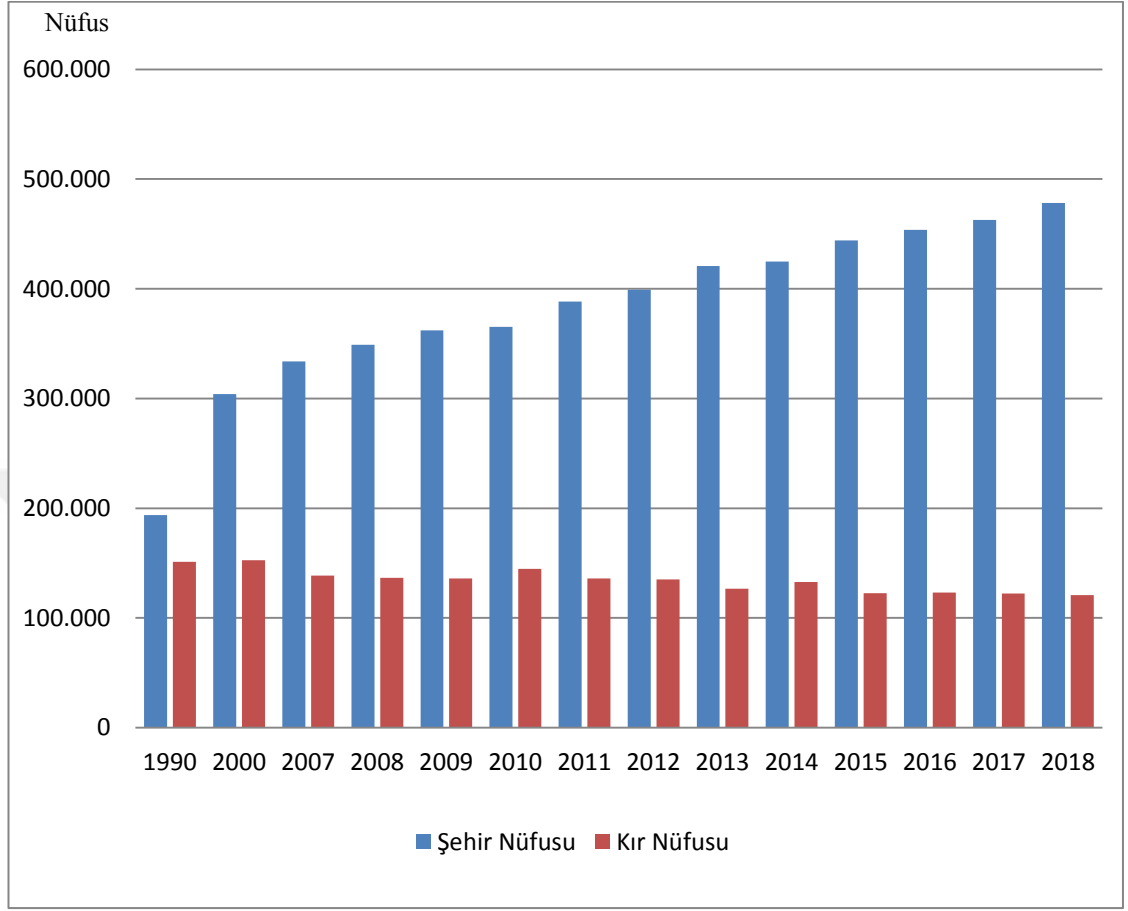
Yıllar	Şehir Nüfusu	Şehir %	Kır Nüfusu	Kır %
1990	193.621	56	151.048	44
2000	304.166	66	152.568	34
2007	333.879	71	138.608	29
2008	349.045	72	136.571	28
2009	362.154	73	135.844	27
2010	365.330	72	144.870	28
2011	388.523	74	135.976	26
2012	399.042	75	135.163	25
2013	420.833	77	126.748	23
2014	424.735	76	132.858	24
2015	444.209	78	122.424	22
2016	453.730	79	123.169	21
2017	462.893	79	122.359	21
2018	478.243	80	120.860	20

Kaynak : DİE. (1990-2000). “Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,” Ankara.

TUİK. (2007-2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

1990-2018 yılları arasında ise kent nüfusu kır nüfusunu geçmiştir (Şekil 16). Batman’da şehir nüfusu sürekli artarken kır nüfusunda dalgalanma görülmektedir. Tüm yıllarda şehir nüfusu kır nüfusundan fazladır (Şekil 16). Bu da tarımda çalışan nüfusun az olduğunu gösterir. 1990 yılında Batman’ın il statüsü kazanmasından sonra şehir ve kır nüfus artış hızında artış meydana gelmiştir. Batman ilinde şehir nüfusunun kır nüfusundan fazla olmasında petrolün ve köylerden yapılan göçlerin etkisi vardır (Tekik, 2013, s. 63-65). 1990 yılından Batman’ın İl statüsüne kavuşmasıyla şehir ve kır nüfusu arasındaki fark azalmıştır (Tablo 3, Şekil 16).

Şekil 16: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Şehir ve Kır Nüfusu (1990-2018)

Kaynak : DİE. (1990-2000). ‘‘Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,’’ Ankara.

TÜİK. (2007-2018). ‘‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,’’ Ankara.

Şehir ve kır nüfuslarının cinsiyete göre dağılımına bakıldığında şehir nüfusunda 2007 yılı hariç diğer yıllarda erkek nüfusu kadın nüfusundan daha fazladır. 1990-2018 yılları arasında ise şehir nüfusu kır nüfusundan fazla olmuştur. Kır nüfusuna baktığımızda ise 1990, 2000, 2007, ve 2018 yıllarında erkek nüfusu kadın nüfusundan daha fazladır. 2010, 2011, 2012, 2014 ve 2015 yıllarında ise kadın nüfusu erkek nüfusundan daha fazladır. İl geneline baktığımızda ise tüm yıllarda erkek nüfusun kadın nüfusundan daha fazla olduğu görülmektedir (Tablo 14). 1990 yılında şehir nüfusunun cinsiyet dağılımında erkek nüfusun oranı %52,1 iken, kadınların oranı %47,9’dur. Aynı yılda kır nüfusunda erkeklerin oranı %50,01 iken, kadınların oranı %49,99’dur. 2018 yılına gelindiğinde de şehir ve kır nüfusunda

erkeklerin sayısının fazla olduğu görülür. 2018 yılında erkeklerin şehir nüfusu içindeki oranı %50,2, kadınların şehir nüfusu içindeki oranı ise %49,8'dir. 2018 yılında kır nüfusu içindeki cinsiyet dağılımına bakıldığında erkeklerin kır nüfusu içindeki oranı %50,5, kadınların oranı ise %49,5 olduğu görülür.

Tablo 14: Batman İlinde Sayım Yıllarına Göre Şehir ve Kır Nüfuslarının Cinsiyete Göre Dağılımı (1990-2018)

Yıllar	İl Toplamı			Şehir Nüfusu			Kır Nüfusu		
	T	E	K	T	E	K	T	E	K
1990	344.669	176.547	168.122	193.621	101.000	92.621	151.048	75.547	75.501
2000	456.734	230.711	226.023	304.166	153.919	150.247	152.568	76.792	75.776
2007	472.487	236.314	236.173	342.452	171.163	171.289	130.035	65.151	64.884
2008	485.616	244.981	240.635	349.045	176.511	172.534	136.571	68.470	68.101
2009	497.998	250.612	247.386	362.154	182.988	179.166	135.844	67.624	68.220
2010	510.200	255.502	254.698	373.388	187.550	185.838	136.812	67.952	68.860
2011	524.499	263.901	260.598	388.523	196.300	192.223	135.976	67.601	68.375
2012	534.205	268.941	265.264	399.042	201.810	197.232	135.163	67.131	68.032
2013	547.581	275.136	272.445	420.833	211.568	209.265	126.748	63.568	63.180
2014	557.593	280.002	277.591	433.420	218.029	215.391	124.173	61.973	62.200
2015	566.633	284.866	281.767	444.209	223.849	220.360	122.424	61.017	61.407
2016	576.899	290.479	286.420	453.730	228.815	224.915	123.169	61.664	61.505
2017	585.252	293.843	291.409	462.893	232.387	230.506	122.359	61.456	60.903
2018	599.103	301.413	297.690	478.243	240.265	237.978	120.860	61.148	59.712

Kaynak : DİE. (1990-2000). "Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman," Ankara.

TUİK. (2007-2018). "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları," Ankara.

2.3.4. Nüfusun Eğitim Durumu

Bir ülke ya da bölgedeki nüfusun çeşitli özelliklerinin bilinmesi ekonomik ve sosyal politikalar açısından vazgeçilmez bir ihtiyaç olup, kaynakların verimli kullanımı ve gelecek yatırımlar açısından büyük önem taşımaktadır (Yılmaz, 2005, s. 44). Nüfusun sayısal büyüklüğü yanında, sosyo-ekonomik planlamaların yapılması açısından da nüfusun niteliklerinin belirlenmesi önem taşımaktadır (Akbulut, 2007, s. 84).

Belirli bir sahadaki nüfusun sosyal özellikleri incelenirken değinilecek konuların başında nüfusun eğitim durumu gelir (Edecin, 2007, s. 40). Bilgi çağı olan zamanımızda yeterli eğitime sahip olmayan insanlardan oluşan nüfus, ülkelerin kalkınmasına yardımcı olamaz. Bu nedenle ülkelerin nüfusları değerlendirilirken, bazı özellikler yanında eğitim durumu üzerinde de önemle durulur (Şahin ve Doğanay, 2000, s. 163-164).

“Nüfusun eğitim durumu terimi ile çoğu kez okur-yazar olan ve olmayan anlaşılmaktadır. Gerçekte bir nüfus kitlesinde, okuma çağı nüfusun eğitim düzeyi konusunda temel gösterilen ilkedir. Ama yeterli değildir. Çünkü bir ülke nüfusunun eğitim düzeyi sadece okur-yazarlık oranıyla ölçülemez. Bu temel sorunda, ülkedeki okullaşma oranı, okul çağı nüfusun eğitim kademeleri arası öğrenci akışı, okul öğretmen öğrenci sayısı ve benzerleri ile ülke sayısının ilk, orta ve yükseköğretim bitirenlerin birbirilerine ve ülke nüfuslarına oranları gibi kriterler de dikkate alınmalıdır” (Doğanay, 1994, s. 163).

Batman ilinin okuma-yazma bilenlerin oranları 2008 yılından günümüze kadar sürekli bir artış göstermiştir. Nitekim 2008 yılında okuma yazma bilenlerin oranı %75,9 iken, 2011 yılında %88,5'e, 2014 yılında %90,8'e ve 2017 yılına gelindiğinde ise bu oran %92,9'a yükselmiştir (Tablo 15). Batman'da okuma-yazma oranının artması eğitime verilen önemin arttığının göstergesidir.

Tablo 15: Yıllar İtibariyle Batman İlinde Okuma-Yazma Durumu (6 Yaş ve Üzeri)

Sayım Yılı	Toplam	Okuma Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen	Bilinmeyen	Okuma Yazma Bilmeyen Oran (%)	Okuma Yazma Bilen Oran (%)
2008	408.104	64.698	310.138	33.268	15,8	75,9
2011	442.806	36.938	392.085	13.783	8,3	88,5
2014	473.924	33.660	430.556	9.708	7,1	90,8
2017	500.691	30.933	465.379	4.379	6,1	92,9

Kaynak : TÜİK. (2008-2017). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

2017 yılında Batman ilinde cinsiyet ve yaş grubuna göre toplam nüfusun %93'ü okuma yazma bilirken, %7'si okuma yazma bilmemekte ve bilinmeyenlerin oranı ise %1'dir. Batman ilinde okuma yazma bilmeyenlerin %17'sini erkekler ve %83'ünü ise kadınlar oluşturmaktadır. Okuma yazma bilenlerin %52'sini erkekler ve %48'ini kadınlar oluştururken, bilinmeyenlerin %40'ını erkekler, %60'ını kadınlar oluşturmaktadır (Tablo 16). Batman'da kadınlarda okuma yazma bilmeyenlerinin fazla olmasının nedeni kız çocuklarının farklı nedenlerle (hasta bakımı, bebek bakımı, ev işlerine yardımcı olmaları, gelenekler) okula gönderilmemeleridir. Batman ilinde okul çağındaki kız çocukların okula gönderilmemeleri sorunun çözümü için geliştirilen projelerin (örneğin 8 yıllık eğitimin zorunlu hale gelmesi, "Haydi Kızlar Okula") olumlu etkilerinin olduğu görülüyor.

Tablo 16: Batman İlinde 2017 Yılı İtibariyle Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Okuma-Yazma Durumu (6 Yaş ve Üzeri)

Yaş Grubu	Cinsiyet	Okuma Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen	Bilinmeyen	Toplam
6-13	Erkek	10	55.071	310	55.391
	Kadın	13	52.583	243	52.839
14-17	Erkek	5	28.145	60	28.210
	Kadın	13	27.196	69	27.278
18-21	Erkek	38	23.570	78	23.686
	Kadın	136	23.040	110	23.286
22-24	Erkek	85	16.409	47	16.541
	Kadın	387	16.065	104	16.556
25-29	Erkek	228	25.161	123	25.512
	Kadın	1.412	24.173	295	25.880
30-34	Erkek	308	19.701	254	20.263
	Kadın	1.571	18.095	245	19.911
35-39	Erkek	342	20.317	215	20.874
	Kadın	2.100	18.842	258	21.200
40-44	Erkek	215	14.830	207	15.252
	Kadın	1.535	13.042	207	14.784
45-49	Erkek	195	11.928	143	12.266
	Kadın	1.755	9.426	173	11.354
50-54	Erkek	243	10.108	76	10.427
	Kadın	1.974	7.218	187	9.379
55-59	Erkek	207	6.402	74	6.683
	Kadın	1.898	4.524	122	6.544
60-64	Erkek	369	5.175	56	5.600
	Kadın	2.523	3.260	162	5.945
65+	Erkek	2.883	7.027	124	10.034
	Kadın	10.488	4.071	437	14.996
	Toplam	30.933	465.379	4.379	500.691

Kaynak : TÜİK. (2017). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

Batman ilinin 2010-2017 yılları arasında, 25 ve daha yukarı yaştaki nüfusun eğitim durumu incelendiğinde önemli değişikliklerin ortaya çıktığı görülür. 2010 yılında okuma yazma bilmeyenlerin oranı %23,2 iken, 2017 yılına gelindiğinde bu oran %14,6'ya gerilemiştir. 2010 yılında okuma yazma bilip okul bitirmeyen nüfusun oranı %13,5 (22.199 kişi), 2017 yılında %14,7 (30.447)'ye yükselmiştir. Batman ilinde ilkokul mezunu olanların oranı 2010'da %30,5 iken, 2017 yılına gelindiğinde bu oran %24,3'e gerilemiştir. 2010 yılında ortaokul ve ortaokul dengi meslek okullarından mezun olanların oranı %6,6 iken, 2017 yılında bu oran %8,4'e ulaşmıştır (Tablo 17).

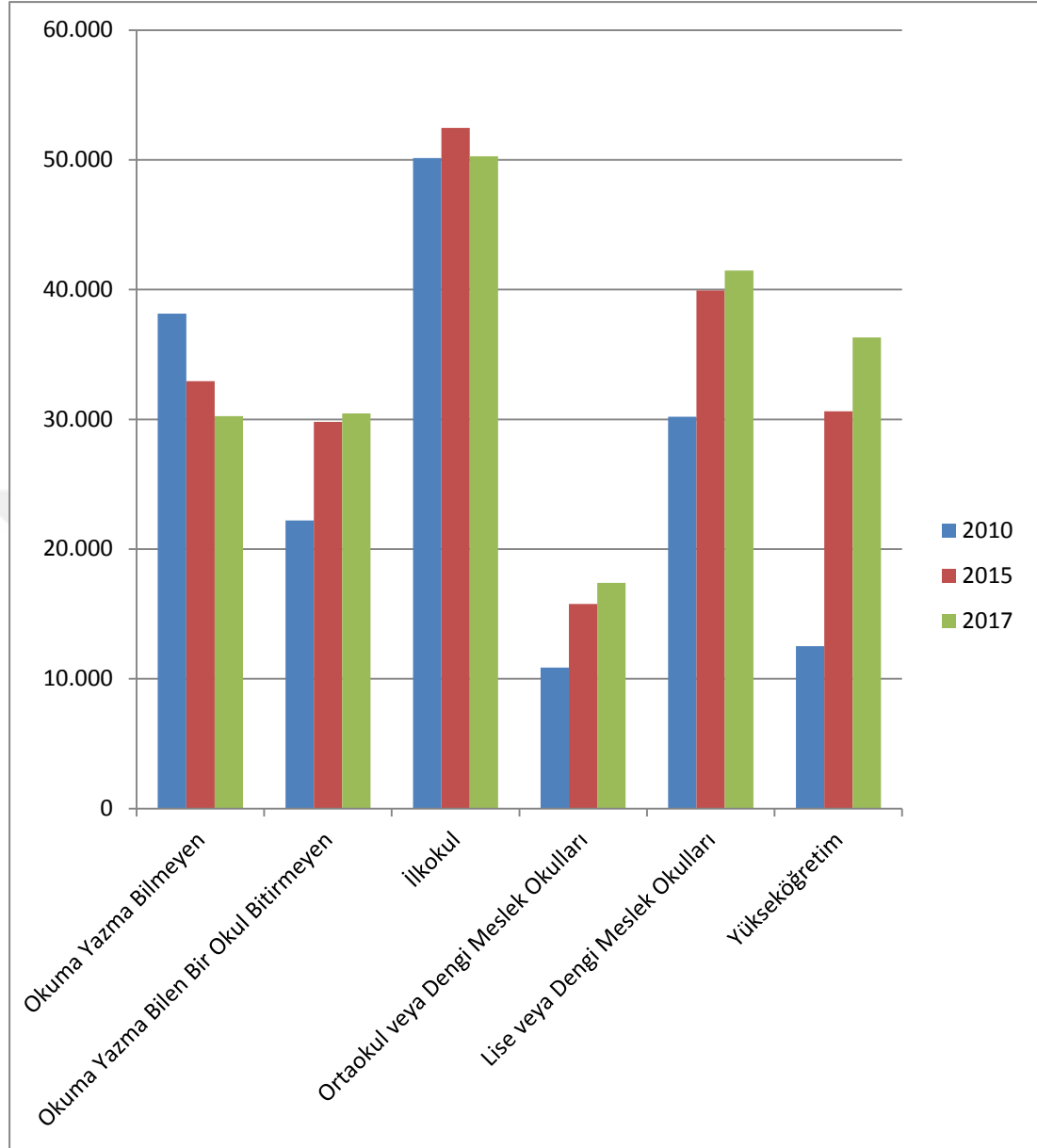
Tablo 17: Batman İlinin Eğitim Durumuna Göre Nüfusu, 2010-2017 (25 Yaş ve Üzeri)

Eğitim Durumu		2010	2015	2017
Okuma Yazma Bilmeyen	Miktar	38.156	32.949	30.246
	%	23,2	16,3	14,6
Okuma Yazma Bilen Fakat Okul Bitirmeyen	Miktar	22.199	29.796	30.447
	%	13,5	14,7	14,7
İlkokul	Miktar	50.146	52.463	50.280
	%	30,5	26,0	24,3
Ortaokul veya Ortaokul Dengi Meslek Okulları	Miktar	10.861	15.763	17.389
	%	6,6	7,8	8,4
Lise veya Dengi Meslek Okulları	Miktar	30.197	39.926	41.476
	%	18,4	19,8	20,1
Yüksek Öğretim	Miktar	12.504	30.614	36.301
	%	7,6	15,1	17,6
TOPLAM		164.063	201.511	206.139

Kaynak : TÜİK. (2010-2017). "Ulusal Eğitim İstatistikleri" Ankara.

2010-2017 yılları arasındaki dönemde Batman ilinde lise ve dengi meslek okulu bitirenlerin oranı %18,4'ten %20,1'e, yükseköğretim ise %7,6'dan %17,6'ya yükselmiştir (Tablo 17, Şekil 17). Batman ilinin 2010-2017 yılları arasında 25 ve daha yukarı yaştaki nüfusun eğitim durumu incelendiğinde, tüm yıllarda ilkokulda mezun olanların sayısı diğer öğrenim durumlarından daha fazladır (Şekil 17).

Şekil 17: Batman İlinin Eğitim Durumuna Göre Nüfusu, 2010-2017 (25 Yaş ve Üzeri)

Kaynak : TÜİK. (2010-2017). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

2017 yılı itibariyle Batman ilinde 6 yaş ve üzeri nüfusun eğitim düzeyine bakıldığında toplam okuma yazma bilmeyenlerin sayısının 30.933 kişi, okuma yazma bilen fakat okul bitirmeyenlerin sayısının 88.948 kişi, ilkokul mezunu sayısının 132.356 kişi, ilköğretim mezunu sayısının 70.990 kişi, ortaokul veya dengi okul mezunu sayısının 55.349 kişi, lise veya dengi okul mezunu sayısının 69.826 kişi, yüksekokul veya fakülte mezunu sayısının 44.357 kişi, yüksek lisans mezunu sayısının 3.140 kişi, doktora mezunu sayısının 433 kişi ve bilinmeyenlerin

sayısının ise 4.379 kişi olduğu görülür. İlin bitirilen eğitim düzeyine bakıldığında en fazla 132.356 kişi ile ilkokuldur. İl nüfusunda yüksek öğretim seviyesinin özellikle lisansüstü sonrası eğitim düzeyi çok düşüktür. Cinsiyet itibarıyla baktığımızda ilköğretim ve daha sonraki kademelerde erkeklerin sayısı kadınların sayısından daha fazladır (Tablo 18, Şekil 17).

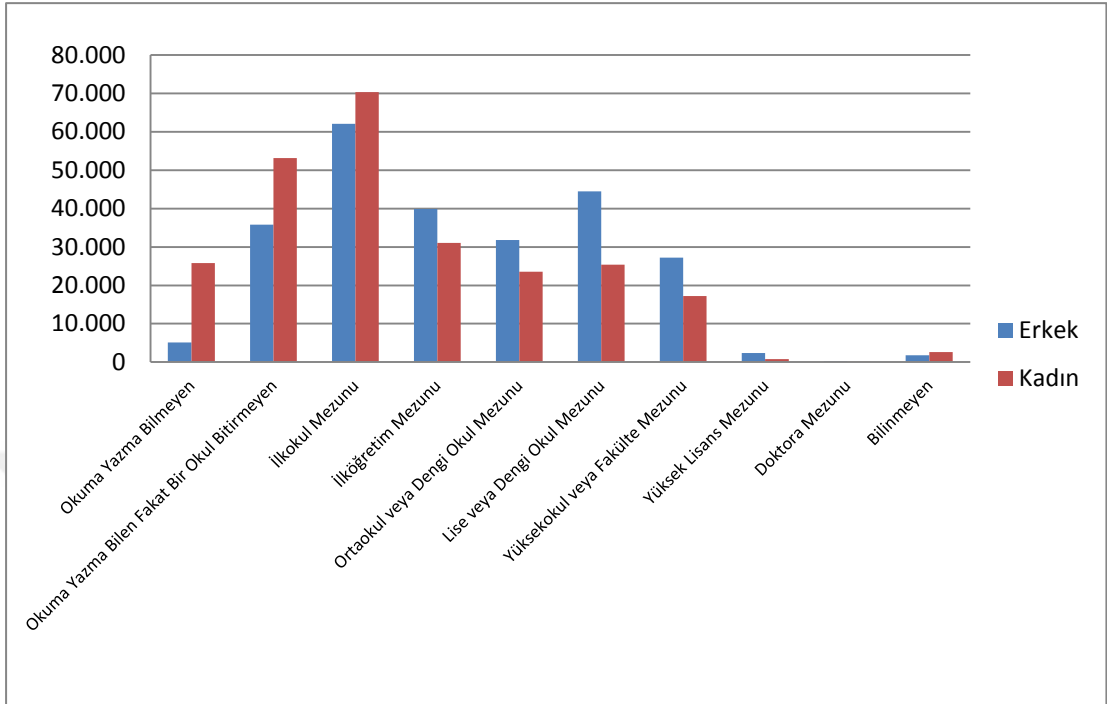
Tablo 18: 2017 Yılı İtibarıyla Batman İli Nüfusunun Eğitim Düzeyinin Cinsiyete Göre Durumu (6 Yaş ve Üzeri)

Bitirilen Eğitim Düzeyi	Toplam	Erkek	%	Kadın	%
Okuma Yazma Bilmeyen	30.933	5.128	17	25.805	83
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	88.948	35.794	40	53.154	60
İlkokul Mezunu	132.336	62.031	47	70.325	53
İlköğretim Mezunu	70.990	39.910	56	31.080	44
Ortaokul veya Dengi Okul Mezunu	55.349	31.780	57	23.569	43
Lise veya Dengi Okul Mezunu	69.826	44.480	64	25.346	36
Yüksekokul veya Fakülte Mezunu	44.357	27.180	61	17.177	39
Yüksek Lisans Mezunu	3.140	2.359	75	781	25
Doktora Mezunu	433	310	72	123	28
Bilinmeyen	4.379	1.767	40	2.612	60
Toplam	500.691	250.729	50.07	249.962	49.93

Kaynak : TÜİK. (2017). ‘‘Ulusal Eğitim İstatistikleri’’ Ankara.

2017 yılı itibarıyla Batman ilinde 6 yaş ve üzeri nüfusun eğitim düzeyine bakıldığında erkek ve kadınlarda en fazla mezun ilkokul en az mezun ise doktora görülmektedir (Şekil 18).

Şekil 18: 2017 Yılı İtibariyle Batman İli Nüfusunun Eğitim Düzeyinin Cinsiyete Göre Durumu (6 Yaş ve Üzeri)

Kaynak : TÜİK. (2017). ‘Ulusal Eğitim İstatistikleri’ Ankara.

Son yıllarda gerek okul öncesi öğretimde, gerekse ilköğretimde önemli gelişmeler olmuştur. Okul öncesi eğitim ile ilköğretimde öğrenci sayısı toplam öğrenci sayısının %80’ini oluşturmaktadır. Okul öncesi eğitiminde 2006-2007 eğitim ve öğretim yılında okul sayısı 162, öğretmen sayısı 134, öğrenci sayısı 5.804 iken, 2016-2017 yılında okul sayısı 51, öğretmen sayısı 314, öğrenci sayısı ise 13.560’tır. 2016-2017 eğitim öğretim yılında okul sayısının azalma nedeni bazılarının ilkokula dönüşmesi, bazı köy okullarındaki ana sınıflarının kapatılmasıdır. İlköğretimde 2006-2007 eğitim ve öğretim yılında 392 okul varken, bu sayı 2016-2017 eğitim öğretim yılına gelindiğinde 581’e çıkmıştır. İlköğretimdeki öğrenci sayısı ise 2006-2007 eğitim öğretim yılında 121.623 iken, 2016-2017 eğitim öğretim yılında 116.918’e düşmüştür. İlin ortaöğretimdeki durumuna bakıldığında genel olarak okul ve öğrenci sayılarında artış yaşanmıştır. Batman ilinin yüksek öğretimdeki okuyan öğrenci ve öğretim görevlisi sayılarına bakıldığında 2007-2008 yılında okuyan öğrenci sayısı 1.656 iken, 2016-2017 eğitim öğretim yılında bu sayı 12.479’a

çıkıştır. Öğretim görevlisi sayısı ise 2007-2008 eğitim öğretim yılında 27 iken, 2016-2017 yılında bu sayı 424'e çıkmıştır (Tablo 19).

Tablo 19: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Eğitim Durumu

Yıllar	Okul Öncesi			İlköğretim		
	Okul	Öğretmen	Öğrenci	Okul	Öğretmen	Öğrenci
2006-2007	162	134	5.804	392	3.371	121.623
2009-2010	211	401	9.112	403	4.459	124.047
2012-2013	243	520	9.279	586	5.259	127.945
2015-2016	278	589	9.474	580	6.046	118.352
2016-2017	51	314	13.560	581	5.842	116.918
Ortaöğretim						
Yıllar	Genel			Mesleki		
	Okul	Öğretmen	Öğrenci	Okul	Öğretmen	Öğrenci
2006-2007	20	599	20.319	13	152	3.996
2009-2010	26	765	29.269	13	241	7.562
2012-2013	31	954	34.513	24	643	12.054
2015-2016	44	1.437	39.694	33	1.339	23.437
2016-2017	46	1.488	36.780	34	1.200	21.712
Batman Üniversitesi'nde Önlisans ve Lisans Düzeyinde Okuyan Öğrenci Sayıları ve Öğretim Elemanları						
Yıllar	Okuyan Öğrenci Sayısı			Öğretim Görevlisi Sayısı		
2007-2008	1.656			27		
2010-2011	3.306			169		
2013-2014	6.986			358		
2016-2017	12.479			424		

Kaynak: TÜİK. (2007-2017). "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları," Ankara.

<https://istatistik.yok.gov.tr/>

2.3.5. Nüfusun Sağlık Durumu

Batman şehrinde sağlık durumunu etkileyen en önemli faktörler, başta nüfusun gelir düzeyi ile eğitim seviyesidir. Şehirde en önemli geçim kaynağı, hizmet ve sanayi sektöründen sağlanmaktadır. Batman şehrinde kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan memurlar, ticaretle uğraşanlar, sanayide çalışanlar, modern tarım yapan ailelerin gelir seviyesinin yüksek olduğu; beslenme ve sağlık konusunda

iyi imkanlara sahip olan aileler oldukları görülmektedir. Bazı hizmet sektöründe çalışanlar ile vasıfsız işçi olarak çalışan ailelerin çoğunlukla dar gelirli aileler olduğu ve beslenme konusunda iyi imkanlara sahip olmayan, dengeli beslenmeden uzak bir hayat sürdürdüğü söylenebilir (Tekik, 2013 , s. 129).

Batman ilinde sağlık personelinin dağılımına bakıldığında en fazla personeli 1.096 kişi ile hemşire olarak görülmektedir. Batman'da asistan hekim bulunmamaktadır. Bunun nedeni üniversite hastanesinin bulunmamasıdır. Toplam sağlık personeli 4.093 kişidir (Tablo 20).

Tablo 20: Batman İlinde Sağlık Personelinin Dağılımı (2017)

Toplam Hekim	Uzman Hekim	Pratisyen Hekim	Asistan Hekim	Diş Hekimi	Hemşire	Diğer Sağlık Personeli	Ebe	Eczacı	Toplam
716	355	361	-	82	1.096	1.022	323	138	4.093

Kaynak: TÜİK. (2017). "Sağlık İstatistikleri" Ankara.

Türkiye ve Batman ilinde hekim başına düşen kişi sayısına bakıldığında Türkiye'de bu sayı 539 iken Batman'da bu sayı 817 kişi olup Türkiye ortalamasının üstündedir. Ayrıca diş hekimi, hemşire, diğer sağlık personeli, ebe ve eczacı başına düşen kişi sayısına bakıldığında Batman ilinin ortalaması tüm sağlık personelinde Türkiye ortalamasının üstündedir (Tablo 21). Bu durum Batman'da sağlık hizmetlerinin yeterince gelişmediğini göstermektedir.

Tablo 21: Türkiye ve Batman İlinde Sağlık Personeli Başına Düşen Kişi Sayısı (2017)

	Hekim	Diş Hekimi	Hemşire	Diğer Sağlık Personeli	Ebe	Eczacı
Türkiye	539	2.898	486	520	1.504	2.834
Batman	817	7.137	534	573	1.811	4.240

Kaynak: TÜİK. (2017). "Sağlık İstatistikleri" Ankara.

Batman ilinde hastane ve yatakların sayısına bakıldığında Sağlık Bakanlığına bağlı hastane sayısı 6, özel hastane sayısı 5 olmak üzere toplam hastane sayısının 11

olduğu görülmektedir. Toplam yatak sayısı ise 1.316'dır. Batman'da üniversite hastanesi bulunmamaktadır (Tablo 22). Bu durum Batman ilinde sağlık hizmetlerinin yeterince gelişmediğini göstermektedir.

Tablo 22 : Batman İlinde Hastane ve Yatakların Sayısı (2017)

Sağlık Bakanlığı		Üniversite		Özel		Toplam	
Hastane	Yatak Sayısı	Hastane	Yatak Sayısı	Hastane	Yatak Sayısı	Hastane	Yatak Sayısı
6	676	-	-	5	640	11	1.316

Kaynak: TÜİK. (2017). "Sağlık İstatistikleri" Ankara.

2.4. NÜFUSUN EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

2.4.1. Çalışma Çağındaki Nüfus

Bir yerin nüfusu ile ilgili özelliklerinden birisi de o nüfusun hangi iş alanlarında çalıştığıdır. Yapılan iş türleri ve bu türlerdeki nüfusun yoğunluğu o sahayı daha iyi bir şekilde tanımlayabilmemiz için önemli bir kaynaktır (Edecin, 2007, s. 48). Çalışma sahasında, çalışma hayatındaki faal nüfus 15 yaş ve daha yukarıdaki yaş olarak ele almış bulunmaktayız. Ayrıca bu nüfusu erkek ve kadın olarak iki kategoride ele alıp değerlendireceğiz.

Batman'ın da içinde yer aldığı TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) illerinde 2008-2017 yılları arasında cinsiyete göre iş durumu incelendiğinde 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun istihdamında erkeklerin sayısının kadınlara göre daha fazla olduğu görülür. 2008-2017 yılları arasında işsizlik oranları sürekli artış göstermiş, istihdam oranlarında ise dalgalanma görülmüştür. Cinsiyete göre işsizlik sayılarına bakıldığında erkeklerdeki işsizlik sayısı kadınların sayısından daha fazladır. Nitekim 2008 yılında erkeklerde işsizlik sayısı 53.000 kişi iken, kadınlarda 3.000 kişidir. 2017 yılında ise erkeklerde işsizlik sayısı 104.000, kadınlarda ise 39.000 kişidir. Her iki dönemde de erkeklerin iş gücüne katılma oranları kadınlarınkinden fazladır (Tablo 23).

Tablo 23: TRC3 İllerinin (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) Cinsiyete Göre İşgücü Durumu (2008-2017)

Sayım Yılı	Toplam Nüfus	15 ve Daha Yukarı Yaşta Nüfus	15 ve Daha Yukarı Yaşta Nüfus Oranı (%)	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İşgücüne Katılma Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus	Bilinmeyen
Toplam										
2008	1.965.419	1.157.266	58,8	319.000	264.000	56.000	30,7	17,4	79.000	250
2012	2.085.092	1.274.180	61,1	432.000	340.000	92.000	35	21,3	105.000	125
2017	2.222.601	1.429.587	64,3	530.000	388.000	143.000	38,6	26,9	190.000	35
Erkek										
2008	1.005.440	591.545	58,8	298.000	245.000	53.000	60,4	17,8	17.000	180
2012	1.062.711	648.067	60,9	384.000	301.000	83.000	64,8	21,7	22.000	85
2017	1.130.396	724.704	64,1	425.000	321.000	104.000	64,4	24,5	62.000	20
Kadın										
2008	959.979	565.721	58,9	21.000	19.000	3.000	3,9	12,3	51.000	70
2012	1.022.381	626.113	61,2	48.000	39.000	9.000	7,5	18,3	63.000	40
2017	1.092.205	704.883	64,5	105.000	67.000	39.000	14,8	36,5	110.000	15

Kaynak: TÜİK. (2008-2017). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

Batman ilinde 2011 yılında cinsiyete göre iş durumu incelendiğinde 15 ve daha yukarı yaşta nüfusun istihdamında ve işsizlik sayısında erkeklerin sayısının kadınlara göre daha fazla olduğu görülür. 2011 yılında istihdam ve işsizlik oranlarında erkeklerin kadınlardan daha fazla olduğu görülür. Aynı yılda işgücüne dahil olmayan nüfusta kadınların sayısı erkeklerin sayısından daha fazladır (Tablo 24).

Tablo 24: Batman İlinin Cinsiyete Göre İşgücü Durumu (2011)

Sayım Yılı	Toplam Nüfus	15 ve Daha Yukarı Yaşta Nüfus	15 ve Daha Yukarı Yaşta Nüfus Oranı (%)	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İşgücüne Katılma Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus	İstihdam Oranı (%)
Toplam										
2011	524.499	314.000	59,8	129.000	112.000	17.000	40,8	12,6	186.000	35,7
Erkek										
2011	263.901	156.000	59,11	105.000	91.000	14.000	67,2	12,9	51.000	58,5
Kadın										
2011	260.598	158.000	60,6	24.000	21.000	3.000	14,7	11	135.000	14,7

Kaynak : TÜİK.(2011). 2011 Nüfus ve Konut Araştırması, Yayın No: 4030, Ankara.

2.4.2. Çalışan Nüfusun Sektörel Dağılımı

Nüfus ile ilgili bilinmesi gereken en önemli özelliklerden biri de nüfusun hangi iş alanlarında çalıştığıdır. Çalışma çağındaki nüfusun sektörel dağılımı bir sahayı daha iyi tanımada önemli katkılar sağlayacaktır. Çalışan nüfusun ekonomik faaliyetlere göre dağılımı, bir ülkenin aynı zamanda gelişme durumunu da açıkça ortaya koyar. Ayrıca bu dağılımın yıllara göre değişimi, özellikle ekonomik açıdan meydana gelen değişimleri de yansıtır (Atalay, 2004, s. 224).

Batman'da hizmet sektörü çalışma faaliyetleri arasında en fazla olanıdır. Batman'ın il statüsüne kavuşmasının ardından hizmet sektöründe hızlı bir gelişme yaşanmıştır. Batman'ın il olması nedeniyle ilde bulunması gerekli tüm resmi kurum ve kuruluşların il müdürlükleri oluşturulmuştur. İl merkezi olmasının ardından gelen kurum ve kuruluşlar bir istihdam imkanı sağlamış, buna bağlı olarak gelen nüfus için hizmet sektörü gelişmiştir (Tablo 25).

Hizmetler sektörünün gelişmesine bir etken de sanayi kurum ve kuruluşlarının artması ve bu kurumlarda çalışmak için dışarıdan gelen göçün ihtiyacı olan hizmetlerin verilmesi gerekliliği olarak özetlenebilir. Hizmetler sektörü kapsamında ticaret, ulaştırma, resmi kurumlar ile banka ve kredi hizmetleri yer almaktadır. Buna göre araştırma sahasını kapsayan Batman şehri, şehir tipleri arasında hizmetlerin ve sanayi faaliyetlerinin hakim olduğu şehirler grubuna dahil edilebilir. Başka bir ifade ile Batman, bir hizmet şehridir. Ancak hizmet sektörünün gelişmesine bağlı olarak sanayi sektörü istenilen düzeyde gelişme gösterememiştir. Tarım sektöründe çalışan erkeklerin oranı %56,6, kadınların oranı %43,4'dir. Sanayi sektöründe çalışan erkeklerin oranı %96,1, kadınların oranı %3,9'dir. Hizmet sektöründe çalışan erkeklerin oranı %87,5, kadınların oranı ise %12,5'dur (Tablo 25). Genel olarak baktığımızda bütün sektörlerde Batman'da erkeklerin çalışma oranı kadınlardan daha fazladır.

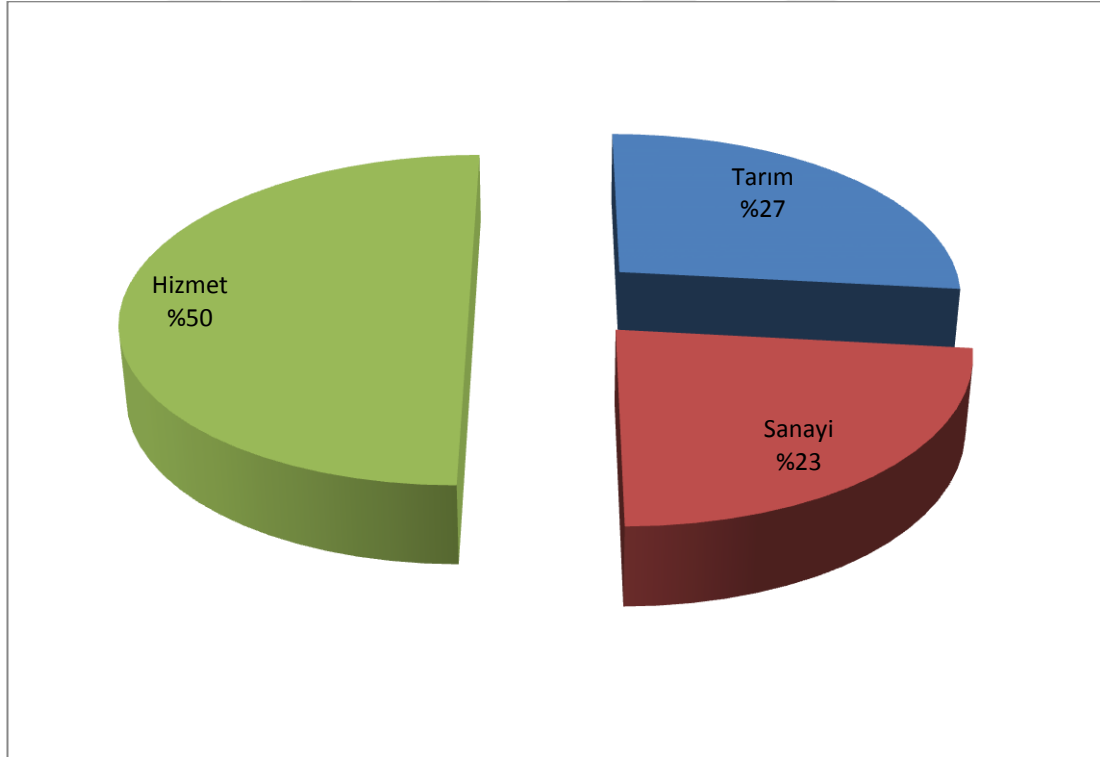
Tablo 25: Batman İlinde Cinsiyete ve Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdam Edilen Nüfus (2011)

Sektör	Toplam		Erkek		Kadın	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Tarım	30.000	27	17.000	56,6	13.000	43,4
Sanayi	26.000	23	25.000	96,1	1.000	3,9
Hizmet	56.000	50	49.000	87,5	7.000	12,5
Toplam	112.000	100	81,25	100	21.000	18,75

Kaynak : TÜİK.(2011). 2011 Nüfus ve Konut Araştırması, Yayın No: 4030, Ankara.

Batman ilinde ekonomik faaliyetlere göre istihdam edilen nüfus oranlarına baktığımızda en fazla istihdam edilen nüfus oranı %50 ile hizmet sektöründedir. Daha sonra %27 ile tarım 2. sırada, son sırada ise %23 ile sanayi sektöründedir (Şekil 19).

Şekil 19: Batman İlinde Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilen Nüfus (2011)

Kaynak : TÜİK.(2011). 2011 Nüfus ve Konut Araştırması, Yayın No: 4030, Ankara.

İşgücününün iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımı incelendiğinde, ilde çalışan nüfus en fazla 69.882 kişi ile ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık sektöründedir. En az çalışan nüfus ise 245 kişi ile madencilik ve taş ocakçılığı sektöründedir. Erkeklerin en fazla çalıştığı sektör 30.753 kişi ile ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık, en az ise 244 kişi ile madencilik ve taş ocakçılığı sektöründedir. Kadınların en fazla çalıştığı sektör 39.129 kişi ile ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık, en az ise 1 kişi ile madencilik ve taş ocakçılığı sektöründedir (Tablo 25). İşgücününün iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımı oran olarak incelendiğinde en fazla oran %63,4 ile ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık, en az ise %0,2 ile madencilik ve taş ocakçılığı sektöründedir. Erkeklerin oran olarak en fazla çalıştığı sektör %99,5 madencilik ve taş ocakçılığı, en az %44 ile ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık sektöründedir. Kadınların oran olarak en fazla çalıştığı sektör %56 ile ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık, en az ise %0,5 ile madencilik ve taş ocakçılığı sektöründedir (Tablo 26).

Tablo 26: Batman İlinde İşgücününün İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı (2000)

Sektör	Toplam		Erkek		Kadın	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Ziraat, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	69.882	63,4	30.753	44	39.129	56
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	245	0,2	244	99,5	1	0,5
İmalat Sanayi	5.882	5,4	5.194	88,3	688	11,7
İnşaat	4.195	3,8	4.169	99,3	26	0,7
Elektrik, Gaz, Su	442	0,4	428	96,8	14	3,2
Toptan ve Perakende	6.006	5,5	5.854	97,4	152	2,6
Ulaştırma, Haberleşme	2.453	2,2	2.425	98,8	28	1,2
Mali Kurumlar	998	0,9	874	87,5	124	12,5
Toplum Hizmetleri	19.576	17,8	17.540	89,5	2.036	10,5
İyi Tanımlanmamış	404	0,4	387	95,7	17	4,3

Kaynak : DİE. (2000). “Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

Batman,” Ankara.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BATMAN İLİNDE NÜFUS HAREKETLERİ ÜZERİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

3.1. DOĞAL FAKTÖRLER

3.1.1. Jeolojik Özellikler

Batman şehri jeolojik olarak Üst Miyosen-Pliyosen yaşlı çamurtaşı, kumtaşı ve konglomeralardan oluşan Şelmo Formasyonu ve Kuvaterner birimleri üzerine kurulmuştur. İnceleme alanının büyük bölümünde görülen bu birimlerin dışında güneyde Batı Raman Dağı'nda yüzeylenen Eosen-Oligosen birimleri, inceleme alanındaki en yaşlı birimlerdir. Batı Raman Dağı'nda yüzeylenen kireçtaşı ve dolomitik kireçtaşları Hoya Formasyonu'nu oluşturmaktadır. Batman Hasankeyf arasında 228 m kalınlığında olan birimin yaşı Alt Eosen-Alt Oligosen'dir (Yılmaz ve Duran, 1997, s. 305).

Batı Raman Dağı kuzeybatı yamaçlarında görülen kireçtaşı, jips ve Şeyl ile temsil edilen birim Germik Formasyonunu oluşturmaktadır. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı tarafından yörede açılan 202 m. derinliğindeki sondaj kuyusuna göre; Bu formasyon; yer yer siltli ve kumlu dolomit, kireçli Şeyl ve beyaz renkli jips ardalanmasından oluşmaktadır. Bu birim, Midyat Gurubu içerisinde ve bu gurubun regresif sonuçlanan Üst Eosen (?) Oligosen yaşlı evaporitik evresine karşılık gelen bir birim olarak değerlendirilmiştir (Yılmaz ve Duran, 1997, s. 315).

İnceleme alanının tamamını kaplayan ve Batman şehrinin de üzerinde kurulduğu birimler Şelmo Formasyonunu oluşturmaktadır. Konglomera, çamurtaşı ve kumtaşı ardalanmasından oluşan birim Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde farklı kalınlık ve istif sunmaktadır. Siirt ili Kurtalan ilçesi yakınlarında yapılan gözlemlere göre bu birim; grimsi yeşil, pembe, yer yer kahvems mor renkli kumtaşı, şeyl, kumlu silttaşı, yer yer jips ara tabakalı, karbonat çimentolu, yumuşakça, kötü boylanmalı, kaba dokulu, poröz, altta ince tabakalı, dağınık kireçtaşı çakıllı, üstte kalın ve çapraz

tabakalanmalı, sertçe kumtaşlarından oluşmaktadır. Birimin kalınlığı Raman Dağı kuzey eteklerinde 0 m'den başlayıp kuzeye doğru artmaktadır. Formasyon tabanında jips ve tuz tabakalı kumtaşı ve çamurtaşı araldanmalı, üstte ise gevşek tutturulmuş çakıltaşı, kumtaşı ve şeyl araldanmalıdır. Batman şehrinin doğusunda, Aydıkonak ile Akça arasında Şelmo Formasyonu üzerinde gevşek tutturulmuş çakıltaşı ve kumtaşı ağırlıklı Pliyosen güncel çökeller, Adıyaman yöresinde tanımlanan Lahti Formasyonu olarak değerlendirilmektedir (Sunkar ve Tonbul, 2009, s. 4).

Kuzeydoğuda çok az bir bölümü inceleme alanı sınırları içerisinde kalan ve Kırda Dağı'nın yapısını oluşturan bazaltlar Pliyo-Kuvaterner yaşlıdır. Batman Çayı Vadisi boyunca görülen Kuvaterner birimleri Batman Çayı birikim sekileri ve taşkın yatağına karşılık gelmektedir. Şehir merkezinde ise Kuvaterner birimleri birikinti yelpazesini oluşturmaktadır (Tekik, 2013, s. 23).

Bir şehrin kurulacağı alanın jeolojik şartları o şehrin geleceği için önemlidir. Bir şehir kurmak ya da mevcut şehri geliştirmek söz konusu olduğunda iyi bir arazi seçilmelidir. İyi zemin, masif volkanik kayalar, ayrışmamış sağlam metamorfik kayalar, sert çimentolu tortul kayalar, sert kum, çakıl ve sert kil ve killi settir (Özdeş, 1972, s. 90).

Batman şehri 2. dereceden deprem bölgesinde yer almakta olup 1. deprem kuşağında kalan bölgelere çok yakın bir konumdadır. Bu özelliği ve fazla hareketli olan fay hatlarına yakın olması, Batman şehri deprem açısından riskli konuma sokmaktadır. Çok şiddetli olmayan depremler, büyük bölümü alüvyal zemin üzerinde kurulmuş. Batman şehri için risk oluşturmaktadır. Batman şehri ve Batman Petrol Rafinerisi'nin alüvyal zeminden oluşan birikinti yelpazesinin kök kesimine kurulması, 5'ten büyük depremlerin fazla can ve mal kayıplarına neden olabileceği düşünülmektedir (Tonbul ve Sunkar, 2008, s. 8-10).

1945 yılında Maden Tetkik Arama (MTA) Enstitüsü tarafından Raman sahasında petrolün keşfi ve 1955 yılında tamamlanan modern rafinerinin açılmasıyla önemli bir cazibe merkezi haline gelmiş ve büyük bir göç almıştır. Petrolün ve

dolayısıyla T.P.A.O'nun Batman'da oluşturduğu iş imkanları nedeniyle, çevre halkı Batman'a göç etmiştir. Bu göç dalgası, 45-50 yıl içerisinde 13 haneli bir köyden yaklaşık 400.000 nüfuslu bir şehir ortaya çıkarmıştır (Sunkar ve Tonbul, , 2010, s. 24).

Batman şehri deprem açısından riskli konumda yer almaktadır. Çok şiddetli olmayan depremler, büyük bölümü alüvyal zemin üzerinde kurulmuş. Batman şehri için risk oluşturmaktadır. Batman jeolojik yapıdan yerleşime uygun olmamasına rağmen petrol sayesinde nüfusu sürekli artan bir il durumundadır. Petrolün çıkarılmasına bağlı olarak Batman sürekli olarak göç alan il konumundadır.

3.1.2. Jeomorfolojik Özellikler

Nüfus ile doğal faktörler arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Özellikle yeryüzü şekilleri ve yükselti ile nüfus dağılışı arasında bir paralellik vardır (Doğanay, 1994, s. 210). Diğer bir ifade ile yeryüzü şekilleri nüfusun dağılışını ve yoğunluğunu etkileyen önemli bir faktördür. Yeryüzünde her yer insanların yerleşmesi için uygun değildir. Ancak doğal koşulların insan yaşamını kolaylaştırdığı yerler daha fazla nüfus çekmektedir (Koday ve Erhan, 2010, s. 9). Yeryüzü şekilleri açısından engebeli ve yükseltisi az olan ve engebeli olmayan alanlar ise daha sık nüfuslu alanları oluşturmaktadır. Yükseltinin artmasına bağlı olarak değişen gerek iklim şartları ve gerekse bitki ve toprak örtüsü özelliği beşeri faaliyetlerin sürdürülmesinde güçlüklerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Koday ve Erhan, 2010, s. 9).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Dicle Bölümü'nde yer alan Batman ilinde eğimli ve dağlık alanlar geniş yer tutmakla beraber düz alanlar da görülür. İlin kuzey ve güney kesiminde dağlık ve engebeli alanlar görülürken orta kesimlerde daha çok düz bir topografya hakimdir. Topografya kuzeyde akarsularla yarılmıştır. Yarılmanın derecesi ve vadilerin sayısında merkeze yani güneye doğru azalma görülmektedir. Batman ovası 500-600 m yükseltiye sahiptir. Batman Ovası'nın Uzunluğu 30-35 km, genişliği ise 20 km'dir. Genel olarak doğu-batı doğrultusunda uzanış gösterir. Batıda yükseltisi 600 m iken doğuya doğru yükseltisi artarak 800-900 m olur (Alaeddinoğlu, 2010, s. 21).

Batman kuzey-güney doğrultulu ince ve nispeten uzun bir alanı kaplamaktadır. Batman'ın güneyi Mardin Eşiği içinde yer almakta ve nispeten engebeli ve plato görünümündedir. Daha kuzeyi, yani Merkez ilçe ve Beşiri ilçesi düz bir alan ve küçük bir ova görünümündedir. Merkez ilçe ve Beşiri ilçesini ayıran ve yatay bir tabaka halinde uzanan Kıra Dağı da plato özelliğindedir. Daha kuzeye gidildiğinde Kozluk ilçesi çevresinde yine platolar başlar ve en kuzeyde Sason ilçesinde dağlık bir alan, yani Güneydoğu Toroslar uzanmaktadır.

Batman şehri Batman Çayı'nın eski menderes yeniği sekileri ve yeni birikinti yelpazesi üzerine kurulmuştur. Bu alandaki sekiler tamamen yerleşmeler tarafından işgal edildiği için ilk bakışta bunların ayrımı zordur. Bu sekilerin bir bölümünün İluh Deresi ve kolları tarafından oluşturulan birikinti yelpazesi tarafından örtülmüş olması sekilerin ayrımını daha da güçleştirmektedir. Bu yapı özelliği ile şehir, sekiler ve yelpaze üzerinde kurulmuştur. Batman şehrinin kuzey ve güneyinde 700-800 m yükseltileri arasında geniş düzlükler yer almaktadır. Güneydoğuda geniş ve yarılmamış, kuzeydoğuda ise yarılmamış belirgin olduğu bu yüzeyler Erol (1983;15) yönteminde En Alt Pleyistosen yaşlı yüzeylere karşılık gelmektedir. Bu yüzeyler ile Erol (1979;21)'un Silvan (Diyarbakır) ilçesi çevresinde gözlemlendiği en Alt Pleyistosen yüzeyleri, aynı yükselti basamağı içerisinde yer almaktadır. Bu düzlüklerin Şehrin doğusunda daha yüksek ve yarılmış olması, bu alanda yapıyı oluşturan Şelmo Formasyonu'nun üst seviyelerinde konglomeraların varlığına bağlıdır. Bu yüzeylerden Batman Çayı sekilerine geçişte yer yer kornişlerden oluşan 50-60 m'lik diklikler vardır. Güneyde, Batı Raman Dağı kuzey yamaçları da vadilerle parçalanmış En Alt Pleyistosen yüzeylerine karşılık gelmektedir. Batman şehri doğusunda, büyük bölümü inceleme alanı dışında kalan ve Raman Dağı'nın kuzey eteklerinde hafif dalgalı düzlüklerden oluşan alan Ardel (1961) tarafından Tilmis Ovası olarak adlandırılmıştır" (Tonbul ve Sunkar, 2008, s. 4).

Batman şehrinin de içinde kaldığı alan çevresine göre ova özelliği göstermektedir. Geçmişte Tilmis Ovası, günümüzde Batman Ovası olarak adlandırılan bu alan Diyarbakır Havzası içerisinde, Kıra ve Raman dağları arasında

dar alanlı bir senklinal havzasıdır. Batı kenarında şehrin kurulduğu ova, tabanı batıya bakan bir üçgen şekindedir (Tonbul ve Sunkar, 2009, s. 6).

Batman şehrinin kurulmuş olduğu saha taban suyu seviyesinin yüksek olduğu alüvyal tabakalar ile gevşek kum ve yumuşak killi tabakalardan oluştuğu için riskli bir zemin özelliği göstermektedir. Batman şehri uygun jeomorfolojik alana kurulmadığı için taşkın riski yüksek bir yerleşmedir. Taşkın riskinin yüksek olmasında; şehrin büyük bölümünün İluh Deresi ve kolları tarafından oluşturulan vadi sistemi ve birikinti yelpazesi üzerine kurulmuş olması etkilidir. Batman şehri, Batı Raman Dağı kuzeyinde, K-G yönünde akan Batman Çayı'nın eski menderes yeniği sekileri üzerinde kurulmuştur. Bu sekilerden yüksek olanlar doğudan gelen İluh Deresi ve kolları tarafından yarılrken, alçak sekiler aynı akarsu tarafından oluşturulan birikinti yelpazesi ile örtülmüştür" (Tonbul, Sunkar, 2008:2).

Şehrin kuruluş ve gelişmesinde jeomorfolojik özellikler dikkate alınmamış olup mahallelerin büyük bölümü İluh Deresi ve kollarının taşkın yatakları üzerine kurulmuştur. Şehrin gelişmesiyle birlikte dere yatakları da sanayi tesisleri ve yerleşmeler tarafından işgal edilmiştir (Tonbul, Sunkar, 2008:2).

Yükseltinin fazla olduğu dağlık alanlar yerleşme için elverişli alanlar değildir. Dünya nüfusunun büyük bir kısmı ova ve benzeri düzlük alanlarda yaşamaktadır. Çünkü yüksek dağlık alanlarda iklim şartlarının elverişsiz olması, tarım alanlarının sınırlı olması ve ulaşımın zor olması nedeniyle yerleşme için tercih edilmemektedir. Batman jeomorfolojik açıdan uygun yere kurulmamasına rağmen petrol ve tarım sayesinde Batman şehrinde nüfus fazladır. Yeryüzü şekillerinin dağlık ve engebeli yerlerde tarım alanları dar, dağlık ve engebeli yerler yerleşime uygun olmadığı gibi nüfus seyrek olur. Yeryüzü şekillerinin sade olduğu yerlerde tarım alanları daha geniş yer kaplar, yerleşim daha uygun olur ve nüfus da fazla olmaktadır. Batman ilinin kuzey ve güney kesiminde dağlık ve engebeli alanların görülmesine bağlı olarak Sason, Hasankeyf, Gercüş'te nüfus seyrek, orta kesimlerde ise yer şekillerinin sade olmasına bağlı olarak tarım alanları geniş olup, Batman şehir merkezinde nüfus daha fazladır.

3.1.3. İklim Özellikleri

İklim, yeryüzünde insanların ve bütün canlıların yaşayışını doğrudan doğruya etkileyen çok önemli bir tabiat olayıdır. İklim yeryüzünün hemen her bölgesinde, her mevsimde farklılık gösterir. Sıcaklık, basınç ve nemlilik değişmelere uğrar. Bu değişimler türlü sebeplere dayanır. Enlemler, yeryüzü şekilleri, denize olan uzaklık gibi. Bu sebepten yeryüzünün her yerinin özel bir iklimi, bir sıcaklık rejimi, rüzgârları ve yağışları vardır (İzbirak, 1992, s. 157).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, bahar dönemi sıcaklık değerlerinin de yüksek olması nedeniyle uzun bir yaz dönemi, sıcaklığın çok düşük olmadığı kısa, fakat belirgin bir kış dönemi yaşanmaktadır. Ortalama sıcaklığın yılın 4-5 ayında 20°C'nin üzerinde olması, kış sıcaklıklarının hiçbir ayda 0°C'nin altına düşmemesi, en sıcak ve soğuk aylar arasındaki sıcaklık farkının 30 °C'ye yakın olması nedeniyle, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde etkili olan bu termik rejim "Karasal Akdeniz Termik Rejimi" olarak da tanımlanmaktadır. Yağış rejimi olarak Batman ve çevresinde Akdeniz yağış rejiminden farklı olarak karasal etkilere bağlı ilkbahar yağışlarında bir artış vardır (Sunkar ve Tonbul, 2008, s. 4).

Batman ili, Akdeniz'e yakın olmasından dolayı çok sert doğu iklimi ile güney bölgelerinin Akdeniz iklimi arasında bir geçiş yeridir. Genel olarak yazların sıcak ve kurak, kışların soğuk ve yağışlı geçtiği karasal iklim hakimdir. Batman ilinde sıcaklık güneyden kuzeye doğru gidildikçe azalmaktadır. Batman'da yıllık ortalama sıcaklık 16 °C'dir.

Güneydoğu Anadolu bölgesinin kuzeyini çevreleyen Güneydoğu Toroslar yayı kuzey sektörlü rüzgarların içeriye sokulmasını engellediğinden bu bölge kışın Doğu Anadolu'ya göre daha ılık olmaktadır. Kuzey sektörlü rüzgarların Güneydoğu Torosları aşamaması yaz aylarında da daha sıcak bir havanın oluşmasına neden olmaktadır. Yağışların kış mevsiminde fazlalığı yörenin Akdeniz ikliminin etkisi altında olduğunu göstermektedir. Batman'ın aynı zamanda kuzeyde sert kara iklimi ile güneydeki Suriye çöl iklim bölgesi arasında yer alması ve bu iklimlerin Akdeniz

iklimini etkilemesi sonucunda yörede bozulmuş bir Akdeniz iklimi kendini göstermektedir.

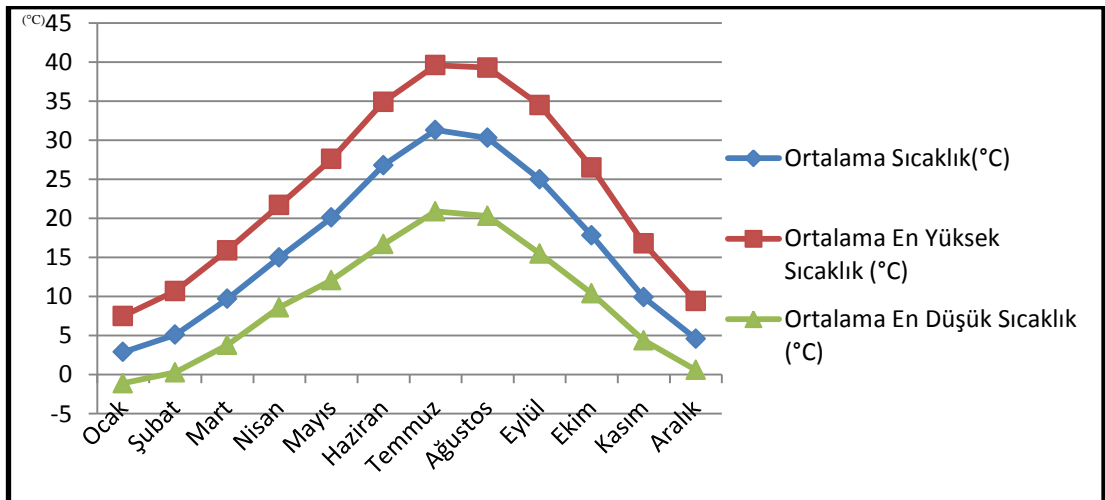
Batman'ın uzun yıllar itibariyle sıcaklık durumuna bakıldığında ortalama en yüksek sıcaklığın Temmuz ayında (39,6 °C), ortalama en düşük sıcaklığın ise Ocak ayında (-1,1°C) olduğu görülür. Ortalama yağışlı gün sayısının en fazla olduğu ay Nisan ayı iken, ortalama yağışlı gün sayısının en az olduğu ay ise Temmuz ayıdır. Yıllık toplam yağış miktarı 471,7 mm'dir. En fazla yağış yağış ilkbahar aylarında görülür. Mart ayı (76.8 mm) en fazla yağış alan aydır (Tablo 27, Şekil 20).

Tablo 27: Batman'ın Bazı İklim Elemanlarının Ortalama Değerleri (1970-2018)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık Ort. Değerler
Ortalama Sıcaklık(°C)	2.9	5.1	9.7	15.0	20.1	26.8	31.3	30.3	25.0	17.8	9.9	4.6	16,5
Ortalama En Yüksek Sıcaklık(°C)	7.5	10.7	15.9	21.7	27.6	34.9	39.6	39.3	34.5	26.5	16.8	9.4	23,7
Ortalama En Düşük Sıcaklık(°C)	-1.1	0.3	3.8	8.6	12.1	16.7	20.9	20.3	15.5	10.4	4.4	0.6	10,2
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	40.2	38.9	42	69.2	63.4	20.4	4	13.7	13.8	36.2	57	41.8	36,7
Aylık Toplam Yağış Miktarı(mm)	55.6	67.8	76.8	71	40.3	7.4	0.3	0.7	3.4	27.6	55.5	65.3	39,2

Kaynak: Devlet Meteoroloji Müdürlüğü

Şekil 20: Batman'ın Ortalama, Ortalama En Yüksek ve Ortalama En Düşük Sıcaklık Değerleri (1970-2018)

Kaynak: Devlet Meteoroloji Müdürlüğü

Ilıman iklim bölgelerinde yeterli yağış alan yerler sık nüfusludur. Yağışın çok az ve sıcaklığın yüksek olduğu çöl bölgeleri ve sıcaklığın yıl boyunca sıfır derecenin altında olduğu kutup bölgelerinde nüfus seyrek. Yükseltinin fazla olduğu yerlerde sıcaklık düşmektedir. Bu durum nüfusun seyrek olmasına neden olmaktadır. İklimin sert ve soğuk geçtiği yerlerde, çok sıcak ve kurak geçtiği yerlerde nüfus seyrek olur. Ilıman iklimlerde nüfus daha fazla olmaktadır. Genel olarak karasal iklim bölgelerinde nüfus nemli iklim bölgelerine göre daha seyrek. Batman ilinde sıcaklık güneyden kuzeye doğru gidildikçe azalmaktadır. Batman şehir merkezinin yükseltisinin fazla olmaması iklimin çok sert geçmemesine neden olur. Batman merkez ilçede elverişli iklim koşullarına ve petrole bağlı olarak nüfus merkez ilçede yoğunlaşmıştır.

3.1.4. Toprak Özellikleri

Verimli toprakların olduğu alanlar nüfuslanmanın fazla olduğu alanlardır. Denizel iklim şartlarında görülen alüvyal topraklar yerleşmeler açısından son derece önemli alanlardır. Verimli toprakların bulunduğu iç kesimlerde yer alan iç ovalar da nüfuslanmanın fazla olduğu alanlardır: Kayseri, Elazığ, Bolu, Isparta, Iğdır gibi. Verimsiz toprakların bulunduğu alanlarda nüfuslanma çok azdır. Toprağın oluşmadığı ya da taşındığı alanlar verimsiz olduğundan seyrek nüfusludur.

Karalar üzerinde çeşitli yollarla oluşan toprak örtüsü, ihtiva ettiği organik ve inorganik maddeler nedeniyle çok değerli unsurlardır. İnsanların, bitkilerin ortaklaşa faydalandıkları toprak örtüsünün doğal ortam içerisinde önemli bir yeri vardır. Oldukça uzun bir sürede oluşan toprak örtüsü, erozyonla çok kısa bir sürede yok olabilmektedir. Bu sebeple üzerinde yaşadığımız, ekip biçtiğimiz toprağı çok iyi korumamız ve değerlendirmemiz gerekmektedir. Türkiye gibi ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalı olan ülkelerde gelirin yükseltilmesi için, ülke topraklarının çok iyi bir şekilde etüt edilmesi ve ortaya çıkan sorunların giderilmesi gerekmektedir (Özçağlar, 1997, s. 75).

Oldukça uzun bir sürede oluşan toprak örtüsü, erozyon ile çok kısa bir sürede yok olabilmektedir. İnsanların, bitkilerin ve hayvanların ortaklaşa yararlandıkları bu örtünün, doğal çevre şartları içerisinde önemli bir yeri vardır (Özav, 1996, s. 46).

İnceleme alanımızda iklim, topografya ve ana madde farklılıkları sebebiyle büyük toprak grupları oluşmuştur. Batman ili topraklarının büyük bölümünü kahverengi topraklar ve kahverengi orman toprakları oluşturur.

Kahverengi topraklar Anadolu Platosu'nun hakim topraklarıdır (Alagöz, 1958:74). Kahverengi orman toprakları kireççe zengin ana madde üzerinde oluşur. Profilleri A (B) ve C şeklinde olup horizonlar birbirine tedricen geçiş yapar. A horizonu çok gelişmiş olduğundan iyice belirgindir. Koyu kahverengi ve dağılgandır. Gözenekli yâ da granüler bir yapıya sahiptir. Reaksiyonu kalevi (hafif asit) bazen de nötrdür. Kahverengi orman toprakları genellikle geniş yapraklı orman örtüsü altında oluşur" (Atalay, 2006, s. 408). "Bu toprakta hakim pedojonik süreç kalsifikasyondur. Baz doygunluğu yüksek olan bu topraklar, sulama yapıldığında yüksek verimli topraklar arasına girer (Atalay, 2006, s. 255)

Yarı kurak iklim ve step sahalarında yaygın olarak görülen bu topraklar, besin maddeleri yönünden oldukça zengindir. Batman ili topraklarının %37'lik kısmını oluşturan kahverengi orman toprakları Batman ilinin orta kısmına karşılık gelir. Kahverengi orman topraklarının bulunduğu bölgede yıllık yağış miktarı 250 mm ile 400 mm. arasında değişir. Bu alanların doğal bitki örtüsünü ise cılız, kısa boylu çayırlar oluşturur (Tekik, 2013, s. 48).

Alüvyal topraklar, organik madde bakımından zengin topraklardır. Düz bir arazi yapısına sahip olan bu topraklar özellikle Batman ve Garzan çayı çevresinde görülür.

Bazaltik topraklar, ağır killi bir özellik gösteren bu toprakların profilleri iyi gelişmemiştir. Bazaltik topraklar Batman ili topraklarının %1'lik bir kısmını oluşturur. Bu topraklar Merkez ile Beşiri ilçesi arasında dar uzun bir şerit halinde

uzanır. Bu topraklarda kuru ve sulu tarım yapılabildiği gibi meyvecilik bakımından önemlidir (Tekik, 2013, s. 49).

Kırmızımsı kahverengi topraklar, çeşitli ana maddeler üzerinde gelişen bu topraklar kahverengi orman topraklarıyla benzerlikler gösterir. Bu topraklar Batman il topraklarının %7'lik bir kısmını oluşturur. Özellikle Batman il merkezinin ve Gercüş ilçesinin güneydoğusunda yoğun olarak bulunur. Bu topraklarda kuru tarım başta olmak üzere sulu tarım da yapılabilmektedir (Tekik, 2013, s. 49).

Toprak gruplarının Batman ilindeki dağılışına baktığımızda kahverengi toprakların ve kahverengi orman topraklarının büyük yer kapladığını görmekteyiz. Organik madde bakımından zengin olan bu topraklar sulamanın artırılmasıyla bitkisel üretim açısından katkı sağlayabilir. Batman şehri ve çevresinin toprak gruplarına baktığımızda ise Batman şehri ve çevresinde alüvyal ve kırmızımsı kahverengi toprak gruplarının yoğunlukta olduğunu görmekteyiz. Alüvyal topraklar akarsular tarafından farklı iklim bölgelerinden taşındıklarından dolayı mineral bakımından zengin olup verimli topraklardır. Bu topraklar tarıma uygun topraklardır. Batman şehri çevresinde bulunan alüvyal topraklar tarım açısından oldukça önemlidir. Batman şehri çevresindeki alüvyal topraklarda sulu tarım yapılmaktadır. Alüvyal toprakların verimli olmasına bağlı olarak bu topraklarda sulama yapılmasıyla tarımsal üretim ve ürün çeşitliliği artmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak Batman şehrinde nüfus sürekli artmıştır.

3.1.5. Hidrografya

Hidrografya ile nüfus arasında çok sıkı bir ilişki vardır. İnsanlar çok eski tarihlerden bu yana su kaynaklarının olduğu yerlere yerleşmiş ve büyük medeniyetleri burada kurmuştur. Her ne olursa olsun su, coğrafi yörenin çok önemli bir parçası ve vazgeçilmez bir unsurdur. Türlü büyüklükteki yerleşme yerleri (köy, kasaba, şehir) birinci derecede suyun bulunmasına bağlı olduğu gibi, tarım işleri de suyun varlığına dayanarak gelişir (İzbırak, 1990, s. 2). Su kaynakları insanların ekonomik faaliyetleri başta olmak üzere diğer birçok faaliyetlerini etkilemektedir. Su, yalnız yeryüzünde değil yeraltında ve atmosferde de vardır ve sürekli dolaşım

halindedir. Ayrıca yörenin bir parçası ve koşullandırıcısıdır (Sanır, 2000, s. 246). Gerçekten de Batman şehrinin bir parçası ve koşullandırıcısı olan Batman Çayı Batman şehrinin batı (Diyarbakır) sınırını oluşturarak Batman şehrinin bu yöne doğru gelişimini engellemiştir.

Batman'da yağış rejiminin düzensiz olmasından dolayı akarsuların rejimleri de düzensizdir. Batman, Dicle havzasında yer almaktadır. Dicle Nehri, Batman, Sason, Garzan ve Pisiyar çayları Batman sınırları içinde geçmekte olan önemli akarsulardır. Sason ve Sorkan çayları Batman Çayı'nı; Kozluk ilçesinin kuzeyindeki Aydınlık dağlarından doğan Pisiyar Çayı ve diğer küçük dereler Garzan Çayı'nı oluşturur. Batman ve Garzan çayları Dicle'ye dökülür. Ayrıca Gercüş yöresinde Gürbüz ve Aydınlı dereleri Dicle'ye dökülür. Batman Çayı, Batman ile Diyarbakır arasında doğal bir sınır çizer ve 115 km olan kısmı Batman il sınırı içinde akar. Dicle Nehri, batıdan doğuya doğru akarak Batman Çayı ile birleştiği yerde Diyarbakır il sınırını bittikten sonra Batman il sınırları içinde akmağa devam eder. Garzan Çayı, Batman-Siirt illeri arasında doğal sınır çizer. Garzan Çayı, Kozluk ilçesinin kuzeyindeki Aydınlık Dağları'ndan doğan Pisiyar Çayı ve diğer küçük derelerden oluşur. İl sınırları içindeki mesafesi yaklaşık 60 km olup, Beşiri ilçesi doğusunda Dicle Nehri ile birleşir. Yazın buharlaşmanın fazla olmasıyla alçalan su seviyesi kışın yağışların artması ve ilkbaharda karların erimesiyle akarsuların akımları yükselmektedir.

Batman göller bakımından oldukça fakirdir. İnceleme alanında doğal göl yoktur. DSİ'nin yapmış olduğu göletler (barajlar) mevcuttur. Bu barajlar Batman Barajı ve Ilısı Barajı'dır. Batman sınırları içinde Gercüş-Kırkat Göleti ile Kozluk Ceffan Göleti bulunmaktadır. Gercüş-Kırkat Göleti 1984 yılında DSİ tarafından yapılmış olup sulama amaçlıdır. Kozluk Ceffan Göleti elektrik amaçlı yapılmıştır (İlçin, 2015, s. 20-25).

Batman ili ve çevresinde yer altı sularının yüzeye çıktıkları çok sayıda kaynak alanları bulunmaktadır. Midyat ve Şelmo formasyonlarının üst kısımları ile alüvyonların yer altı suyu depolama kabiliyetleri yüksek, Germik formasyonu ve

Şelmo formasyonunun alt kısımlarının ise depolama kapasiteleri düşüktür. Bölgede farklı debilere sahip kaynaklar bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi 6 ayrı noktadan su çıkışının bulunduğu Zilek kaynaklarıdır. İnceleme alanının yaklaşık 10 km güneybatısında bulunan ve Batman Çayının yatağına boşalan Zilek kaynaklarından toplam 7 m³/sn debi ile su boşalımı mevcuttur (İlçin, 2015, s. 20-25).

Barajların tarım alanları için önemi çok büyüktür. Özellikle su noksanlığının fazla olduğu kurak ve yarı-kurak iklim sahalarında barajlar, sulamalı tarım için mutlak surette gereklidir. Barajların yapımıyla kurak yerlerde sulama sorunu çözüme kavuşturulmuş olup tarımsal üretim artmıştır. Bu durum nüfusun artmasına yol açmıştır. İçme ve kullanma suyunun temini, tarımda ve sanayide suya ihtiyaç duyulması nedeniyle birçok yerleşim birimi genellikle su kaynaklarının yakınında kurulmuştur. Genel olarak su kaynaklarının az olduğu yerlerde nüfus seyrek, fazla olduğu yerlerde ise nüfus daha fazladır. Verimli topraklara sahip ovalar, akarsu ve vadiler yer seçiminde birinci derece rol oynamış, şehirler büyük akarsular ve bunların yaptıkları dirseklerin yakınında dizilmişlerdir. Batman'da su ve ona ilişkin her türlü yaklaşım şehrin gelişmesini ve organizasyonu etkilemektedir. Bu anlamda şehrin çevresinde bulunan Batman Çayı ve Dicle Nehri başta olmak üzere İluh deresi ve diğer küçük akarsular Batman'da tarımın gelişmesini sağlamıştır. Ayrıca merkez ilçede nüfusun fazla olmasına neden olmuştur.

3.1.6. Bitki Örtüsü

Bitki örtüsünün gür ormanlık olduğu alanlar yerleşmelerin çok az olduğu alanlardır. Bu alanlarda ulaşım zor, tarıma ve yerleşmeye uygun değildir.

Bitki örtüsü de nüfus dağılımını etkileyen doğal faktörler arasındadır. Bitki örtüsü içinde ormanlar önemlidir. Çünkü ormanların sık olduğu ve geniş alanlara yayıldığı yerlerde yerleşim yerleri birimleri kurma ve tarım yapma imkânları çok sınırlıdır. Dolayısıyla buralarda nüfus da çok azdır (Şahin ve Doğanay, 2000, s. 181).

Batman genelinde etkili olan karasal iklimden dolayı Batman Merkez, Beşiri, Hasankeyf ve Kozluk ilçesinin güney kesimlerinde bozkır görünümünde oldukça

fakir bir bitki örtüsü hakimdir. Buna bağı olarak rüzgar erozyonu bu sahalarda etkili olmuştur.

Batman ve yakın çevresi dış görünüm itibariyle doğal bitki örtüsü step formasyonlarından ibarettir. İlçe ve civarında ormanlar mevcut değildir. Kıra Dağı ve Raman Dağları da tamamen çıplaktır. Bu durumu hızlandıran sebeplerin başında iklim ve antropojen faktörler gelir. Daha önce var olan orman formasyonları insanlar tarafından sürekli tahrip edilerek yok edilmiştir. Buraları zirai faaliyet sahalarna dönüştürülmüştür. Topoğrafik koşulların bu duruma müsait olması bu alanların insanların faaliyet sahasına girmesini sağlamış ve buna bağı ziraat alanlarının genişlemesiyle doğal bitki örtüsü yok denecek kadar azalmıştır. Cılız bir bitki örtüsüne sahip olan Batman arazisinin %19'luk bir kısmı fundalık ve ormanlarla kaplıdır. Bu alanlar Batman ilinin kuzey kısmına karşılık gelir. Batman illinin kuzey kesimi meşe ormanlarıyla kaplı olup, yer yer meşeliklerin arasına meyve bahçeleri girmiştir. Güneyden kuzeye gidildikçe sıcaklığın azalmasına bağı olarak bu meşelik alanlar yerini çayır ve meralara bırakır. Çayır ve mera alanları toplam arazinin %45'lik kısmına karşılık gelir. Özellikle Sason ve Kozluk ilçeleri çayır ve mera alanları açısından daha zengindir. Buna bağı olarak bu ilçelerde bitkisel üretim yerine daha çok hayvansal üretim yapılmaktadır. Sason, Kozluk ve Gercüş ilçelerinin kuzey kesimlerinde meşe, bittim, ceviz, ardıç ve çınar ağaçlarıyla kaplı koru ve bozuk ormanlar mevcuttur (Tekik, 2013, s. 50-51).

3.2. BEŞERİ FAKTÖRLER

3.2.1. Sosyo-Ekonomik Faktörler

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin şehirleşmesi için “aşırı” nitelemesi genelde kullanılmaktadır (Keleş, 2002, s. 35). Şehirleşmenin bu ülkelerde sanayileşme sürecinin beraberinde getirdiği bir toplumsal olgu olmadığı ve bu nedenle, “aşırı” şehirleşme sürecinde şehirle bütünleşme ve şehre uyumun uzun bir zaman sürecinde ve yavaş gerçekleştiği kabul edilmektedir (Ökmen ve Arslan, 2001, s. 248). Şüphesiz bu durumu Batman'da birçok yönüyle görmek mümkündür. Zira şehirdeki nüfusun büyük bir kısmının kırsal toplum özelliklerini göstermesi,

Batman'da şehirlileşmenin önünde önemli bir engel olarak kalmaktadır. Bütün ildeki asıl dinamik sanayi kuruluşu olan TPAO'nun dahi yıllık istihdam miktarının 1.500 kişiyi (2007'de 1.497 kişi) bulamayışı Batmanın sanayi ile doğru orantılı şehirlileşmesini engellemektedir. Dolayısıyla oldukça yavaş bir şehirleşmenin gerçekleşmesine olanak tanımakta ve dahası şehirlere özgü niteliklerin belirginleşmesini engellemektedir. Şüphesiz bu durum da şehir nüfusunun kırsallık özelliklerini hâkim unsur olarak devam ettirmesine neden olmaktadır (Alaeddinoğlu, 2008, s. 35).

Keleş'in (2000) yaptığı araştırmada şu sonuçlar ortaya çıkarılmıştır: Batman'da şehirlileşmenin önündeki diğer önemli bir engel ise, bölgede yaygın olarak görülen ve dahası sosyal hiyerarşiyi belirleyen hemşericilik ve aşiret yapısıdır. Daha öncede ifade edildiği üzere Batman'lılık kavramı şehirselleşmenin yeni olması nedeniyle tam olarak oluşmamıştır. Bunda da geldikleri yörelere göre şehrin mahallelerine yerleşen insanların payı çok büyüktür. Çünkü her bir mahalle baskın bir hemşeri ve/veya aşiret kümelenmesini ifade etmektedir. Bu yapı onları şehirdeki yalnızlığa ve şehir sorunlarına karşı güçlü kılarken, şehir yaşamından ve şehirlileşme sürecinden uzak tutmaktadır. Batmandaki çarpık şehirleşmenin diğer bir nedeni de, şehir merkezine yakın bölgelerde konut ve arsa fiyatlarının yeni gelenlerin satın alma paritelerinin çok üstünde olmasıdır. Zira kırdan şehre göçün yarattığı bu en temel sorun, Batman'da yığınlaşma sürecini yaşayan göçerlerin şehir çevresinde hızla gecekondu bölgelerini oluşturmalarına sebep olmuştur. Batman'ın bu alt sosyal statülü mahallelerinde bir şekilde yaşamaya zorunlu olan ve şehir mekânında marjinalleşen insanlar, bu sağlıksız şehirleşmenin sonucu oluşan toplum yapısındaki değişikliklere ve gelişmelere ayak uyduramamış ve bunun sonucu olarak farklı aile tiplerinin ortaya çıkmasına sebebiyet vermişlerdir. Bir taraftan kır özelliklerini şehre taşımaya çalışan öte taraftan şehir özelliklerine uyum sağlamak zorunda kalan, kırla şehir arasına sıkışmış, yaşamlarında zaman zaman şehre tepki, zaman zaman da kıra özlemi sergileyen bir alt kültür oluşmuştur ve bu oluşum aileleri şehir yaşamının dışına itmiştir.

Batman’da gözlemlenen bu durum sürekli bir işi ya da hiçbir gelir güvencesi olmayan insanlar için ötekileşmeyi yarattığı gibi şehir yaşamından uzaklaştırmakta ve dolayısıyla şehirlileşme olgusundan da uzaklaştırmaktadır (Alaeddinoğlu, 2008, s. 35).

Doğal çevre faktörleri gibi beşeri ve ekonomik faktörler de nüfusun dağılışı ve hareketliliği üzerinde etkilidir. Belli bir alandaki nüfusun dağılışını etkileyen beşeri faktörlerin başında o alandaki ekonomik faaliyetlerin türü ve ölçeğinin geldiği söylenebilir (Tümertekin ve Özgüç, 2004, s. 206). Batman ilinin ekonomik özelliklerine bakıldığında temel geçim kaynağının tarım olduğu görülür. Özellikle petrol rezervine bağlı olarak Batman iline göçler yaşanmıştır.

2018 yılı itibariyle Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Batman ilinin nüfusu 599.103 kişidir. Nüfusun 478.243’ü şehirlerde yaşarken, 120.860’ı belde ve köylerde yaşar. Şehirlerde yaşayanların oranı %80, kırdaki yaşayanların oranı ise %20’dir. Nüfus bakımından en büyük ilçeler sırasıyla Merkez ilçe, Kozluk, Sason, Beşiri ve Gercüş’tür. Nüfus bakımından en küçük ilçe ise Hasankeyf’tir.

Batman ilinin işgücüne katılma oranı % 40,05, işsizlik oranı % 27, istihdam oranı % 29,25’tir. İşgücüne katılma oranı ve istihdam oranı Türkiye ortalamasının altında iken, işsizlik oranı Türkiye ortalamasının üzerindedir (Tablo 28).

Tablo 28: Batman İlinde İşgücüne Katılma, İşsizlik ve İstihdam Verileri (2017)

	İşgücüne Katılma Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	İstihdam Oranı (%)
Batman	40,05	27	29,25
Türkiye	52,8	10,9	47,1

Kaynak : TÜİK. (2017). ‘‘İşgücü İstatistikleri,’’ Ankara.

Kalkınma, genel anlamda bir ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel alanda ilerlemesini, kurumsal kapasitesinin güçlenmesini, insan kaynakları niteliğinin artmasını, çevreye duyarlılığın gelişmesini ve bireysel refahın yükselmesini ifade

eden çok boyutlu ve kapsamlı bir kavramdır. Gelişme, ekonomik büyüme, gelir dağılımı, eğitim düzeyi, sağlık hizmetleri, beslenme düzeyi, iletişim ve kadının statüsü gibi kapsadığı unsurlar nedeniyle çok boyutlu bir olgudur. Sosyo-ekonomik gelişme, kişi başına gelirin artırılması şeklinde özetlenebilecek ekonomik büyüme kavramıyla birlikte, yapısal ve insani gelişmeyi içine alan sosyal değişkenleri de kapsamaktadır (Kalkınma Bakanlığı. (Sege-2011). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması. Ankara. 2013).

Batman , 2003 yılı sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre 81 il içinde 70. sırada yer almaktadır. Bu dönemde Batman şehrinin gelişmişlik kademesi 5'tir (DPT, 2003). 1990'a (gelişmişlik sırası 65) göre kıyasladığımızda gelişme performanslarında ciddi düşüşlerin olduğu dikkat çeker. Batman ilinin 2010 yılında 81 il arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik sırası -4.1247 endeksi ile 68. sıradadır (DPT, 2010). 2001 yılı itibarı ile 456 bin kişinin yaşadığı Batman ilinde kişi başına düşen gayri safi yurt içi hâsıla 1.216 dolardır (DPT, 2001). Şüphesiz ki ortalama hane halkı büyüklüğünün 7.60 olduğu, nüfus artış oranının %2,8 olduğu bir şehirde şehirleşme ve şehirlileşme olguları da sorunlu olmaktadır. 39 mahalleden oluşan şehrin geçmişinde yaşanan hızlı büyümeyi sağlayan güç, TPAO'nun (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı) şehirde oluşturduğu istihdam idi. Ancak görünen o ki TPAO'nun şehrin gelişmesine etkisi hızlı nüfus artışı karşısında 1980'lerden sonra giderek azalmış ve bugün minimum düzeyde kalmıştır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi şehirleri arasında sosyo-ekonomik sıralamasına baktığımızda 1996 yılında 0,19995 endeksi ile 1. sırada Gaziantep, -0,97085 endeksi ile Siirt 8. sırada yer alıyor. Batman ise bölgede -0,86940 endeksi ile 5. sırada yer alıyor. 2003 yılında 0,77647 endeksi ile 1. sırada Adıyaman, -1,00644 endeksi ile Siirt 8. sırada yer alıyor. Batman ise bölgede -0,90456 endeksi ile 6. sırada yer alıyor. 2010 yılında ise 0.4191 endeksi ile 1. sırada Gaziantep, -5.3043 endeksi ile Mardin 8. sırada yer alıyor. Batman ise bölgede -4.1247 endeksi ile 5. sırada yer alıyor (Tablo 29).

Tablo 29: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (1996, 2003, 2010)

Sıra	İl Adı	Endeks		
		1996	2003	2010
1	Gaziantep	0,19995	0,46175	0,4191
2	Kilis	-	-0,41175	-2,4608
3	Diyarbakır	-0,61446	-0,66993	-3,7639
4	Adıyaman	-0,75285	0,77647	-3,8313
5	Batman	-0,86940	-0,90456	-4,1247
6	Şanlıurfa	-0,65759	-0,83158	-4,6074
7	Siirt	-0,97085	-1,00644	-5,1654
8	Mardin	-0,91608	-0,98944	-5,3043

Kaynak : DPT (1996, 2003, 2010). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Ankara.

Batman ilindeki ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına baktığımızda 0,75922 endeksi ile 1. sırada Merkez ilçe, -1,41551 endeksi ile Sason 6. sırada yer alıyor (Tablo 30).

Tablo 30: Batman İlindeki İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2004)

Sıra No	İlçe	872 İlçe İçinde Gelişmişlik Sırası	Gelişmişlik Grubu	Gelişmişlik Endeksi
1	Merkez	145	2	0,75922
2	Hasankeyf	765	6	-0,84534
3	Gercüş	817	6	-1,12703
4	Beşiri	826	6	-1,17557
5	Kozluk	827	6	-1,17754
6	Sason	849	6	-1,41551

Kaynak : DPT (2004). İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Ankara.

Şehrin sosyo-ekonomik yapısındaki sorunlar; sosyal, kültürel yaşamını derinden etkilemiştir. Batman'da gerçekleşen hızlı ve sağlıksız şehirleşme ekonomik problemler yanında, yalnızlık, uyum, yabancılaşma, suç, şehirle bütünleşememe,

yerel hizmetlerin zorlanması, çevre kirliliği gibi sosyal problemler yaratmıştır (Alaeddinoğlu, 2008, s. 37-38).

3.2.2. Siyasal Faktörler

Batman ilinde nüfus hareketliliğine etki eden beşeri faktörlerden biri de siyasal olaylardır. Özellikle 1980'li yıllardan sonra meydana gelen güvenlik sorunları köyden kente ve kentten de diğer kentlere olmak üzere bir göç dalgasını meydana getirmiştir. Siyasi sebeplerden kaynaklanan zorunlu göçler özellikle kırsal alandaki nüfusu etkilemiştir. Siyasi olaylardan dolayı kırsal alanlarda yaşayan nüfus, geçimlerini sağlayacak ekonomik faaliyetleri yapmaması sebebiyle çok zor durumda kalmıştır. Özellikle hayvancılıkla uğraşan nüfus mera alanlarını kullanmaması nedeniyle zorunlu göçe maruz kalmıştır. Bu göçlerin plansız oluşu, göç edenleri bireysel ya da aile olarak mağdur ettiği kadar onların sığındığı kentlerin de sosyo-ekonomik dengesini bozmuştur. Siyasi sebeplerden kaynaklanan göçler Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki hemen hemen tüm illeri etkisi altına alarak bu bölgede yaşayan insanları göçe zorlamıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki önemli bir nüfus kitlesi bölgedeki olaylar nedeniyle özellikle kırsal yerleşim yerlerini toplu olarak terk etmek zorunda kalmışlardır. Topyekûn köyün, mezranın boşaltılması şeklinde cereyan eden bu göçlerle ailelerin sosyal ve ekonomik düzenlerinin temeli olan topraklarıyla, iş ve üretim kaynaklarıyla temasları büyük ölçüde koparılmıştır. Bu insanların önemli bir bölümü de yaşam koşullarına tamamen yabancı oldukları, güvenlik yönünden emin olan kentlere yerleşmişlerdir. (Sevim, 2010, s. 242).

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE)'nin yaptığı bir araştırmaya göre son 20 yılda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde 14 ilin kırsal yerleşim yerlerinden güvenlik nedenleriyle gerçekleşen göçlerin yaklaşık % 32'si 1986-1990 döneminde; % 61'i 1991-1995 döneminde; geriye kalan % 7'si ise 1996-2005 döneminde gerçekleşmiştir. Bu 14 ilin kırsal yerleşim yerlerinden güvenlik nedenleriyle gerçekleşen göçlerin yoğunlaştığı dönem 1986-1995 dönemidir. 14 ilin kırsal yerleşim yerlerinden güvenlik nedenleriyle göç eden

nüfusun % 74'ü 14 ilin ya da 14 ilden yoğun göç alan 10 ilin kentsel alanlarında yaşam-aktadır (HÜNEE,2006, s. 106-107).

1990-2000 yılları arasında siyasal ve diğer sebeplerden dolayı Olağanüstü Hal Bölgesi (OHAL) illerinde köy boşaltılmaları sonucu yapılan göçlere bakıldığında boşalmış köy sayılarının en fazla olduğu yıllar 1990 ile 1997 yılları arasındadır. Boşalmış köy sayılarının en üst düzeye ulaştığı 1997 yılında en fazla köyü boşalmış il Mardin iken, köy boşalmalarının en az olduğu il ise Adıyaman'dır. Batman ilinde 1997 yılında 23 köy, 2000 yılında 20 köy boşaltılmıştır. Bu yıllar arasında geri dönüş yapan köy sayısı 7'dir (Tablo 31). 1990-2000 yılları arasında 44 köy, 2000-2010 yılları arasında 7 köy boşalmış/boşaltılmıştır. Batman ilinde özellikle 1900 yılından sonra boşaltılmış köy sayısının fazla olmasının nedeni bu dönemde meydana gelen siyasal olaylardır.

Tablo 31: Olağanüstü Hal Bölgesi İllerinde Boşalmış/Boşaltılmış Köyler (1990-2000)

İller	Boşalmış Köy Sayısı			1997'de İllere Göre Toplam Köy Sayıları	1997'de İllere Göre Boşalmış Köyler Oranı (%)	Geri Dönüş Yapılan Köy Sayısı
	1990	1997	2000			
Adıyaman	-	1	-	406	0,2	1
Ağrı	1	3	1	571	0,5	2
Bingöl	4	36	29	327	11,0	8
Bitlis	-	60	60	342	17,5	2
Diyarbakır	-	57	45	832	6,9	18
Elazığ	7	14	9	563	2,5	5
Hakkâri	-	25	27	125	20,0	3
Mardin	6	117	127	568	20,6	-
Muş	-	5	5	376	1,3	1
Siirt	8	58	69	280	20,7	7
Tunceli	4	80	72	372	21,5	13
Van	-	14	19	584	2,4	2
Batman	1	23	20	267	8,6	7
Şırnak	24	86	86	242	35,5	-
TOPLAM	55	579	569	5.855	9,9	69

Kaynak: Yüceşahin, M. ve Özgür, E.M. (2006). “Türkiye’nin Güneydoğusunda Nüfusun Zorunlu Yerinden Oluşu: Süreçler ve Mekânsal Örüntüler,” Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt 4, sayı 2, 15-35.

Türkiye’de Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması’na (TGYONA) göre güvenlik nedenleriyle gerçekleştirilen göçlerin %55’i aile göçü; %42’si ise yerleşim yerinin kısmen ya da topluca terk edilerek gerçekleştirildiği göçlerdir. 14 ilin kırsal alanlarından güvenlik nedenleriyle göç edenlerin %45’i aile olarak göç ettiklerini; %52’si yerleşim yerlerini kısmen ya da topluca terk edilerek göç ettiklerini beyan etmişlerdir. Kentsel alanlardan güvenlik nedenleriyle göç edenlerin, oldukça büyük bir bölümü ise (%94) aile olarak göç ettiklerini belirtmişlerdir. 14 il çıkışlı güvenlik

nedenli göçlerin % 87'sinde kişiler ve/veya aileler göçün istekleri dışında gerçekleştiğini ifade etmişlerdir (HÜNEE, 2006, s. 107).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NÜFUS HAREKETLERİ

4.1. DOĞUMLAR VE ÖLÜMLER

4.1.1. Doğumlar

Nüfus kitlesinin başlıca değişkenlerinden biri doğumlar ve ölümlerdir (Doğanay, 1994, s. 152). Doğumlar ve ölümlerin nüfus hareketliliği üzerinde önemli bir etkisi vardır. Doğum oranları, ölüm oranları ve dış göçler bir ülkede nüfus artışını belirleyen temel üç etkendir (Atasoy, 2009, s. 30). Belirli bir sayım yılında doğumların sayısı ölümleri geçtiği zaman nüfus artışı meydana gelir. Bu artışa doğal nüfus artışı denilir. Eğer bir mekânda doğumların oranı ölümleri geçtiği halde nüfus azalması veya olması gerekenin çok üzerinde bir nüfus artışı olmuşsa bu mekân ya göç vermiş veya göç almıştır.

Türkiye’de doğurganlık hızı giderek azalmaktadır. Doğum hızının en yüksek olduğu dönem 1950-1960 dönemidir. Bu dönemde % 2.85 olan doğurganlık hızının giderek azalmaya başladığı görülmektedir. 2000 yılında %2.27’ye ve 2005 yılında % 2.19 gerileyen doğurganlık hızının 2013 yılında %2.07’ye ineceği tahmin edilmektedir (Deliktaş v.d., 2008, s. 878). Doğurganlığın düşmesinde başta gebeliği önleyici yöntem kullanımındaki artışın yanında, kadınlarda ilk evlenme yaşının yükselmesi ve evlilik oranlarının genç yaşlarda azalma göstermesi bu sonucu etkilemiştir (DPT, 2001, s. 25). Aynı zamanda eğitim ve sağlık hizmetlerinin artması da doğurganlığın azalmasında etkili olmuştur.

Nüfusun doğal artışını sağlayan doğurganlık hızını etkileyen farklı etmenler vardır. Bunlar; insanların eğitim düzeyleri, sağlık hizmetlerine erişim, aile planlaması konusunda bilinç düzeyi, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapı, gelir düzeyinin değişmesi, kadının iş hayatına katılması ile statüsünün değişmesi, kent ve kırsal nüfus dengesinin bozulması, sanayileşme, beslenme koşullarının iyileşmesi ve

toplumun çocuğa bakış açısının değişmesi gibi etmenler sayılabilir (Eşin, 2012, s. 88).

Türkiye’de doğurganlık hızı illere göre farklılık göstermektedir. Genellikle sosyo-ekonomik bakımdan gelişmiş illerde doğurganlık hızı düşükken, sosyo-ekonomik bakımdan gelişmemiş illerde ise doğurganlık hızı yüksektir. Türkiye’de doğurganlık hızının en yüksek olduğu iller Şanlıurfa, Şırnak, Diyarbakır, Mardin, Van, Batman, Siirt, Ağrı, Bitlis, Muş gibi illerken, doğurganlık hızının düşük olduğu iller ise Eskişehir, Kırklareli, Edirne, Kütahya, Çanakkale, Kırıkkale, Bolu gibi illerdir. Doğurganlık hızları bölgelere göre de farklılaşmaktadır ki, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yüksek (kadın başına 4.31 ve 3.72 çocuk) Marmara ve Ege bölgelerinde düşüktür (kadın başına 2,0 çocuktan az) (Özgür, 2003, s. 45).

Doğumlar bir yerin nüfusunun artmasında çok önemli bir paya sahiptir. Doğumlar nüfusun artışı sağladığı gibi nüfusun sosyo-ekonomik yapısı hakkında da bilgi vermektedir. Batman ilinde yıllar itibariyle doğum sayısına bakıldığında genelde doğumların giderek azaldığı görülür. 2001 yılında Türkiye’de 1.320.890 doğum gerçekleşmiş ve 2004, 2005, 2006, 2007, 2009, 2012, 2013 ve 2014 yıllarında bir önceki yıla göre doğum sayısında artışlar olmuştur. Doğum sayısının en fazla olduğu yıl 1.350.353 kişi ile 2014 yılı, en az olduğu yıl ise 1.193.154 kişi ile 2003 yılıdır (Tablo 31). Batman ilinde 16.324 doğum gerçekleşmiş ve 2005, 2010, 2012, 2013, 2014 ve 2017 yıllarında bir önceki yıla göre doğum sayısında artışlar olmuştur. Doğum sayısının en fazla olduğu yıl 16.324 kişi ile 2001 yılı, en az olduğu yıl ise 13.686 kişi ile 2009 yılıdır (Tablo 32, Şekil 21).

Tablo 32: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlindeki Doğumlar (2001-2018)

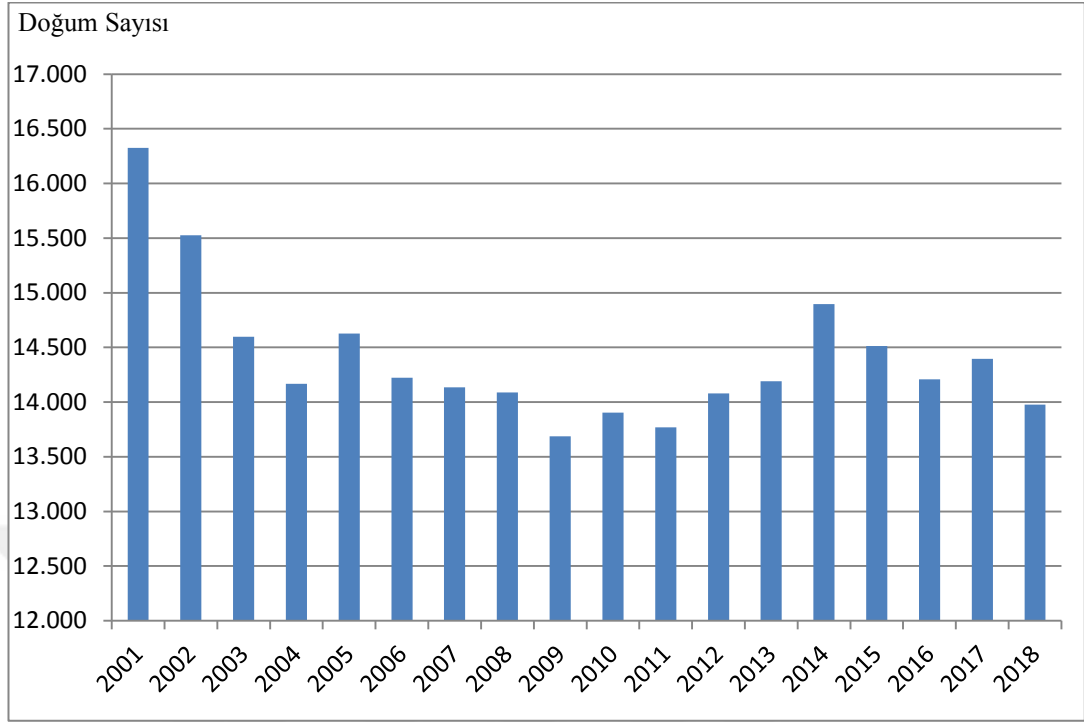
Yıllar	Doğum Sayısı	
	Türkiye	Batman
2001	1.321.890	16.324
2002	1.226.641	15.527
2003	1.193.154	14.598
2004	1.213.454	14.167
2005	1.231.678	14.626
2006	1.238.725	14.223
2007	1.266.503	14.136
2008	1.262.333	14.089
2009	1.266.751	13.686
2010	1.261.169	13.903
2011	1.252.812	13.769
2012	1.294.605	14.080
2013	1.297.505	14.190
2014	1.350.353	14.895
2015	1.335.564	14.512
2016	1.313.615	14.208
2017	1.295.784	14.395
2018	1.248.847	13.977

Kaynak : DİE. (2000-2006). ‘‘Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,’’ Ankara.

TUİK. (2007-2018).). ‘‘Doğum İstatistikleri,’’ Ankara.

Batman ilinde yıllar itibariyle doğum sayısına bakıldığında, doğum sayısında yıllar arasında dalgalanmalar görülmektedir. Doğum sayısının en fazla olduğu yıl 2001, en az olduğu yıl ise 2009 yılıdır (Şekil 21).

Şekil 21: Yıllar İtibariyle Batman İlindeki Doğumlar (2001-2018)

Kaynak : DİE. (2000-2006). ‘‘Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,’’ Ankara.

TUİK. (2007-2018).). ‘‘Doğum İstatistikleri,’’ Ankara.

Türkiye’nin kaba doğum hızının en fazla olduğu yıl %17,6 ile 2009, en az olduğu yıl ise %15,3 ile 2018 yılıdır. Batman ilinin kaba doğum hızının en fazla olduğu yıl %27,8 ile 2009, en az olduğu yıl ise %23,6 ile 2018 yılıdır. 2011 ve 2012 yıllarında %26,6 ve 2016 ve 2017 yıllarında %24,8 ile eşit olmuştur. (Tablo 33, Şekil 26).

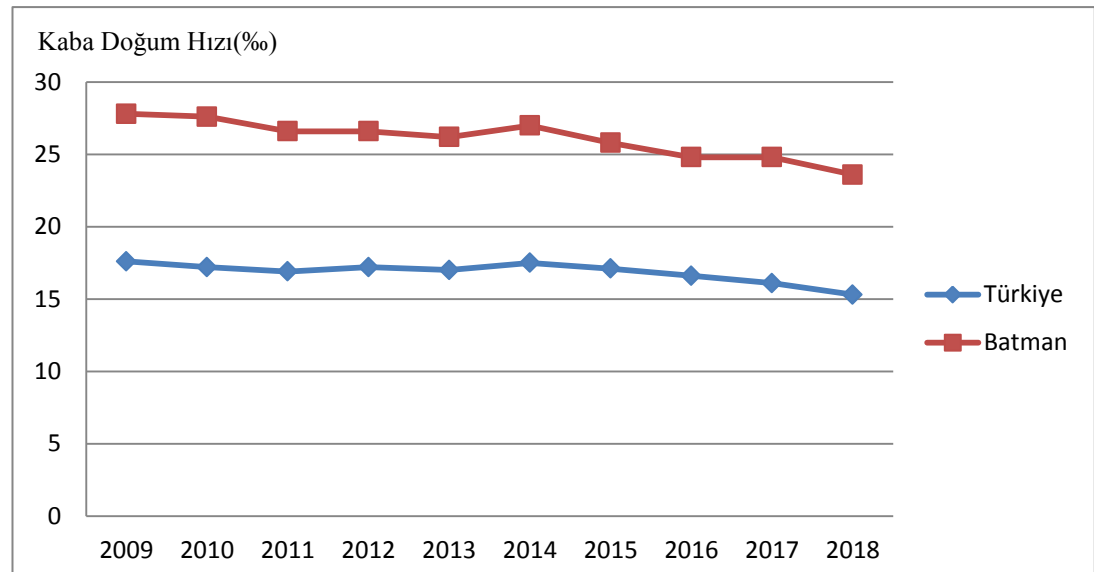
Tablo 33: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlindeki Kaba Doğum Hızı (%) (2009-2018)

Yıllar	Kaba Doğum Hızı (%)	
	Türkiye	Batman
2009	17,6	27,8
2010	17,2	27,6
2011	16,9	26,6
2012	17,2	26,6
2013	17,0	26,2
2014	17,5	27
2015	17,1	25,8
2016	16,6	24,8
2017	16,1	24,8
2018	15,3	23,6

Kaynak : TÜİK. (2009-2018). “Doğum İstatistikleri,” Ankara.

Türkiye'nin ve Batman ilinin kaba doğum hızına bakıldığında yıllar arasında dalgalanmaların olduğu görülmektedir. Tüm yıllarda Batman ilinin kaba ölüm hızı Türkiye'nin kaba doğum hızından fazla olmuştur. Son yıllarda kaba doğum hızında azalma görülmektedir (Şekil 22). Bu da oranın düşmesinde aile planlamasının etkisini görmek mümkündür.

Şekil 22: İtibariyle Türkiye ve Batman İlindeki Kaba Doğum Hızı (%) (2009-2018)

Kaynak : TÜİK. (2009-2018). “Doğum İstatistikleri,” Ankara.

4.1.2. Ölümle

Dinamik bir özellik gösteren nüfusun önemli değişkenlerinden biri doğumlar ve ölümlerdir. Özellikle doğal nüfus artışının belirlenmesi için yıllık doğum ve ölüm oranlarının bilinmesi gerekir. Çünkü yıllık doğum ve ölüm oranları arasındaki fark nüfusun doğal artışını vermektedir (Özav, 1996, s. 68). Doğum ve ölüm olayları, bir ülkede yaşayan nüfusun nicelik ve niteliklerine doğrudan etki eden üç faktörden (doğum, ölüm, göç) ikisidir. Buna göre demografik açıdan doğumların nüfusun miktarı açısından arttırıcı, ölümlerin ise nüfus miktarı açısından azaltıcı etkisi vardır (Demirel, 2004, s. 1). Doğum olaylarında olduğu gibi ölüm olayları da nüfusun gelişimi ve yapısı üzerinde etkili olan faktörlerdendir.

Yıllar itibariyle Türkiye'deki ölümlere bakıldığında ölüm miktarında yıllar arasında dalgalanmalar olduğu görülmektedir. 2009-2018 yılları arasındaki dönemde ölüm sayısının en fazla olduğu yıl 426.504 kişi ile 2017, en az olduğu yıl ise 366.471 kişi ile 2010 yılıdır (Tablo 34). Yıllar itibariyle Batman ilindeki ölümlere bakıldığında genel olarak ölüm miktarında fazla değişikliğin olmadığı görülmektedir. 2009-2018 yılları arasındaki dönemde ölüm sayısının en fazla olduğu yıl 1.771 kişi ile 2016, en az olduğu yıl ise 1.620 kişi ile 2011 yılıdır (Tablo 34, Şekil 23).

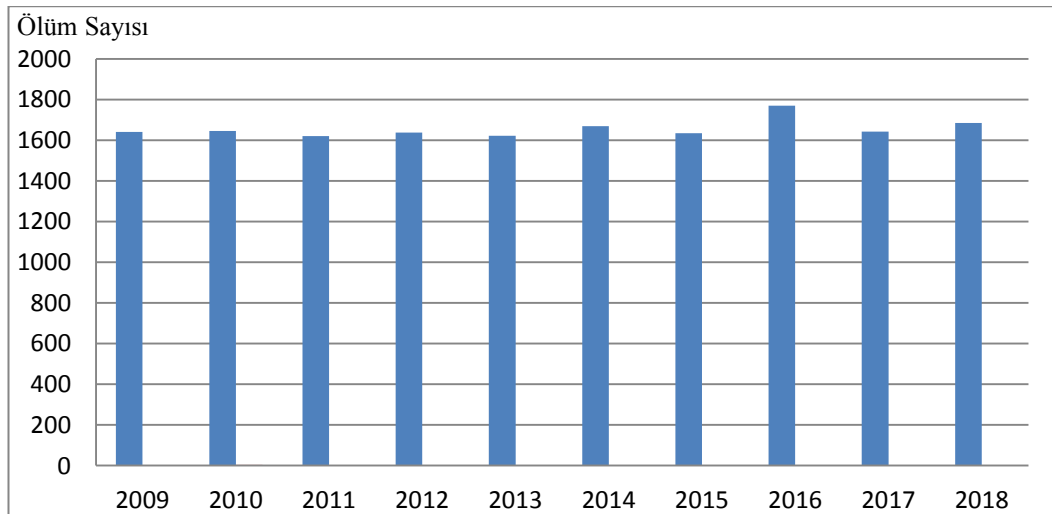
Tablo 34: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlindeki Ölümler (2009-2018)

Yıllar	Ölüm Sayısı	
	Türkiye	Batman
2009	369.703	1.641
2010	366.471	1.646
2011	376.162	1.620
2012	376.520	1.638
2013	373.041	1.623
2014	391.091	1.670
2015	405.528	1.635
2016	422.827	1.771
2017	426.504	1.642
2018	426.106	1.685

Kaynak : TÜİK. (2009-2018). “Ölüm İstatistikleri,” Ankara.

Batman ilinde yıllar itibariyle ölüm sayısına bakıldığında, ölüm sayısında yıllar arasında dalgalanmalar görülmektedir. Ölüm sayısının en fazla olduğu yıl 2016, en az olduğu yıl ise 2011 yılıdır (Şekil 23).

Şekil 23: Yıllar İtibariyle Batman İlindeki Ölümler (2009-2018)

Kaynak : TÜİK. (2018). “Ölüm İstatistikleri,” Ankara.

Türkiye'nin kaba ölüm hızının en fazla olduğu yıllar %6,1 ile 2009 ve 2011 yılları, en az olduğu yıl ise %4,9 ile 2013 yılıdır. Batman ilinin kaba ölüm hızının en fazla olduğu yıllar %3,3 ile 2009 ve 2010 yılları, en az olduğu yıllar ise %2,8 ile 2017 ve 2018 yılıdır. (Tablo 35, Şekil 24).

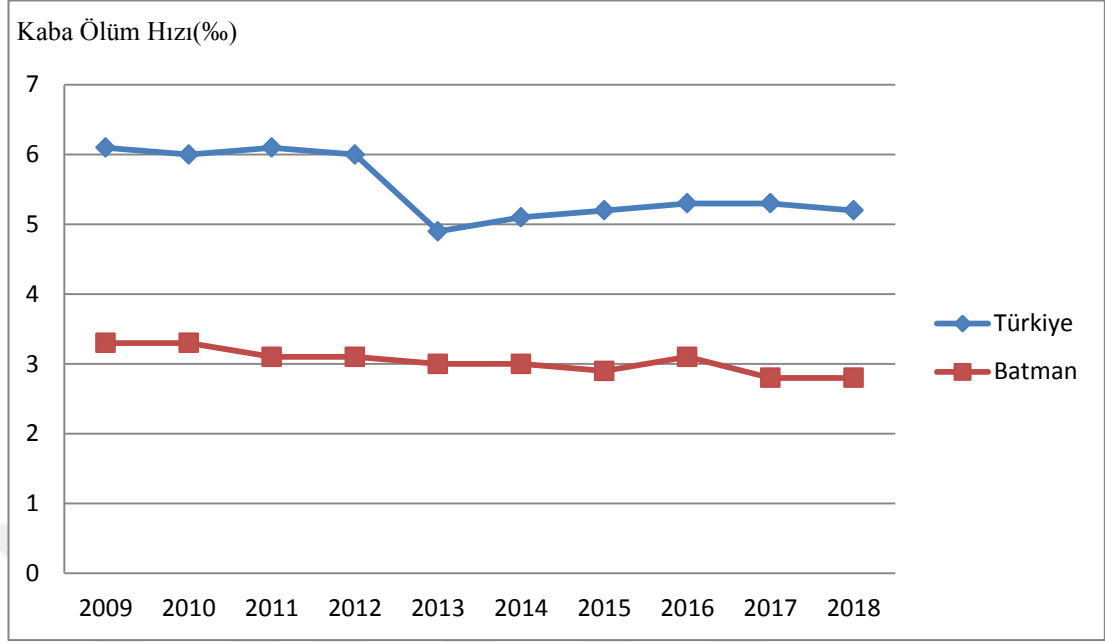
Tablo 35: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlindeki Kaba Ölüm Hızı (%) (2009-2018)

Yıllar	Kaba Ölüm Hızı (%)	
	Türkiye	Batman
2009	6,1	3,3
2010	6,0	3,3
2011	6,1	3,1
2012	6,0	3,1
2013	4,9	3
2014	5,1	3
2015	5,2	2,9
2016	5,3	3,1
2017	5,3	2,8
2018	5,2	2,8

Kaynak : TÜİK. (2009-2018). “Ölüm İstatistikleri,” Ankara.

Türkiye ve Batman ilinin kaba ölüm hızına bakıldığında yıllar arasında dalgalanmaların olduğu görülmektedir. Son yıllarda kaba ölüm hızında azalma görülmektedir (Şekil 24). Bunun nedeni sağlık hizmetlerindeki gelişmeler gösterilebilir. Tüm yıllarda Türkiye'nin kaba ölüm hızı Batman ilinin kaba doğum hızından daha fazladır.

Şekil 24: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Batman İlindeki Kaba Ölüm Hızı (%) (2009-2018)

Kaynak : TÜİK. (2009-2018). “Ölüm İstatistikleri,” Ankara.

4.2. GÖÇLER

Önemli nüfus değişkenlerinden birini göçler oluşturmaktadır. Nüfusun, devamlı yaşama bölgelerini kişisel olarak, aileler veya gruplar halinde terk edip, geçici veya sürekli olarak yaşamak amacıyla başka bir yere gitmesi hareketine göç denir (Doğanay, 1997, s. 65). Önemli nüfus parametrelerinden biri olan göç hareketi; değişik sosyal, ekonomik ve siyasal nedenlerden kaynaklanır (Doğanay, 1994, s. 165). Göç olayının temelinde bulunan ana faktör; insanların geçimlerini sağlamak için daha uygun yerlere gitmek ve burada iş bulmak, çeşitli imkanlardan faydalanmak ve yerleşmektir (Atalay, 2004, s. 237).

Tarih boyunca insanlar ekonomik, toplumsal ve siyasal nedenlerden dolayı göç etmişlerdir. Sanayileşme, sömürgecilik, milli devlet ve milli kültür bilincinin zirveye ulaştığı XIX. yüzyılda dünyanın her tarafında göç hareketlerine rastlamaktayız. Bu göçler ekonomik nedenlerden dolayı kıtalararası, ülkelerarası ve şehirlerarası yapılan isteğe bağlı göçler ve topraklarının işgal edilmesinden dolayı maddi ve manevi baskılara dayanamayan insanların gerçekleştirdiği zorunlu göçler

olmak üzere gruplandırılabilir. Nüfusun mekanda yer değiştirme hareketi olan göçler, ülke sınırları içerisinde olduğu gibi ülke sınırları dışında da olmaktadır. Ülke sınırları içerisinde meydana gelen göçlere iç göç, ülke dışında meydana gelen göçlere ise dış göç denmektedir.

4.2.1. Batman'da İç Göçler

İç göçler, bir ülke sınırları içerisinde oluşan nüfus hareketleridir (Bahar, 2008, s. 262). Başka bir ifade ile iç göçler, nüfusun aynı ülke içinde yeniden yerleşimini ifade eder (Tümertekin ve Özgüç, 2004, s. 257). Sanayileşmiş ülkelerde 18. yüzyılın sonlarına doğru başlayan kentleşme ve buna bağlı olarak ortaya çıkan göç hareketleri, gelişmekte olan ülkelerde 1950'li yıllardan sonra gündeme gelmiştir. Ülkemizde de 1923'ten 1950'li yıllara kadar güçlü bir kentleşme ve göç hareketine rastlanmamaktadır (Öztürk ve Altuntepe, 2008, s. 1591).

Türkiye'de 1950'li yıllarda az gelişmiş illerden gelişmiş illere doğru başlayan göçler, 1960'lı yılların başında yurtdışına da taşarak yoğunluğunu günümüze kadar sürdürmüştür. 1950'li yıllarda başlayan ekonomik ve sosyal kalkınmaya paralel olarak kırsal ve kentsel yörelerde başlayan yapısal değişim kırım iticiliğini, kentin çekiciliğini hızlandırmış, nüfusun kentlere doğru yönelmesine neden olmuştur (Kocaman, 2008, s. 1). Ülkemiz koşullarında kırım itici öğeler taşımaya karşın, kent çekici öğeler taşır. Yaşantı ve geçim bakımından kır elverişsiz olmasına karşın, kent kıra göre elverişlidir. Ülkemizde gelişen bu yanlış tutum kırı olabildiğince elverişsiz kılmış ve sonucunda kırım boşalmasına neden olmuştur (Öz, 1978, s. 26).

Yerleşme tarihi çok eskilere dayanan Mezopotamya Bölgesi içerisinde yer alan Batman, Cumhuriyet Döneminden önce çeşitli devlet ve beyliklerin egemenliğine giren ve coğrafi açıdan yer değiştiren bir köy yerleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. 1930'lu yıllardan önce Batman Çayı, bazı dönemlerde taşarak çevresindeki yerleşmelere zarar vermiştir. Bundan dolayı başta İluh köyü olmak üzere bu yerleşmelerdeki insanlar Beşiri ve çevresindeki yerleşmelere göç etmişlerdir.

1940'lı yılların başında İluh köyünün güney ve güneydoğusunu çevreleyen Raman Dağı üzerinde petrol bulunmasıyla beraber yörede bir rafinerinin kurulması konusu gündeme gelmiştir. Rafineri yerinin belirlenmesi için yapılan araştırmalar sonunda İluh köyünün bir kısım arazisi üzerinde rafineri yapılması uygun görülmüş ve yapılan istimlak sonucu İluh'ta rafineri kurulmuştur. Bundan sonra çevre köy, ilçe ve illerden İluh'a büyük göç başlamış ve çok kısa bir zaman içinde meydana gelen nüfus yoğunlaşması sonunda İluh köyü büyük gelişme göstermiştir. Bu yıllarda TPAO istimlak ettiği araziler üzerinde bir yandan rafineri ve teknik tesislerini kurarken diğer yandan da sosyal tesis ve lojmanların yapımına da büyük hız vererek, İluh'un hızlı gelişmesine ayak uydurmaya çalışmıştır. Batman'da çok yönlü olarak meydana gelen bu hızlı gelişme, plansız ve çarpık bir şehirleşmeyi de beraberinde getirmiştir. 1945-1975 yılları arasında Batman'ın nüfusu yaklaşık 25 kat artmıştır.

Petrol rafinerisi ile tesislerin yapımı ve buna paralel olarak yatırımların artması ulaşım ve haberleşme olanaklarının artması ile sanayinin gelişmesi, Batman şehrinin yapısal olarak kentleşme sürecine girmesini hızlandırmıştır. Batman'da bulunan petrol ve beraberinde gelişen sanayi sınırlı da olsa yapılan yatırımlar iş gücü ihtiyacını arttırmıştır. Ancak köylerdeki kimi aşiretler ile çevre il ve ilçelerden Batman'a yapılan normalin üzerindeki göç, sağlıksız ve çarpık kentleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Bu süreç içinde toplum hayatının hızla değiştiği Batman'da, kültürel ve sosyal yapıda da farklılıklar olmaya başlamıştır.

Batman şehrini diğer şehirlerimizden ayıran en önemli özellik, Batman şehrinde yaşanan ani dönüşümdür. Petrolün keşfinin ardından Batman şehri, ekonomik açıdan son derece önem kazanmış ve il statüsünü kazanmasının ardından kamusal örgütlenmelerde hızlı bir gelişme yaşanmıştır. Çevre il ve ilçeler için ekonomik anlamda umut kapısı haline dönen Batman şehri, yoğun ve hızlı bir şekilde göç alarak kısa sürede büyümüş ve şehirleşme sürecine girmiştir.

Batman'ın hızlı nüfus artışı sadece Türkiye ortalamasını geçen doğurganlık oranının yüksek olmasından değil, dışarıdan ve çevre köylerden Batman'a yönelen hızlı göçlerden de kaynaklanmaktadır. Batman şehir nüfusunun sayım

dönemlerindeki doğal artışının yanında nüfus artışı üzerinde iç göçler de etkili olmuştur. Bu göçler genellikle il merkezine yöneliktir.

Batman'da 1990-2000 yılları arasında şehir nüfusu 100.000'den fazla artış göstermiştir. 1985 yılında başlayan şehir nüfusundaki hızlı artış 2000 yılına kadar devam etmiştir. 1990'dan sonra güvenlik nedeniyle kırsal alanlardan ve komşu illerden yaşanan göçler Batman şehir nüfusunun hızlı artmasını sağlamıştır” (Sunkar ve Tonbul, 2010, s. 26). Bu açıklamadan da anlaşıldığı gibi Batman şehir nüfusunun 1990 yılından sonra bu denli bir artış göstermesi güvenlik problemleri ve yaşanan çatışma ortamından kaynaklanmıştır. Batman ve komşu illerin daha çok kırsal alanlarında meydana gelen güvenlik ve asayiş olayları buralarda yaşayan nüfusun nispeten endüstrisi gelişmiş olan Batman şehrine doğru göç etmesine neden olmuştur. Özellikle Siirt, Şırnak ve Mardin illerinin köy ve ilçelerinden Batman şehrine doğru yoğun bir göç yaşanmıştır.

Güvenlik şartlarında yaşanan olumsuz bir değişim nüfusun göç edişinin bir diğer nedenidir. Olay temelde savaşlar, savaş sonrası yapılan antlaşmalar, politik sokak çatışmaları ve farklı ülkelerde yaşanan ayrılıkçı hareketin ortaya çıkardığı kargaşadan kaynaklanmaktadır. Ülkemizde 1980 öncesi politik sokak çatışması, 1985 sonrası ülkenin doğu ve güneydoğusunda Türk güvenlik güçleri ve ayrılıkçı silahlı gruplar arasında meydana gelen çatışma ve buna bağlı olarak oluşan güvensiz ortam, önemli miktarda nüfusun göç etmesine neden olmuştur (Tekik, 2013, s. 93). Nitekim Yüceşahin ve Özgür'ün tespitlerine göre (2006), 1985 sonrasında Güneydoğu Anadolu'da yaklaşık 700 bin ile 1 milyon kişi zorunlu olarak yer değiştirmiştir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2010, s. 74).

Batman ili büyük oranda göç alan illerden biridir. Batman ilinin 1985-2018 yılları arasındaki dönemde en fazla göç aldığı dönem 23.099 kişi ile 2017-2018 dönemi, en az göç aldığı dönem ise 15.906 kişi ile 2011-2012 yılları arasındaki dönemdir. Batman ilinin en fazla göç verdiği dönem 38.165 kişi ile 1995-2000 yılları arasındaki dönem, en az göç verdiği dönem ise 16.617 kişi ile 1985-1990 yılları

arasındaki dönemdir. Batman ilinin net göç ve net göç hızının en fazla olduğu dönemse 1985-1990 yılları arasına tekabül etmektedir (Tablo 36, Şekil 25).

Tablo 36: Batman İlinin Temel Göç Göstergeleri (1985-2018)

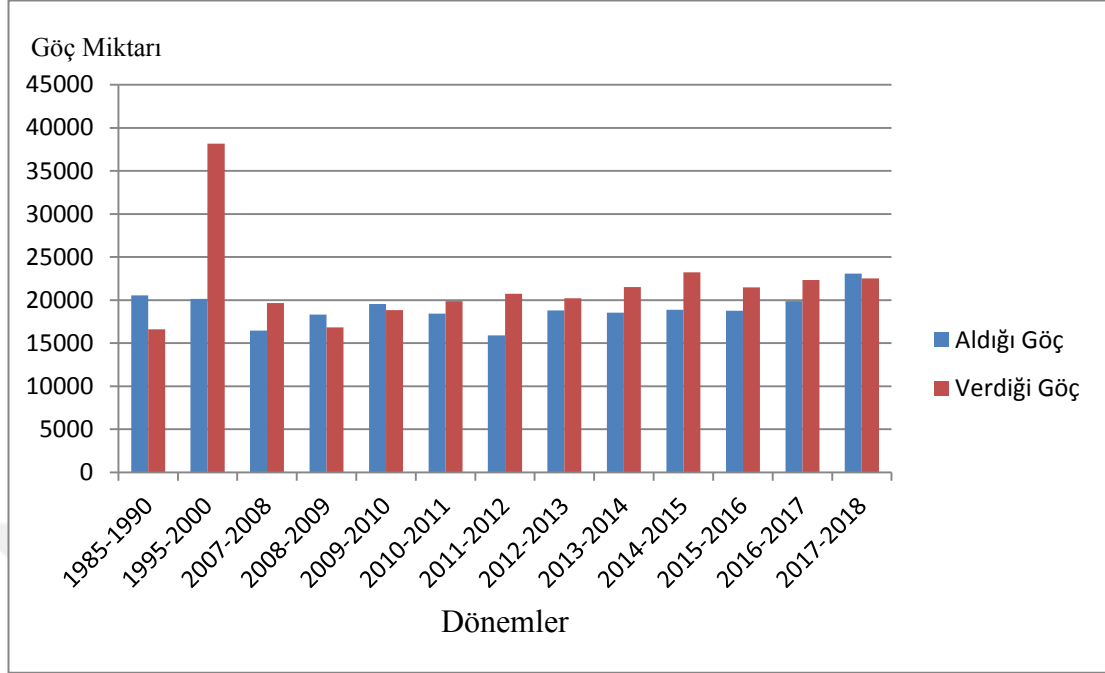
Yıllar	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)
1985-1990	20.542	16.617	3.925	13,9
1995-2000	20.133	38.165	-18.032	-45,2
2007-2008	16.467	19.669	-3.202	-6,6
2008-2009	18.326	16.855	1.471	3,0
2009-2010	19.561	18.839	722	1,4
2010-2011	18.429	19.902	-1.473	-2,8
2011-2012	15.906	20.739	-4.833	-9,0
2012-2013	18.816	20.209	-1.393	-2,5
2013-2014	18.543	21.515	-2.972	-5,3
2014-2015	18.872	23.216	-4.344	-7,6
2015-2016	18.757	21.489	-2.732	-4,7
2016-2017	19.889	22.323	-2.434	-4,2
2017-2018	23.099	22.525	574	1,0

Kaynak : DİE. (1990-2000). “Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,” Ankara.

TUİK. (2007-2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

1985-1990, 2008-2009, 2009-2010 ve 2017-2018 dönemlerinde Batman ilinin aldığı göçler verdiği göçlerden daha fazladır. Diğer dönemlerde ise Batman ilinin verdiği göçler aldığı göçlerden daha fazladır. Batman ilinin verdiği göçün en fazla olduğu dönem 1995-2000, en az olduğu dönem 1985-1990 dönemidir. Batman ilinin aldığı göçün en fazla olduğu dönem 2017-2018, en az olduğu dönem 2011-2012 dönemidir (Şekil 25).

Şekil 25: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Aldığı ve Verdiği Göç (1985-2018)

Kaynak : DİE. (1990-2000). “Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,” Ankara.

TUIK. (2007-2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

Batman ilinin göç durumuna bakıldığında 1985-1990, 2008-2009 ve 2009-2010 dönemlerinde verdiği göç aldığı göçten daha az olduğu görülür. Diğer dönemlerde ise verdiği göç aldığı göçten daha fazla olduğu görülür. 1985-1990 dönemleri arasında Batman ili 16.617 kişi göç verirken, bu dönemde aldığı göç ise 20.542 kişi olmuştur. Bu dönemde net göç 3.925 iken, net göç hızı %13,9 olarak gerçekleşmiştir. Batman şehir nüfusunun bu dönemde bu denli bir artış göstermesi güvenlik problemleri ve yaşanan çatışma ortamından kaynaklanmıştır. Batman ve komşu illerin daha çok kırsal alanlarında meydana gelen güvenlik ve asayiş olayları buralarda yaşayan nüfusun nispeten endüstrisi gelişmiş olan Batman şehrine göç etmesine neden olmuştur. 1995-2000 yılları arasına gelindiğinde Batman ilinin verdiği göç en yüksek seviyeye ulaşarak 38.165 kişi olmuştur. Buna karşılık aldığı göç 20.133 olarak gerçekleşmiş ve net göç -18.032, net göç hızı ise %-45,2 olmuştur. 2016-2017 döneminde 22.323 kişi göç verirken, bu dönemde aldığı göç ise 19.889 kişi olmuştur. Bu dönemde net göç -2.434 iken, net göç hızı %-4,2 olarak gerçekleşmiştir.

4.2.1.1. Başka İllere Kayıtlı Olup Batman İlinde İkamet Eden Nüfus

Batman ilinin aldığı göçleri gösteren önemli göstergelerden biri ildeki nüfusun kayıtlı olduğu ildir. 1990 yılında başka il nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet eden nüfusun en fazla olduğu iller sırasıyla Diyarbakır (7.070 kişi), İstanbul (4.554 kişi), Antalya (3.510), Mardin (2.940 kişi) ve Adana (2.475 kişi)'dir. 1990 yılında Batman ilinin toplam nüfusu 344.669 iken, bu nüfusun 299.565'i Batman nüfusuna kayıtlı, 45.104'ü ise başka ilin nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet eden nüfustur. 1990 yılında Batman nüfusuna kayıtlı olup Batman'da ikamet edenlerin oranı %86,9 Batman nüfusuna kayıtlı olmayıp Batman'da ikamet edenlerin oranı ise %13,1'dir. 2000 yılında Batman ilinin toplam nüfusu 456.734 iken, bu nüfusun 329.297'si Batman nüfusuna kayıtlı, 127.437'si ise başka ilin nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet eden nüfustur. 2000 yılında Batman nüfusuna kayıtlı olup Batman'da ikamet edenlerin oranı %72, Batman nüfusuna kayıtlı olmayıp Batman'da ikamet edenlerin oranı ise %18'dir. 2000 yılı itibariyle Batman'da ikamet eden İstanbulluların sayısı 33.840, Diyarbakırlıların sayısı 11.304, Antalyalıların sayısı 8.880, İzmirliilerin sayısı 8.076, Adanalıların sayısı ise 7.392 kişidir (Tablo 37).

Tablo 37: Başka İllere Kayıtlı Olup Batman İlinde İkamet Eden Nüfus Miktarı (1990-2000)

İkamet Edilen İl	1990	2000	İkamet Edilen İl	1990	2000	İkamet Edilen İl	1990	2000
Adana	2.475	7.392	Giresun	26	81	Samsun	77	242
Adıyaman	285	584	Gümüşhane	4	18	Siirt	2.044	3.625
Afyon	51	204	Hakkari	39	118	Sinop	17	16
Ağrı	87	325	Hatay	1.054	1.841	Sivas	84	229
Amasya	35	195	Isparta	159	598	Tekirdağ	254	681
Ankara	1.639	4.121	Mersin	2.277	6.167	Tokat	39	142
Antalya	3.510	8.880	İstanbul	4.554	33.840	Trabzon	44	126
Artvin	35	89	İzmir	2.315	8.076	Tunceli	12	80
Aydın	857	3.356	Kars	159	251	Şanlıurfa	249	850
Balıkesir	288	751	Kastamonu	91	90	Uşak	74	504
Bilecik	27	194	Kayseri	104	257	Van	184	893
Bingöl	25	101	Kırklareli	401	554	Yozgat	18	321
Bitlis	783	1.583	Kırşehir	26	63	Zonguldak	152	152
Bolu	74	176	Kocaeli	458	1.512	Aksaray	24	71
Burdur	35	127	Konya	384	1.468	Bayburt	22	45
Bursa	415	1.890	Kütahya	80	285	Karaman	33	72
Çanakkale	109	392	Malatya	208	747	Kırıkkale	97	129
Çankırı	26	77	Manisa	2.339	5.805	Batman	299.565	329.297
Çorum	23	73	K.Maraş	69	147	Şırnak	616	1.259
Denizli	103	350	Mardin	2.940	4.896	Bartın		163
Diyarbakır	7.070	11.304	Muğla	195	992	Ardahan		112
Edirne	230	909	Muş	1.208	1.848	Iğdır		144
Elazığ	295	476	Nevşehir	29	613	Yalova		257
Erzincan	67	334	Niğde	17	98	Karabük		87
Erzurum	160	363	Ordu	18	90	Kilis		52
Eskişehir	120	422	Rize	29	66	Osmaniye		495
Gaziantep	929	851	Sakarya	128	445	Düzce		205
						TOPLAM	344.669	456.734

Kaynak: DİE. (1990-2000). “Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,” Ankara.

Başka illere kayıtlı olup Batman ilinde ikamet eden nüfus oranına bakıldığında, 1990 yılında ilk üç sırada sırasıyla Diyarbakır, İstanbul ve Antalya illeri gelir. 1990 yılında Diyarbakır nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet

edenlerin oranı %15,7'dir. İstanbul nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet edenlerin oranı %10,1 ve Antalya nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet edenlerin oranı ise %7,8'dir. 2000 yılında ise ilk üç sırada İstanbul, Diyarbakır, ve Antalya illeri gelir. 2000 yılında İstanbul nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet edenlerin oranı %26,6, Diyarbakır nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet edenlerin oranı %8,9 ve Antalya nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet edenlerin oranı ise %7'dir. 1990-2000 yılları arasında İstanbul ilinin oranı artarken, Diyarbakır ve Antalya illerinin oranı azalmıştır (Tablo 38).

Tablo 38: Başka İllere Kayıtlı Olup Batman İlinde İkamet Eden Nüfus Oranı (1990-2000)

İkamet Edilen İl	1990	2000	İkamet Edilen İl	1990	2000	İkamet Edilen İl	1990	2000
Adana	5,5	5,8	Giresun	0,1	0,1	Samsun	0,2	0,2
Adıyaman	0,6	0,5	Gümüşhane	0	0	Siirt	4,5	2,8
Afyon	0,1	0,2	Hakkari	0,1	0,1	Sinop	0	0
Ağrı	0,2	0,3	Hatay	2,3	1,4	Sivas	0,2	0,2
Amasya	0,1	0,2	Isparta	0,4	0,5	Tekirdağ	0,6	0,5
Ankara	3,6	3,2	Mersin	5	4,8	Tokat	0,1	0,1
Antalya	7,8	7	İstanbul	10,1	26,6	Trabzon	0,1	0,1
Artvin	0,1	0,1	İzmir	5,1	6,3	Tunceli	0	0,1
Aydın	1,9	2,6	Kars	0,4	0,2	Şanlıurfa	0,6	0,7
Balıkesir	0,6	0,6	Kastamonu	0,2	0,1	Uşak	0,2	0,4
Bilecik	0,1	0,2	Kayseri	0,2	0,2	Van	0,4	0,7
Bingöl	0,1	0,1	Kırklareli	0,9	0,4	Yozgat	0	0,3
Bitlis	1,7	1,2	Kırşehir	0,1	0	Zonguldak	0,3	0,1
Bolu	0,2	0,1	Kocaeli	1	1,2	Aksaray	0,1	0,1
Burdur	0,1	0,1	Konya	0,9	1,2	Bayburt	0	0
Bursa	0,9	1,5	Kütahya	0,2	0,2	Karaman	0,1	0,1
Çanakkale	0,2	0,3	Malatya	0,5	0,6	Kırıkkale	0,2	0,1
Çankırı	0,1	0,1	Manisa	5,2	4,6	Batman	0	0
Çorum	0,1	0,1	K.Maraş	0,2	0,1	Şırnak	1,4	1
Denizli	0,2	0,3	Mardin	6,5	3,8	Bartın		0,1
Diyarbakır	15,7	8,9	Muğla	0,4	0,8	Ardahan		0,1
Edirne	0,5	0,7	Muş	2,7	1,5	Iğdır		0,1
Elazığ	0,7	0,4	Nevşehir	0,1	0,5	Yalova		0,2
Erzincan	0,1	0,3	Niğde	0	0,1	Karabük		0,1
Erzurum	0,4	0,3	Ordu	0	0,1	Kilis		0
Eskişehir	0,3	0,3	Rize	0,1	0,1	Osmaniye		0,4
Gaziantep	6,5	0,7	Sakarya	0,3	0,3	Düzce		0,2

Kaynak: DİE. (1990-2000). “Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,” Ankara.

2007 yılında başka il nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet eden nüfusun en fazla olduğu iller sırasıyla Siirt (23.573 kişi), Diyarbakır (23.478 kişi), Mardin (13.170 kişi), Van (3178 kişi) ve Şırnak (3.082 kişi)’tir. 2007 yılında Batman ilinin toplam nüfusu 472.487 iken, bu nüfusun 388.293’ü Batman nüfusuna kayıtlı,

84.194'ü ise başka ilin nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet eden nüfustur. 2007 yılında Batman nüfusuna kayıtlı olup Batman'da ikamet edenlerin oranı %82,1 Batman nüfusuna kayıtlı olmayıp Batman'da ikamet edenlerin oranı ise %17,9'dır. 2017 yılında Batman ilinin toplam nüfusu 585.252 iken, bu nüfusun 465.365'i Batman nüfusuna kayıtlı, 119.887'si ise başka ilin nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet eden nüfustur. 2017 yılında Batman nüfusuna kayıtlı olup Batman'da ikamet edenlerin oranı %79,5, Batman nüfusuna kayıtlı olmayıp Batman'da ikamet edenlerin oranı ise %20,5'tir. 2017 yılı itibarıyla Batman'da ikamet eden Diyarbakırlıların sayısı 38.554, Siirtlilerin sayısı 30.180, Mardinlilerin sayısı 18.412, Şırnaklıların sayısı ise 5.345 kişidir (Tablo 39, Şekil 26).

Doğduğu yeri terk edip Batman iline yerleşen nüfusun çoğunluğunu çevre illerden göç eden nüfus oluşturmaktadır. Bunda evlenme, eğitim ve petrol rafinerisinin etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 39: Başka İllere Kayıtlı Olup Batman İlinde İkamet Eden Nüfus Miktarı (2007-2017)

Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	2007	2017	Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	2007	2017	Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	2007	2017
Adana	863	1.203	Edirne	38	85	Malatya	515	618
Adıyaman	397	786	Elazığ	538	763	Manisa	291	460
Afyon	331	355	Erzincan	63	85	Mardin	13.170	18.412
Ağrı	361	729	Erzurum	221	446	Mersin	572	932
Aksaray	154	202	Eskişehir	204	187	Muğla	73	112
Amasya	156	229	Gaziantep	462	631	Muş	830	1.040
Ankara	482	493	Giresun	81	169	Nevşehir	135	165
Antalya	207	209	Gümüşhane	39	84	Niğde	157	204
Ardahan	64	100	Hakkari	245	194	Ordu	163	235
Artvin	53	54	Hatay	915	1.088	Osmaniye	395	567
Aydın	244	288	Iğdır	37	94	Rize	51	66
Balıkesir	241	316	Isparta	143	184	Sakarya	53	148
Bartın	48	49	İstanbul	149	290	Samsun	266	466
Batman	388.293	465.365	İzmir	371	435	Şanlıurfa	477	1.087
Bayburt	12	37	K.Maraş	491	744	Siirt	23.573	30.180
Bilecik	61	55	Karabük	63	82	Sinop	41	140
Bingöl	125	340	Karaman	77	104	Şırnak	3.082	5.345
Bitlis	1.586	2.630	Kars	91	175	Sivas	265	473
Bolu	37	69	Kastamonu	97	165	Tekirdağ	42	51
Burdur	89	109	Kayseri	381	434	Tokat	229	312
Bursa	135	196	Kilis	67	167	Trabzon	126	239
Çanakkale	69	98	Kırıkkale	253	308	Tunceli	97	107
Çankırı	99	149	Kırklareli	33	33	Uşak	73	118
Çorum	316	400	Kırşehir	253	271	Van	3.178	862
Denizli	158	196	Kocaeli	33	71	Yalova	3	20
Diyarbakır	23.478	38.554	Konya	610	850	Yozgat	274	423
Düzce	43	69	Kütahya	134	170	Zonguldak	116	116
						TOPLAM	472.487	585.252

Kaynak : TÜİK. (2007-2017). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

Başka illere kayıtlı olup Batman ilinde ikamet eden nüfus oranına bakıldığında, 2007 yılında ilk üç sırada sırasıyla Siirt, Diyarbakır ve Mardin illeri gelir. 2007 yılında Siirt nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet edenlerin oranı %28,01’dir. Diyarbakır nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet edenlerin oranı

%27,90 ve Mardin nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet edenlerin oranı ise %15,65'tir. 2017 yılında ise ilk üç sırada Diyarbakır, Siirt ve Mardin illeri gelir. 2017 yılında Diyarbakır nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet edenlerin oranı %32,37, Siirt nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet edenlerin oranı %25,34 ve Mardin nüfusuna kayıtlı olup Batman ilinde ikamet edenlerin oranı ise %15,46'tir. 2007-2017 yılları arasında Diyarbakır ilinin oranı artarken, Siirt ve Mardin illerinin oranı azalmıştır (Tablo 40).

Tablo 40: Başka İllere Kayıtlı Olup Batman İlinde İkamet Eden Nüfus Oranı (2007-2017)

Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	2007	2017	Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	2007	2017	Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	2007	2017
Adana	1,03	1,01	Edirne	0,05	0,07	Malatya	0,61	0,52
Adıyaman	0,47	0,66	Elazığ	0,64	0,64	Manisa	0,35	0,39
Afyon	0,39	0,30	Erzincan	0,07	0,07	Mardin	15,65	15,46
Ağrı	0,43	0,61	Erzurum	0,26	0,37	Mersin	0,68	0,78
Aksaray	0,18	0,17	Eskişehir	0,24	0,16	Muğla	0,09	0,09
Amasya	0,19	0,19	Gaziantep	0,55	0,53	Muş	0,99	0,87
Ankara	0,57	0,41	Giresun	0,10	0,14	Nevşehir	0,16	0,14
Antalya	0,25	0,18	Gümüşhane	0,05	0,07	Niğde	0,19	0,17
Ardahan	0,08	0,08	Hakkari	0,29	0,16	Ordu	0,19	0,20
Artvin	0,06	0,05	Hatay	1,09	0,91	Osmaniye	0,47	0,48
Aydın	0,29	0,24	Iğdır	0,04	0,08	Rize	0,06	0,06
Balıkesir	0,29	0,27	Isparta	0,17	0,15	Sakarya	0,06	0,12
Bartın	0,06	0,04	İstanbul	0,18	0,24	Samsun	0,32	0,39
Batman	0,00	0,00	İzmir	0,44	0,37	Şanlıurfa	0,57	0,91
Bayburt	0,01	0,03	K.Maraş	0,58	0,62	Siirt	28,01	25,34
Bilecik	0,07	0,05	Karabük	0,07	0,07	Sinop	0,05	0,12
Bingöl	0,15	0,29	Karaman	0,09	0,09	Şırnak	3,66	4,49
Bitlis	1,88	2,21	Kars	0,11	0,15	Sivas	0,31	0,40
Bolu	0,04	0,06	Kastamonu	0,12	0,14	Tekirdağ	0,05	0,04
Burdur	0,11	0,09	Kayseri	0,45	0,36	Tokat	0,27	0,26
Bursa	0,16	0,16	Kilis	0,08	0,14	Trabzon	0,15	0,20
Çanakkale	0,08	0,08	Kırıkkale	0,30	0,26	Tunceli	0,12	0,09
Çankırı	0,12	0,13	Kırklareli	0,04	0,03	Uşak	0,09	0,10
Çorum	0,38	0,34	Kırşehir	0,30	0,23	Van	3,78	0,72
Denizli	0,19	0,16	Kocaeli	0,04	0,06	Yalova	0,00	0,02
Diyarbakır	27,90	32,37	Konya	0,72	0,71	Yozgat	0,33	0,36
Düzce	0,05	0,06	Kütahya	0,16	0,14	Zonguldak	0,14	0,10

Kaynak : TÜİK. (2007-2017). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

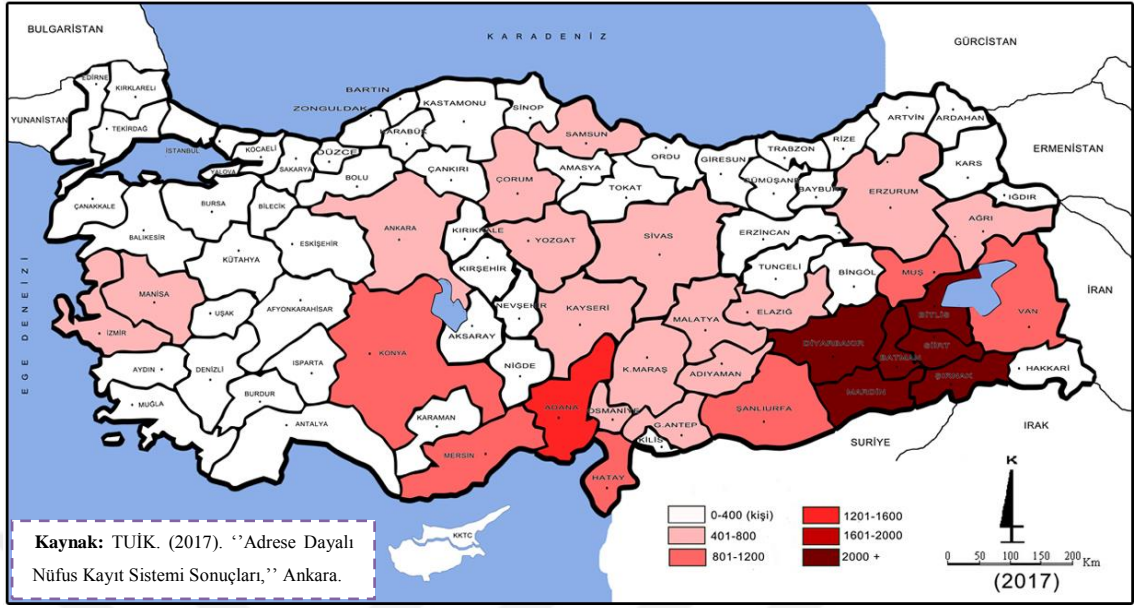
2007 yılında başka illere kayıtlı olup Batman ilinde ikamet eden nüfusa bakıldığında Siirt, Diyarbakır, Mardin, Van ve Şırnak iline kayıtlı olup Batman ilinde ikamet eden nüfusun 2.000'den fazla olduğu görülmektedir. Bu da Batman komşu illerden göç aldığı göstermektedir (Şekil 26).

Şekil 26: Başka İllere Kayıtlı Olup Batman İlinde İkamet Eden Nüfus (2007)

2017 yılında başka illere kayıtlı olup Batman ilinde ikamet eden nüfusa bakıldığında Siirt, Diyarbakır, Mardin, Bitlis ve Şırnak iline kayıtlı olup Batman ilinde ikamet eden nüfusun 2.000'den fazla olduğu görülmektedir. Bu da Batman komşu illerden göç aldığı göstermektedir (Şekil 27). 2007 yılında Van iline kayıtlı olup Batman ilinde ikamet eden nüfus 2.000'den fazla iken 2017 yılında 801-1200 arasına düşmüştür. 2007 yılında Bitlis iline kayıtlı olup Batman ilinde ikamet eden nüfus 1201-1600 arasında iken 2017 yılında 2.000'den fazla olmuştur (Şekil 26, 27).

Şekil 27: Başka İllere Kayıtlı Olup Batman İlinde İkamet Eden Nüfus (2017)

4.2.1.2. Batman İlinde Doğup Başka İllerde İkamet Eden Nüfus

Batman ilinde doğup başka illerde ikamet eden nüfusa bakıldığında 1990 yılında toplam 344.505 kişinin Batman ili doğumlu olduğu ve bu sayının 279.197 kişisi Batman ilinde ikamet ederken, 65.308 kişinin başka illerde ikamet ettiği görülür (Tablo 41). 2000 yılına gelindiğinde ise toplam 435.625 kişinin Batman ilinde doğduğu ve bu sayının 388.236 kişisi Batman ilinde ikamet ederken, 47.389 kişinin ise başka illerde ikamet ettiği görülür. Batman ilinde doğup başka illerde ikamet edenlerin oranı 1990 yılında %18,9 iken, 2000 yılına gelindiğinde bu oran %10,8'e düşmüştür (Tablo 41). Batman ilinin en çok Siirt, Mardin ve Diyarbakır gibi illere göç verdiği görülür (Tablo 41).

Tablo 41: Batman İlinde Doğup Başka İllerde İkamet Eden Nüfus Miktarı (1990-2000)

İkamet Edilen İl	1990	2000	İkamet Edilen İl	1990	2000	İkamet Edilen İl	1990	2000
Adana	875	594	Giresun	157	78	Samsun	283	336
Adıyaman	284	195	Gümüşhane	64	27	Siirt	19.333	19.080
Afyon	247	226	Hakkari	190	56	Sinop	90	60
Ağrı	405	166	Hatay	375	472	Sivas	306	284
Amasya	121	123	Isparta	203	109	Tekirdağ	56	64
Ankara	804	698	Mersin	364	370	Tokat	279	249
Antalya	290	286	İstanbul	931	623	Trabzon	198	187
Artvin	150	46	İzmir	436	327	Tunceli	101	70
Aydın	202	173	Kars	283	83	Şanlıurfa	505	532
Bahkesir	215	198	Kastamonu	103	68	Uşak	97	85
Bilecik	59	24	Kayseri	299	199	Van	1.119	434
Bingöl	82	49	Kırklareli	73	43	Yozgat	245	246
Bitlis	1.282	592	Kırşehir	238	109	Zonguldak	171	142
Bolu	149	53	Kocaeli	55	84	Aksaray	115	118
Burdur	66	50	Konya	532	465	Bayburt	47	32
Bursa	178	181	Kütahya	109	120	Karaman	33	61
Çanakkale	92	68	Malatya	493	239	Kırıkkale	120	229
Çankırı	76	68	Manisa	248	216	Batman	279.197	388.236
Çorum	180	173	K.Maraş	374	326	Şırnak	590	1.633
Denizli	132	126	Mardin	14.379	5.140	Bartın		107
Diyarbakır	12.381	7.829	Muğla	154	100	Ardahan		90
Edirne	81	63	Muş	1.131	253	Iğdır		51
Elazığ	438	210	Nevşehir	93	63	Yalova		13
Erzincan	71	57	Niğde	113	92	Karabük		80
Erzurum	270	223	Ordu	253	142	Kilis		54
Eskişehir	281	129	Rize	189	52	Osmaniye		273
Gaziantep	281	294	Sakarya	89	82	Düzce		47
						TOPLAM	344.505	435.625

Kaynak: DİE. (1990-2000). ‘‘Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,’’ Ankara.

Batman ilinde doğup başka illerde ikamet eden nüfus oranına bakıldığında, 1990 yılında ilk üç sırada sırasıyla Siirt, Mardin ve Diyarbakır illeri gelir. 1990 yılında Batman ilinde doğup Siirt ilinde ikamet edenlerin oranı %29,56, Mardin

ilinde ikamet edenlerin oranı %21,98 ve Diyarbakır ilinde ikamet edenlerin oranı ise %18,92'dir. 2000 yılında ise ilk üç sırada Siirt, Diyarbakır ve Mardin illeri gelir. 2000 yılında Batman ilinde doğup Siirt ilinde ikamet edenlerin oranı %28,02, Diyarbakır ilinde ikamet edenlerin oranı %16,52 ve Mardin ilinde ikamet edenlerin oranı ise %7,5'tir. 1990-2000 yılları arasında Batman ilinde doğup Siirt, Diyarbakır ve Mardin ilinde ikamet edenlerin oranlarında azalma meydana gelmiştir (Tablo 42).

Tablo 42: Batman İlinde Doğup Başka İllerde İkamet Eden Nüfus Oranı (1990-2000)

İkamet Edilen İl	1990	2000	İkamet Edilen İl	1990	2000	İkamet Edilen İl	1990	2000
Adana	1,338	1,25	Giresun	0,24	0,165	Samsun	0,43	0,71
Adıyaman	0,434	0,41	Gümüşhane	0,098	0,04	Siirt	29,56	28,02
Afyon	0,378	0,48	Hakkari	0,29	0,082	Sinop	0,14	0,09
Ağrı	0,619	0,35	Hatay	0,573	0,693	Sivas	0,47	0,42
Amasya	0,185	0,26	Isparta	0,31	0,16	Tekirdağ	0,09	0,09
Ankara	1,229	1,47	Mersin	0,557	0,543	Tokat	0,43	0,37
Antalya	0,443	0,6	İstanbul	1,423	0,915	Trabzon	0,3	0,27
Artvin	0,229	0,1	İzmir	0,667	0,48	Tunceli	0,15	0,1
Aydın	0,309	0,37	Kars	0,433	0,122	Şanlıurfa	0,77	0,78
Balıkesir	0,329	0,42	Kastamonu	0,157	0,1	Uşak	0,15	0,12
Bilecik	0,09	0,05	Kayseri	0,457	0,292	Van	1,71	0,64
Bingöl	0,125	0,1	Kırklareli	0,112	0,063	Yozgat	0,37	0,36
Bitlis	1,96	1,25	Kırşehir	0,364	0,16	Zonguldak	0,26	0,21
Bolu	0,228	0,11	Kocaeli	0,084	0,123	Aksaray	0,18	0,17
Burdur	0,101	0,11	Konya	0,813	0,683	Bayburt	0,07	0,05
Bursa	0,272	0,38	Kütahya	0,167	0,176	Karaman	0,05	0,09
Çanakkale	0,141	0,14	Malatya	0,754	0,351	Kırıkkale	0,18	0,34
Çankırı	0,116	0,14	Manisa	0,379	0,317	Batman	0	0
Çorum	0,275	0,37	K.Maraş	0,572	0,479	Şırnak	0,9	2,4
Denizli	0,202	0,27	Mardin	21,984	7,548	Bartın		0,16
Diyarbakır	18,929	16,52	Muğla	0,235	0,147	Ardahan		0,13
Edirne	0,124	0,13	Muş	1,729	0,372	Iğdır		0,07
Elazığ	0,67	0,44	Nevşehir	0,142	0,093	Yalova		0,02
Erzincan	0,109	0,12	Niğde	0,173	0,135	Karabük		0,12
Erzurum	0,413	0,47	Ordu	0,387	0,209	Kilis		0,08
Eskişehir	0,43	0,27	Rize	0,289	0,076	Osmaniye		0,4
Gaziantep	0,43	0,62	Sakarya	0,136	0,12	Düzce		0,07

Kaynak: DİE. (1990-2000). ‘‘Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,’’ Ankara.

2014 yılında toplam 652.084 kişinin Batman ili doğumlu olduğu ve bu sayının 437.794 kişisi Batman ilinde ikamet ederken, 214.290 kişinin başka illerde ikamet ettiği görülür (Tablo 43, Şekil 28). 2017 yılına gelindiğinde ise toplam 691.650 kişinin Batman ilinde doğduğu ve bu sayının 459.003 kişisi Batman ilinde ikamet ederken, 232.647 kişinin ise başka illerde ikamet ettiği görülür. Batman ilinde

doğup başka illerde ikamet edenlerin oranı 2014 yılında %32,8 iken, 2017 yılına gelindiğinde bu oran %32,6'ya yükselmiştir (Tablo 43). Batman ilinin en çok İstanbul, Diyarbakır, İzmir, Antalya gibi illere göç verdiği görülür (Tablo 43, Şekil 28). Bu da sanayi, turizm, eğitim ve evlenme gibi faktörlerin etkili olduğu söylenebilir.

2015 yılında Türkiye'de doğan nüfusun doğduğu şehre göre dağılımı sıralamasında Batman ilinde doğanların oranı %0,9 ile Batman ili Türkiye'de 40. sırada yer almaktadır. Batman ilinde doğanların ilin toplam nüfusuna oranı %17,5'tir. Batman ilinde doğup başka illerde ikamet edenlerin oranında Batman ili %33,1 ile Türkiye'de 51. sırada yer almaktadır (Günel, v.d., 2016, s. 84).

Tablo 43: Batman İlinde Doğup Başka İllerde İkamet Eden Nüfus Miktarı (2014-2017)

İkamet Edilen İl	2014	2017	İkamet Edilen İl	2014	2017	İkamet Edilen İl	2014	2017
Adana	7.291	7.201	Edirne	856	946	Malatya	1.236	1.386
Adıyaman	518	552	Elazığ	777	1.045	Manisa	4.046	4.363
Afyon	230	264	Erzincan	289	346	Mardin	8.752	9.798
Ağrı	481	510	Erzurum	335	416	Mersin	6.362	6.931
Aksaray	138	168	Eskişehir	619	837	Muğla	1.573	1.930
Amasya	101	130	Gaziantep	1.882	2.248	Muş	3.419	3.422
Ankara	5304	6189	Giresun	103	135	Nevşehir	127	163
Antalya	12.930	14.312	Gümüşhane	150	168	Niğde	121	150
Ardahan	75	99	Hakkari	340	323	Ordu	148	179
Artvin	111	102	Hatay	2.042	2.017	Osmaniye	257	273
Aydın	3.568	3.974	Iğdır	147	186	Rize	79	111
Balıkesir	914	1.149	Isparta	702	913	Sakarya	793	957
Bartın	73	113	İstanbul	90.924	92.722	Samsun	257	335
Batman	437.794	459.003	İzmir	11.077	12.103	Şanlıurfa	1.260	1.604
Bayburt	76	111	K.Maraş	375	416	Siirt	6.270	7.311
Bilecik	294	368	Karabük	179	187	Sinop	69	79
Bingöl	270	398	Karaman	115	113	Şırnak	1.906	2.246
Bitlis	2.205	2.442	Kars	260	333	Sivas	334	414
Bolu	216	333	Kastamonu	155	222	Tekirdağ	1.611	2.207
Burdur	153	195	Kayseri	547	664	Tokat	179	284
Bursa	3.733	4.631	Kilis	96	133	Trabzon	164	200
Çanakkale	678	704	Kırkkale	148	193	Tunceli	281	226
Çankırı	75	90	Kırklareli	574	616	Uşak	536	575
Çorum	103	130	Kırşehir	164	220	Van	1.492	1.720
Denizli	635	761	Kocaeli	2.363	3.079	Yalova	466	609
Diyarbakır	14.853	16.833	Konya	1.589	1.880	Yozgat	98	150
Düzce	173	271	Kütahya	249	280	Zonguldak	199	253
						TOPLAM	652.084	691.650

Kaynak : TÜİK. (2014-2017). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

Batman ilinde doğup başka illerde ikamet eden nüfus oranına bakıldığında, 2014 yılında ilk üç sırada sırasıyla İstanbul, Diyarbakır ve Antalya illeri gelir. 2014 yılında Batman ilinde doğup İstanbul ilinde ikamet edenlerin oranı %42,43, Diyarbakır ilinde ikamet edenlerin oranı %6,93 ve İzmir ilinde ikamet edenlerin

oranı ise %5,17'dir. 2017 yılında ise ilk üç sırada İstanbul, Diyarbakır ve Antalya illeri gelir. 2017 yılında Batman ilinde doğup İstanbul ilinde ikamet edenlerin oranı %39,86, Diyarbakır ilinde ikamet edenlerin oranı %7,24 ve Antalya ilinde ikamet edenlerin oranı ise %6,15'tir. 2014-2017 yılları arasında Batman ilinde doğup İstanbul ilinde ikamet edenlerin oranının fazla olması İstanbul'da iş imkanlarının fazla olmasının göstergesidir (Tablo 44).

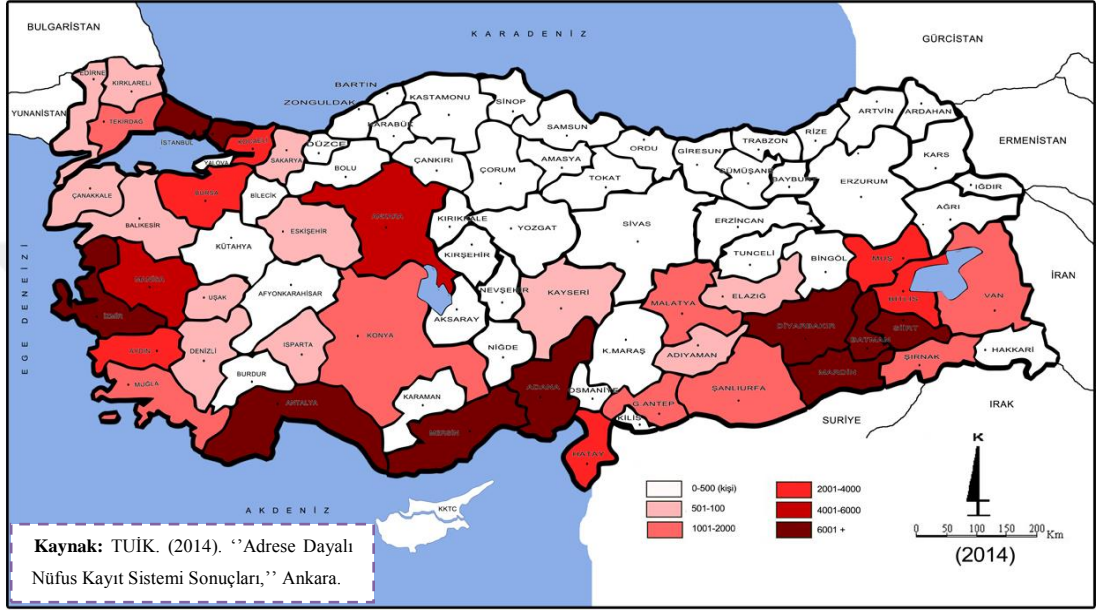
Tablo 44: Batman İlinde Doğup Başka İllerde İkamet Eden Nüfus Oranı (2014-2017)

Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	2014	2017	Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	2007	2017	Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	2014	2017
Adana	3,40	3,10	Edirne	0,40	0,41	Malatya	0,58	0,60
Adıyaman	0,24	0,24	Elazığ	0,36	0,45	Manisa	1,89	3,66
Afyon	0,11	0,11	Erzincan	0,13	0,15	Mardin	4,08	4,21
Ağrı	0,22	0,22	Erzurum	0,16	0,18	Mersin	2,97	2,97
Aksaray	0,06	0,07	Eskişehir	0,29	0,36	Muğla	0,73	1,62
Amasya	0,05	0,06	Gaziantep	0,88	0,97	Muş	1,60	1,47
Ankara	2,48	2,66	Giresun	0,05	0,06	Nevşehir	0,06	0,14
Antalya	6,03	6,15	Gümüşhane	0,07	0,07	Niğde	0,06	0,13
Ardahan	0,03	0,04	Hakkari	0,16	0,14	Ordu	0,07	0,15
Artvin	0,05	0,04	Hatay	0,95	0,87	Osmaniye	0,12	0,23
Aydın	1,67	1,71	Iğdır	0,07	0,08	Rize	0,04	0,09
Balıkesir	0,43	0,49	Isparta	0,33	0,39	Sakarya	0,37	0,80
Bartın	0,03	0,05	İstanbul	42,43	39,86	Samsun	0,12	0,28
Batman	0,00	0,00	İzmir	5,17	5,20	Şanlıurfa	0,59	1,35
Bayburt	0,04	0,05	K.Maraş	0,17	0,18	Siirt	2,93	3,14
Bilecik	0,14	0,16	Karabük	0,08	0,08	Sinop	0,03	0,07
Bingöl	0,13	0,17	Karaman	0,05	0,05	Şırnak	0,89	1,89
Bitlis	1,03	1,05	Kars	0,12	0,14	Sivas	0,16	0,35
Bolu	0,10	0,14	Kastamonu	0,07	0,10	Tekirdağ	0,75	1,85
Burdur	0,07	0,08	Kayseri	0,26	0,29	Tokat	0,08	0,24
Bursa	1,74	1,99	Kilis	0,04	0,06	Trabzon	0,08	0,17
Çanakkale	0,32	0,30	Kırıkkale	0,07	0,08	Tunceli	0,13	0,19
Çankırı	0,03	0,04	Kırklareli	0,27	0,26	Uşak	0,25	0,48
Çorum	0,05	0,06	Kırşehir	0,08	0,09	Van	0,70	1,44
Denizli	0,30	0,33	Kocaeli	1,10	1,32	Yalova	0,22	0,51
Diyarbakır	6,93	7,24	Konya	0,74	0,81	Yozgat	0,05	0,13
Düzce	0,08	0,12	Kütahya	0,12	0,12	Zonguldak	0,09	0,21

Kaynak : TÜİK. (2014-2017). "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları," Ankara.

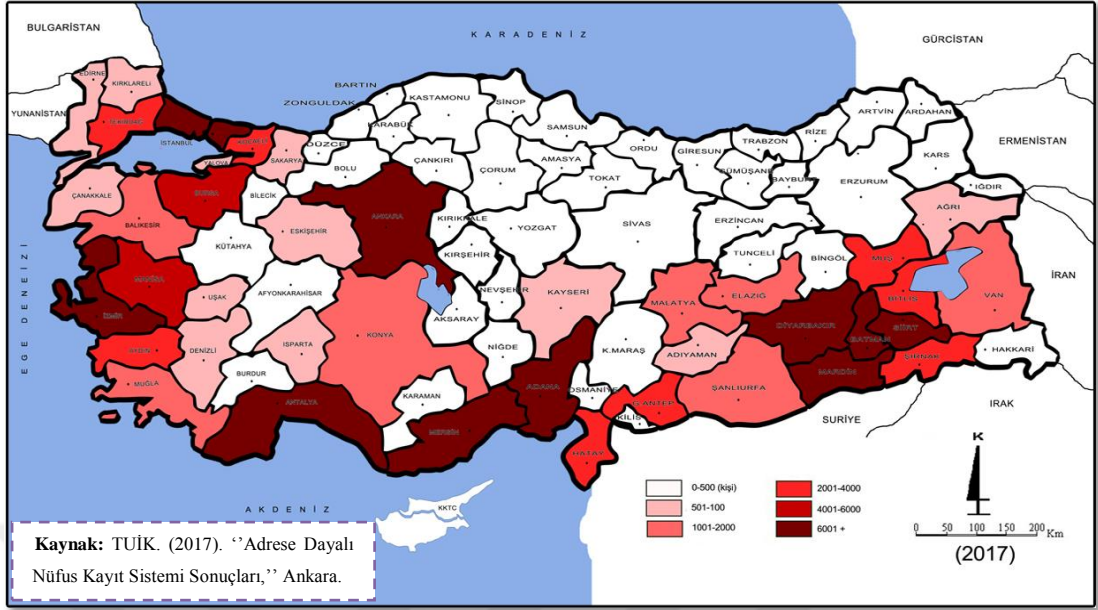
2014 yılında Batman ilinde doğanların en fazla ikamet ettiği şehirler İstanbul, Diyarbakır, Antalya, İzmir, Mardin, Adana, Mersin ve Siirt ilidir. Bu şehirlere 6.000'den fazla kişi gitmiştir. Batman ilinde doğanların sanayinin geliştiği yerlere göç ettiği görülmektedir (Şekil 28).

Şekil 28: Batman İlinde Doğup Başka İllerde İkamet Eden Nüfus (2014)

2017 yılında Batman ilinde doğanların en fazla ikamet ettiği şehirler İstanbul, Diyarbakır, Antalya, İzmir, Mardin, Adana, Mersin, Siirt ve Ankara ilidir. Bu şehirlere 6.000'den fazla kişi gitmiştir (Şekil 29). 2014 yılında Batman ilinde doğup Ankara'ya gidenler 4.001-6.000 arasında iken 2017 yılında bu sayı 6.000'den fazla olmuştur (Şekil 28, 29).

Şekil 29: Batman İlinde Doğup Başka İllerde İkamet Eden Nüfus (2017)

4.2.2. Batman İlinin Diğer İllerden Aldığı Göçler

Batman ilinin diğer illerden aldığı göçler 2008 yılında 19.669 kişi, 2013 yılında 20.209 kişi ve 2018 yılında ise 22.625 kişidir (Tablo 45, Şekil 30-32). Batman'ın diğer illerden en fazla göç aldığı yıl 22.625 kişi ile 2018 yılı, en az göç aldığı yıl ise 19.669 kişi ile 2008 yılıdır. Batman ili 2008 yılında diğer illerden sırasıyla en fazla göç aldığı iller İstanbul, Diyarbakır, Mardin, İzmir ve Siirt illeri iken; 2013 ve 2018 yılında ise İstanbul, Diyarbakır, Siirt ve Mardin illeri şeklinde olmuştur (Tablo 45, Şekil 30-32).

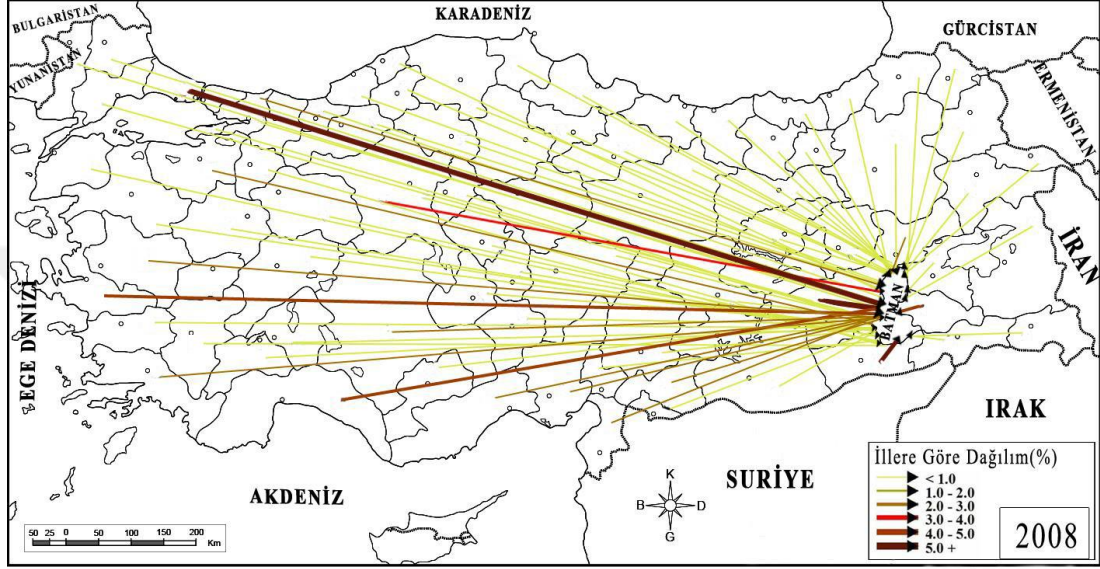
Tablo 45: Batman İlinin Diğer İllerden Aldığı Göçler (2008-2018)

Aldığı Göç	2008	2013	2018	Aldığı Göç	2008	2013	2018
Adana	482	437	395	K.Maraş	84	115	140
Adıyaman	82	184	148	Karabük	17	32	50
Afyon	62	76	85	Karaman	11	22	45
Ağrı	28	138	170	Kars	8	94	93
Aksaray	51	45	78	Kastamonu	39	54	77
Amasya	48	25	39	Kayseri	146	124	148
Ankara	695	762	877	Kırıkkale	47	39	36
Antalya	869	685	883	Kırklareli	51	34	41
Ardahan	3	21	36	Kırşehir	30	37	52
Artvin	12	33	60	Kilis	20	34	38
Aydın	168	195	249	Kocaeli	249	170	297
Balıkesir	151	118	185	Konya	254	206	305
Bartın	27	15	19	Kütahya	86	49	40
Batman	0	0	0	Malatya	99	210	258
Bayburt	2	22	29	Manisa	288	264	267
Bilecik	40	31	63	Mardin	1.133	771	1.020
Bingöl	12	107	119	Mersin	481	605	482
Bitlis	182	246	370	Muğla	217	100	276
Bolu	28	42	56	Muş	198	281	214
Burdur	35	31	47	Nevşehir	32	48	61
Bursa	334	326	475	Niğde	26	32	125
Çanakkale	72	52	119	Ordu	51	32	56
Çankırı	17	26	37	Osmaniye	59	51	97
Çorum	66	19	57	Rize	18	24	52
Denizli	103	106	135	Sakarya	110	68	107
Diyarbakır	1.247	1.904	2.397	Samsun	68	63	71
Düzce	23	48	49	Siirt	902	1.062	1.591
Edirne	77	55	61	Sinop	35	39	77
Elazığ	39	144	159	Sivas	31	61	69
Erzincan	8	59	68	Şanlıurfa	142	223	299
Erzurum	29	72	131	Şırnak	135	340	475
Eskişehir	147	122	155	Tekirdağ	126	113	194
Gaziantep	228	346	312	Tokat	79	62	70
Giresun	42	48	56	Trabzon	60	37	93
Gümüşhane	7	36	27	Tunceli	7	78	63
Hakkâri	11	64	95	Uşak	32	34	72
Hatay	354	205	328	Van	136	396	404
Iğdır	13	50	56	Yalova	22	46	60
Isparta	85	87	118	Yozgat	32	23	42
İstanbul	7.259	6.497	4.959	Zonguldak	48	41	78
İzmir	922	616	888	TOPLAM	19.669	20.209	22.625

Kaynak : TÜİK. (2008-2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

Batman ilinin 2008 yılında en fazla göç aldığı il %36,9 ile İstanbul iline aittir. Daha sonra %6,3 ile Diyarbakır gelmektedir. Üçüncü sırada ise %5,7 ile Mardin yer almaktadır. Batman ili, İzmir'den %4,6, Siirt'ten %4,5, Ankara'dan %3,5, Adana'dan ve Mersin'den %2,4 oranında göç almıştır (Şekil 30).

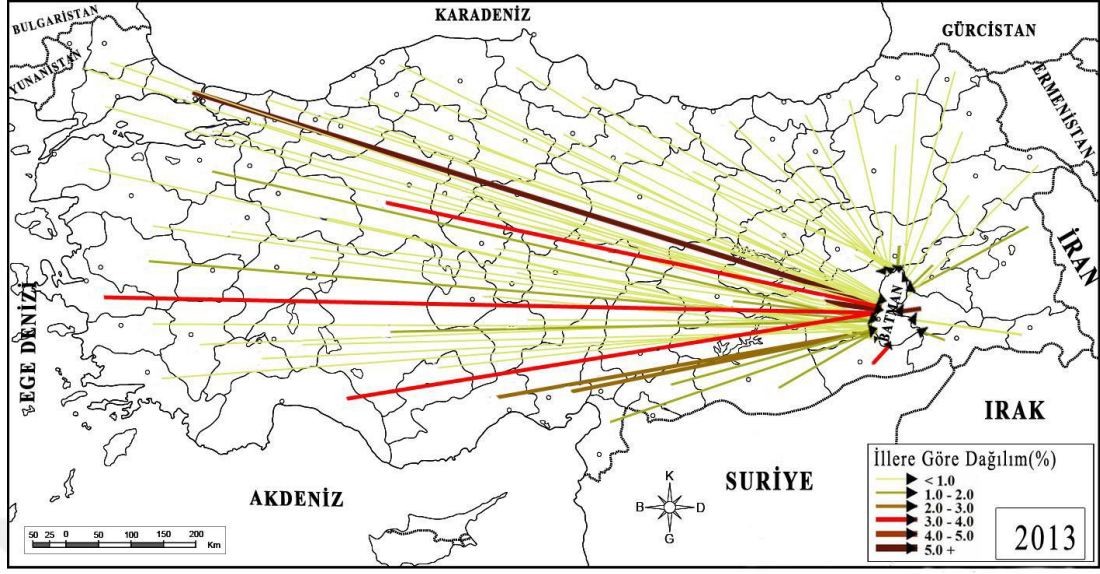
Şekil 30: Batman İlinin Diğer İllerden Aldığı Göçler (2008)

Kaynak : TÜİK. (2008). "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları," Ankara.

Batman ilinin 2013 yılında en fazla göç aldığı il %32,1 ile İstanbul iline aittir. Daha sonra %9,4 ile Diyarbakır gelmektedir. Üçüncü sırada ise %5,2 ile Siirt yer almaktadır. Batman ili, Mardin'den %3,8, Ankara'dan %3,7, Antalya'dan %3,3, İzmir'den %3, Mersin'den %2,9 ve Adana'dan %2,1 oranında göç almıştır (Şekil 31). 2008 ve 2013 yılları Batman ilinin aldığı göçler karşılaştırıldığında, İstanbul, Mardin, İzmir, Antalya, Ankara ve Adana illerinden alınan göçlerde düşme, Diyarbakır, Siirt ve Mersin illerinden alınan göçlerde ise yükselme meydana gelmiştir (Şekil 30, 31).

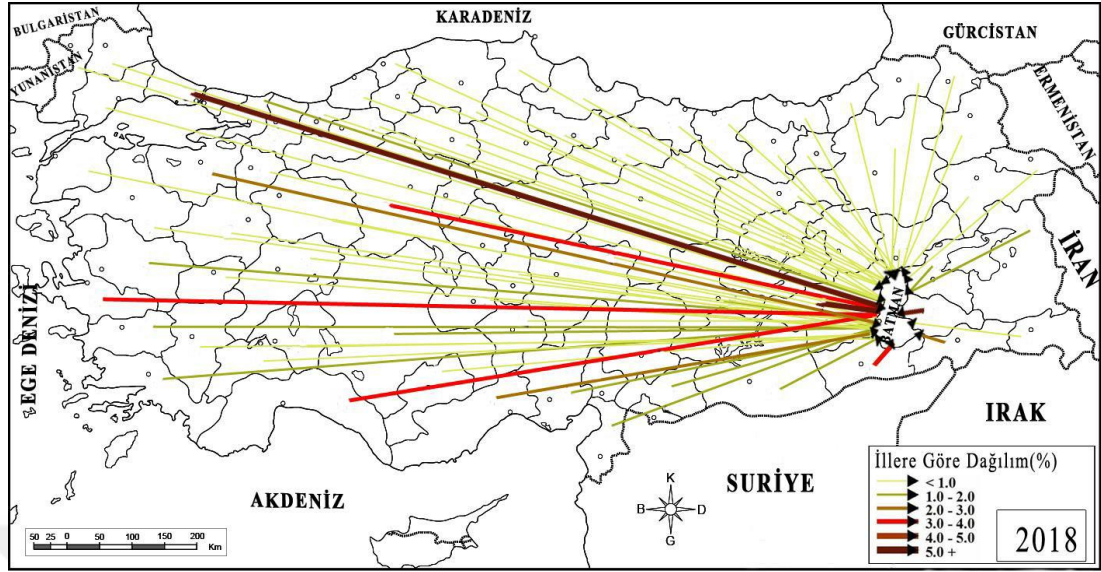
Şekil 31: Batman İlinin Diğer İllerden Aldığı Göçler (2013)

Kaynak : TÜİK. (2013). ‘‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,’’ Ankara.

Batman ilinin 2018 yılında en fazla göç aldığı il %21,9 ile İstanbul iline aittir. Daha sonra %10,5 ile Diyarbakır gelmektedir. Üçüncü sırada ise %7 ile Siirt yer almaktadır. Batman ili, Mardin’den %4,5, İzmir’den %3,9, Antalya’dan %3,9, Ankara’dan %3,8, Mersin’den %2,1, Şırnak ve Bursa %2 oranında göç almıştır (Şekil 32). 2013 ve 2018 yılları Batman ilinin aldığı göçler karşılaştırıldığında, İstanbul ve Mersin illerinden alınan göçlerde düşme, Diyarbakır, Siirt, Mardin, İzmir, Antalya, Ankara, Şırnak ve Bursa illerinden alınan göçlerde ise yükselme meydana gelmiştir (Şekil 31, 32).

Şekil 32: Batman İlinin Diğer İllerden Aldığı Göçler (2018)

Kaynak : TÜİK. (2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

4.2.3. Batman İlinin Diğer İllere Verdiği Göçler

Batman ili 2008 yılında 16.467 kişi, 2013 yılında 18.816 kişi, 2018 yılında ise 23.101 kişi göç vermiştir. Batman’ın diğer illere en fazla göç verdiği yıl 23.101 kişi ile 2018 yılı, en az göç verdiği yıl ise 16.467 kişi ile 2008 yılıdır. Batman ili 2008 yılında diğer illere sırasıyla en fazla göç verdiği iller İstanbul, Diyarbakır, Mardin ve Siirt illeri; 2013 yılında İstanbul, Diyarbakır, Siirt ve Mardin illeri; 2018 yılında ise İstanbul, Diyarbakır, Siirt ve Mardin illeri şeklinde olmuştur (Tablo 46, Şekil 33-35). Verilen göçün önemli kısmını İstanbul’a verilen göçler oluşturmaktadır. Bunun nedeni İstanbul’da iş imkanlarının fazla olmasıdır.

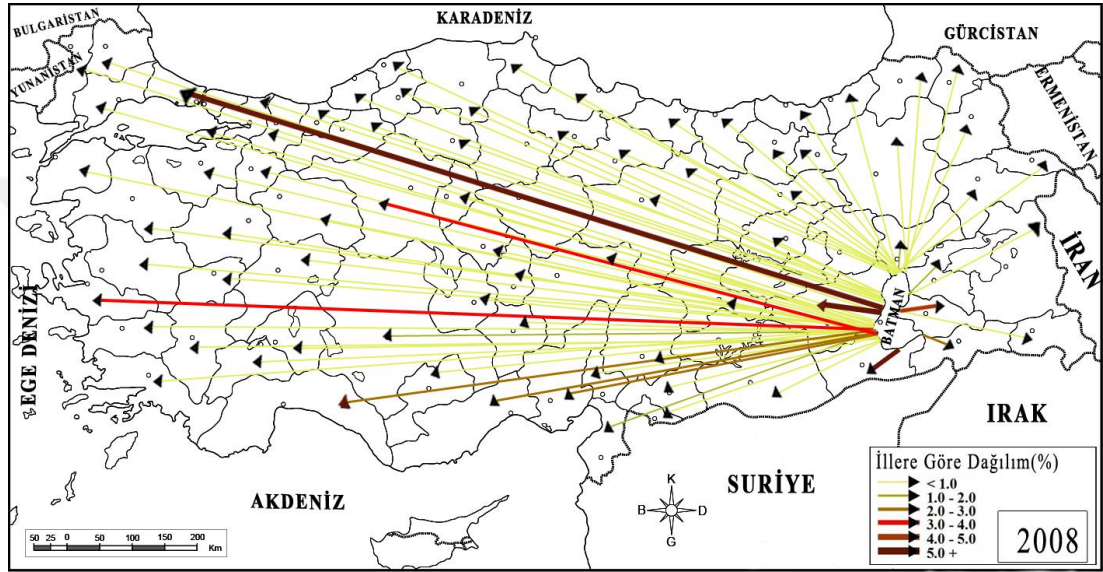
Tablo 46: Batman İlinin Diğer İllere Verdiği Göçler (2008-2018)

Verdiği Göç	2008	2013	2018	Verdiği Göç	2008	2013	2018
Adana	413	541	489	K.Maraş	77	91	128
Adıyaman	77	179	174	Karabük	15	28	76
Afyon	59	54	61	Karaman	13	41	25
Ağrı	62	150	151	Kars	29	59	97
Aksaray	38	35	72	Kastamonu	34	48	55
Amasya	14	25	59	Kayseri	84	114	132
Ankara	510	653	847	Kırıkkale	31	38	32
Antalya	487	569	584	Kırklareli	33	33	57
Ardahan	9	9	35	Kırşehir	20	30	41
Artvin	9	9	45	Kilis	30	29	52
Aydın	159	119	163	Kocaeli	85	175	196
Balıkesir	104	131	163	Konya	227	288	320
Bartın	8	26	28	Kütahya	47	64	78
Batman	0	0	0	Malatya	184	182	220
Bayburt	1	12	41	Manisa	273	196	201
Bilecik	29	13	49	Mardin	907	850	1.005
Bingöl	11	67	129	Mersin	407	590	452
Bitlis	209	276	392	Muğla	112	139	185
Bolu	21	23	42	Muş	208	267	328
Burdur	9	29	28	Nevşehir	14	18	36
Bursa	143	295	315	Niğde	28	42	19
Çanakkale	27	51	52	Ordu	32	62	43
Çankırı	13	20	25	Osmaniye	50	52	83
Çorum	30	29	61	Rize	14	24	36
Denizli	56	63	98	Sakarya	38	68	92
Diyarbakır	2.111	2.249	2.481	Samsun	59	42	75
Düzce	23	20	57	Siirt	659	1.110	1.453
Edirne	36	26	66	Sinop	1	30	33
Elazığ	76	166	207	Sivas	69	56	61
Erzincan	29	37	71	Şanlıurfa	86	324	290
Erzurum	41	79	110	Şırnak	409	332	346
Eskişehir	78	100	125	Tekirdağ	55	82	147
Gaziantep	149	308	356	Tokat	68	37	62
Giresun	28	38	60	Trabzon	33	32	47
Gümüşhane	16	268	51	Tunceli	11	59	50
Hakkari	7	69	82	Uşak	43	39	54
Hatay	239	201	245	Van	144	400	412
Iğdır	11	28	53	Yalova	11	14	52
Isparta	35	73	117	Yozgat	20	23	66
İstanbul	5.893	5.019	7.044	Zonguldak	37	36	55
İzmir	500	613	681	TOPLAM	16.467	18.816	23.101

Kaynak : TÜİK. (2008-2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

Batman ilinin 2008 yılında en fazla göç verdiği il %35,7 ile İstanbul iline aittir. Daha sonra %12,8 ile Diyarbakır gelmektedir. Üçüncü sırada ise %5,5 ile Mardin ili yer almaktadır. Batman ili, Siirt'ten %4, Ankara'dan %3, İzmir'den %3, Antalya'dan %2,9, Adana'dan %2,5, Şırnak ve Mersin'den %2,4 oranında göç vermiştir (Şekil 33).

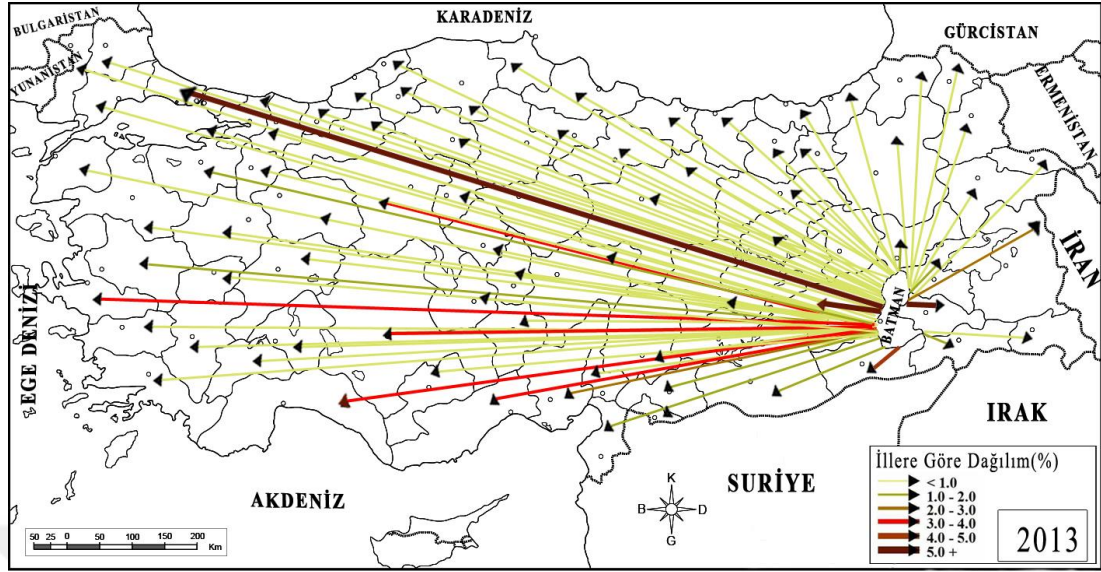
Şekil 33: Batman İlinin Diğer İllere Verdiği Göçler (2008)

Kaynak : TÜİK. (2008).''Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,'' Ankara.

Batman ilinin 2013 yılında en fazla göç verdiği il %26,6 ile İstanbul iline aittir. Daha sonra %11,9 ile Diyarbakır ili gelmektedir. Üçüncü sırada ise %5,8 ile Siirt ili yer almaktadır. Batman ili, Mardin'e %4,5, Ankara'ya %3,4, İzmir'e %3,2, Mersin'e %3,1, Antalya'ya %3, Adana'ya %2,8 ve Van'a %2,1 oranında göç vermiştir (Şekil 34). 2008 ve 2013 yılları Batman ilinin verdiği göçler karşılaştırıldığında: İstanbul, Diyarbakır ve Mardin illerine verilen göçlerde düşme; Siirt, Ankara, İzmir, Mersin, Antalya, Adana ve Van illerine verilen göçlerde ise yükselme meydana gelmiştir (Şekil 33, 34).

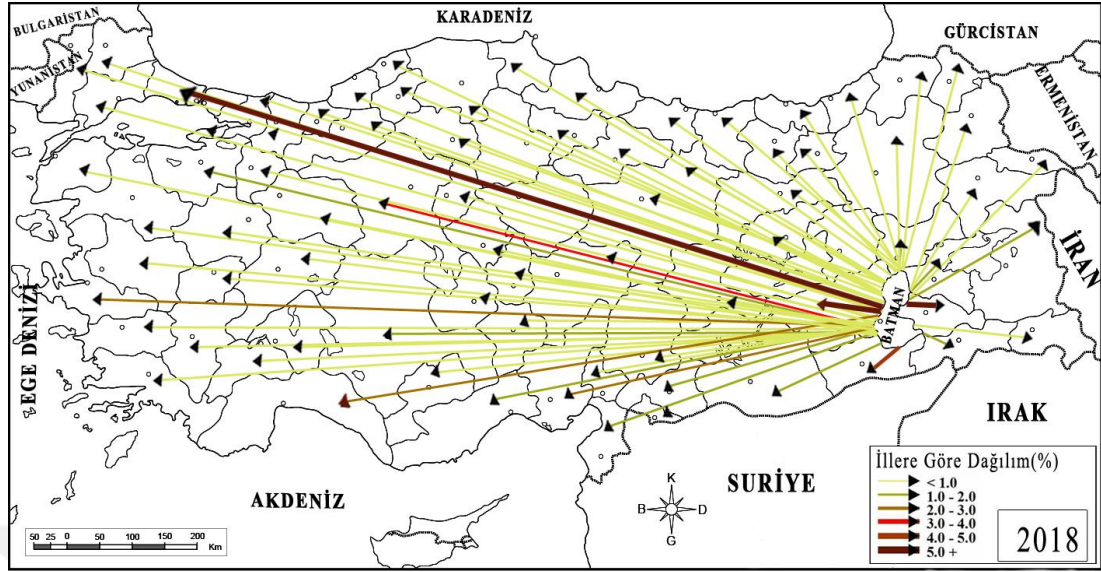
Şekil 34 : Batman İlinin Diğer İllere Verdiği Göçler (2013)

Kaynak : TÜİK. (2013). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

Batman ilinin 2018 yılında en fazla göç verdiği il %30,4 ile İstanbul iline aittir. Daha sonra %12 ile Diyarbakır ili gelmektedir. Üçüncü sırada ise %6,2 ile Siirt ili yer almaktadır. Batman ili, Mardin’e %4,3, Ankara’ya %3,6, İzmir’e %2,9, Antalya’ya %2,5, Adana’ya %2,1, Mersin’e %1,9 ve Van’a %1,7 oranında göç vermiştir (Şekil 35). 2013 ve 2018 yılları Batman ilinin verdiği göçler karşılaştırıldığında, Mardin, İzmir, Antalya, Adana, Mersin ve Van illerine verilen göçlerde düşme, İstanbul, Diyarbakır, Siirt ve Ankara illerine verilen göçlerde ise yükselme meydana gelmiştir (Şekil 34, 35).

Şekil 35: Batman İlinin Diğer İllere Verdiği Göçler (2018)

Kaynak : TÜİK. (2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

4.2.4. Batman İlinin En Çok Göç Aldığı ve Verdiği İller

2008 yılında Batman ilinin en çok göç aldığı illere bakıldığında sırasıyla İstanbul, Diyarbakır, Mardin, İzmir, Siirt, Antalya, Ankara, Adana, Mersin ve Hatay illeri olduğu görülür. 2008 yılında Batman ili İstanbul’dan 7.259 kişiyle %36,9 oranında göç almıştır. Diyarbakır’dan 1.247 kişi (%6,3), Mardin’den 1.133 kişi (%5,7), İzmir’den 922 (%4,6), Siirt’ten 902 kişi (%4,5), Antalya’dan 869 kişi (%4,4), Ankara’dan 695 kişi (%3,5), Adana’dan 482 kişi (%2,4), Mersin’den 481 kişi (%2,4) ve Hatay’dan 354 kişi (%1,7) ile en fazla göç aldığı illerdir. Batman ili 2008 yılında aldığı göçün %72,4’ünü en fazla göç aldığı 10 ilden alırken, aldığı göçün %27,6’sını da diğer illerden almıştır. 2013 yılında Batman ili İstanbul’dan 6.497 kişiyle %32,1 oranında göç almıştır. Diyarbakır’dan 1.904 kişi (%9,4), Siirt’ten 1.062 kişi (%5,2), Mardin’den 771 kişi (%3,8), Ankara’dan 762 kişi (%3,7), Antalya’dan 685 kişi (%3,3), İzmir’den 616 (%3), Mersin’den 605 kişi (%2,9), Adana’dan 437 kişi (%2,1), Van’dan 396 kişi (%1,9) ile en fazla göç aldığı illerdir. Batman ili 2013 yılında aldığı göçün %67,4’ünü en fazla göç aldığı 10 ilden alırken, aldığı göçün %32,6’sını da diğer illerden almıştır. 2018 yılında Batman ili İstanbul’dan 4.959 kişiyle %21,9 oranında göç almıştır. Diyarbakır’dan 2.397 kişi

(%10,5), Siirt'ten 1.591 kişi (%7), Mardin'den 1.020 kişi (%4,5), İzmir'den 888 kişi (%3,9), Antalya'dan 883 kişi (%3,9), Ankara'dan 877 kişi (%3,8), Mersin'den 482 kişi (%2,1), Şırnak'tan ve Bursa'dan 475 kişi (%2) ile en fazla göç aldığı illerdir. Batman ili 2018 yılında aldığı göçün %61,6'sını en fazla göç aldığı 10 ilden alırken, aldığı göçün %38,4'ünü ise diğer illerden almıştır (Tablo 47).

Tablo 47: Batman İlinin En Çok Göç Aldığı 10 İl (2008-2018)

Sıra	2008			2013			2018		
	İl	Gelen Nüfus	%'si	İl	Gelen Nüfus	%'si	İl	Gelen Nüfus	%'si
1	İstanbul	7.259	36,9	İstanbul	6.497	32,1	İstanbul	4.959	21,9
2	Diyarbakır	1.247	6,3	Diyarbakır	1.904	9,4	Diyarbakır	2.397	10,5
3	Mardin	1.133	5,7	Siirt	1.062	5,2	Siirt	1.591	7
4	İzmir	922	4,6	Mardin	771	3,8	Mardin	1.020	4,5
5	Siirt	902	4,5	Ankara	762	3,7	İzmir	888	3,9
6	Antalya	869	4,4	Antalya	685	3,3	Antalya	883	3,9
7	Ankara	695	3,5	İzmir	616	3	Ankara	877	3,8
8	Adana	482	2,4	Mersin	605	2,9	Mersin	482	2,1
9	Mersin	481	2,4	Adana	437	2,1	Şırnak	475	2
10	Hatay	354	1,7	Van	396	1,9	Bursa	475	2
TOPLAM	Diğer İller	5.325	27,6	Diğer İller	6.474	32,6	Diğer İller	8.578	38,4

Kaynak : TÜİK. (2008-2018). "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları," Ankara.

Batman ilinin en çok göç verdiği illere bakıldığında genel olarak İstanbul, Diyarbakır, Siirt, Ankara, Antalya, İzmir, Mardin ve Mersin illeri görülür. Batman ilinin en çok göç verdiği 10 il 2008 yılında göçün %74,2'ünü, 2013 yılında %66,4'ünü, 2018 yılında ise %67,6'sını oluşturmaktadır (Tablo 48).

Tablo 48: Batman İlinin En Çok Göç Verdiği 10 İl (2008-2018)

Sıra	2008			2013			2018		
	İl	Giden Nüfus	%'si	İl	Giden Nüfus	%'si	İl	Giden Nüfus	%'si
1	İstanbul	5.893	35,7	İstanbul	5.019	26,6	İstanbul	7.044	30,4
2	Diyarbakır	2.111	12,8	Diyarbakır	2.249	11,9	Diyarbakır	2.481	12
3	Mardin	907	5,5	Siirt	1.110	5,8	Siirt	1.453	6,2
4	Siirt	659	4	Mardin	850	4,5	Mardin	1.005	4,3
5	Ankara	510	3	Ankara	653	3,4	Ankara	847	3,6
6	İzmir	500	3	İzmir	613	3,2	İzmir	681	2,9
7	Antalya	487	2,9	Mersin	590	3,1	Antalya	584	2,5
8	Adana	413	2,5	Antalya	569	3	Adana	489	2,1
9	Şırnak	409	2,4	Adana	541	2,8	Mersin	452	1,9
10	Mersin	407	2,4	Van	400	2,1	Van	412	1,7
TOPLAM	Diğer İller	4.171	25,8	Diğer İller	6.222	33,6	Diğer İller	7.653	32,4

Kaynak : TÜİK. (2008-2018). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

4.2.5. Yaş ve Cinsiyete Göre Göçler

Toplumların kültürel, ekonomik ve politik yapısı ile yakından ilişkili olan göç olgusu, toplumsal yapıyı etkileyen ve toplumsal yapının değişmesine neden olan önemli bir faktördür. Göç, ilk bakışta basit bir yer değiştirme süreci gibi görünse de, nedenleri ve sonuçları toplum ve bireyler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle ülkelerin nüfus yapısında, nüfusun yaş ve cinsiyet gibi nicel ve nitel yapısında büyük değişimlere neden olabileceği gibi doğrudan doğruya ülkelerin veya küçük toplulukların gelişmesini de etkileyecek güçtedir (Bülbül ve Köse, 2010, s. 76).

Yıllar itibariyle Batman ilinin yaş ve cinsiyete göre aldığı göçler farklılıklar göstermektedir. 2008 yılında Batman ili toplam 16.467 kişi göç almıştır. Bu göçün 8.387'sini erkekler, 8.080'ini ise kadınlar oluşturmaktadır. Bu dönemde erkeklerin aldığı göç oranı %51 iken, kadınların oranı da %49'dur. 2008 yılında yaş gurubuna göre en fazla göçü 2.781 kişiyle 25-29 yaş gurubundan alırken, en az göçü ise 157 kişiyle 60-64 yaş grubu almıştır. 2013 yılına gelindiğinde ise toplam 18.816 kişi göç alırken, bu göçün 9.498 kişisini erkekler, 9.318 kişisini kadınlar oluşturmuştur.

Aldığı toplam göç içerisinde erkeklerin oranı %50,5 iken, kadınların oranı %49,5'tir. 2013 yılında en fazla göçü 3.627 kişiyle 20-24 yaş grubundan, en az göçü ise 188 kişiyle 60-64 yaş gurubundan almıştır. 2008 ile 2013 yıllarında Batman ilinin aldığı göçte erkeklerin sayısı kadınların sayısından fazladır. 2017 yılında ise Batman ilinin cinsiyete göre aldığı göçte kadınların sayısı erkeklerin sayısından fazladır. 2017 yılında Batman ili toplam 19.889 kişi göç alırken, bu göçün 9.903 kişisini erkekler, 9.986 kişisini kadınlar oluşturmuştur. Bu göçlerin %49,7'sini erkekler, %50,3'ünü kadınlar oluşturmuştur. Yaş grubuna göre aldığı göç en fazla 4.491 kişiyle 20-24 yaş grubunda, en az ise 198 kişiyle 60-64 yaş grubundandır (Tablo 49).

Tablo 49: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Yaş ve Cinsiyete Göre Aldığı Göçler (2008-2017)

Yaş Grubu	2008			2013			2017		
	T	E	K	T	E	K	T	E	K
0-4	1.619	859	760	1.751	867	884	1.916	1.006	910
5-9	1.986	1.007	979	1.707	875	832	1.563	795	768
10-14	1.535	817	718	1.407	754	653	1.085	557	528
15-19	1.836	897	939	1.827	885	942	1.597	727	870
20-24	2.259	934	1.325	3.627	1.707	1.920	4.491	1.935	2.556
25-29	2.781	1.453	1.328	3.114	1.559	1.555	4.002	1.974	2.028
30-34	1.557	859	698	2.016	1.046	970	1.906	1.076	830
35-39	969	557	412	1.147	639	508	1.171	659	512
40-44	558	327	231	665	409	256	628	360	268
45-49	397	214	183	441	249	192	407	255	152
50-54	322	165	157	311	164	147	336	190	146
55-59	230	106	124	252	126	126	235	129	106
60-64	157	71	86	188	92	96	198	108	90
65+	261	121	140	363	126	237	354	132	222
Toplam	16.467	8.387	8.080	18.816	9.498	9.318	19.889	9.903	9.986

Kaynak : TÜİK. (2008-2017). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

Yıllar itibariyle Batman ilinin yaş ve cinsiyete göre verdiği göçler farklılıklar göstermektedir. 2008 yılında Batman ili toplam 19.669 kişi göç vermiştir. Bu göçün

10.021'ini erkekler, 9.648'ini ise kadınlar oluşturmaktadır. Bu dönemde erkeklerin verdiği göç oranı %51 iken, kadınların oranı da %49'dur. 2008 yılında yaş gurubuna göre en fazla göçü 2.798 kişiyle 20-24 yaş gurubundan verirken, en az göçü ise 168 kişiyle 60-64 yaş grubu vermiştir. 2013 yılına gelindiğinde ise toplam 20.209 kişi göç verirken, bu göçün 10.175 kişisini erkekler, 10.034 kişisini kadınlar oluşturmuştur. Verdiği toplam göç içerisinde erkeklerin oranı %50,3 iken, kadınların oranı %49,7'dir. 2013 yılında en fazla göçü 4.209 kişiyle 20-24 yaş grubundan, en az göçü ise 162 kişiyle 60-64 yaş gurubundan vermiştir. 2008 ile 2013 yıllarında Batman ilinin verdiği göçte erkeklerin sayısı kadınların sayısından fazladır. 2017 yılında ise Batman ilinin cinsiyete göre verdiği göçte kadınların sayısı erkeklerin sayısından fazladır. 2017 yılında Batman ili toplam 11.091 kişi göç verirken, bu göçün 11.091 kişisini erkekler, 11.232 kişisini kadınlar oluşturmuştur. Bu göçlerin %49,6'sını erkekler, %50,4'ünü kadınlar oluşturmuştur. Yaş grubuna göre verdiği göç en fazla 4.920 kişiyle 20-24 yaş grubunda, en az ise 173 kişiyle 60-64 yaş grubundandır (Tablo 50).

Tablo 50: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Yaş ve Cinsiyete Göre Verdiği Göçler (2008-2017)

Yaş Grubu	2008			2013			2017		
	T	E	K	T	E	K	T	E	K
0-4	1.675	854	821	1.742	911	831	1.834	957	877
5-9	2.378	1.201	1.177	1.680	841	839	1.751	889	862
10-14	2.162	1.155	1.007	1.526	772	754	1.353	739	614
15-19	2.541	1.299	1.242	3.048	1.568	1.480	3.381	1.583	1.798
20-24	2.511	1.149	1.362	4.209	1.956	2.253	4.920	2.310	2.610
25-29	2.798	1.327	1.471	2.849	1.452	1.397	3.170	1.501	1.669
30-34	1.924	1.020	904	2.035	1.045	990	1.964	1.048	916
35-39	1.327	757	570	1.131	612	519	1.437	741	696
40-44	791	454	337	657	366	291	807	422	385
45-49	525	292	233	392	209	183	520	307	213
50-54	400	223	177	303	164	139	401	241	160
55-59	244	108	136	218	110	108	239	122	117
60-64	168	80	88	162	68	94	173	82	91
65+	225	102	123	257	101	156	373	149	224
Toplam	19.669	10.021	9.648	20.209	10.175	10.034	22.323	11.091	11.232

Kaynak : TÜİK. (2008-2017). "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları," Ankara.

4.2.6. Eğitim Durumuna Göre Göçler

Ülkelerin, bölgelerin ve illerin gelişmişlik seviyeleri ile o birimlerde sunulan eğitim hizmetleri arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Birimlerde sunulan hizmetlerin miktarları kadar nitelikleri ve kaliteleri de büyük önem taşımaktadır. Gelişme potansiyeline sahip birimlerde yaş grubu ve cinsiyet ayırt etmeksizin eğitim faaliyetlerine büyük önem verilmeli, kısa, orta ve uzun vadede bu eğitim faaliyetleri planlanmalıdır (Batso, 2011, s. 92)

Batman ilinin aldığı göçlerin eğitim durumuna bakıldığında en fazla 3.809 kişi ile ilkokul, en az ise 38 kişi ile doktora eğitilmiş olanlar olduğu görülür. Batman ilinin verdiği göçün en fazla 6.281 kişi ile lise veya dengi meslek okulu, en az ise 32 kişi ile doktora mezunları teşkil etmektedir (Tablo 51).

Tablo 51: Batman İlinin Eğitim Durumuna Göre Aldığı ve Verdiği Göçler (2017)

Eğitim Durumu	Aldığı Göç	Verdiği Göç
Bilinmeyen	162	199
Doktora	38	32
İlköğretim	2.476	2.608
İlkokul	3.809	4.120
Lise Veya Dengi Meslek Okulu	3.735	6.281
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	2.999	3.153
Okuma Yazma Bilmeyen	965	1.056
Ortaokul Veya Dengi Meslek Ortaokulu	1.629	2.157
Yükseklisans (5 Veya 6 Yıllık Fakülteler Dahil)	432	314
Yüksekokul Veya Fakülteler	5.012	4.159

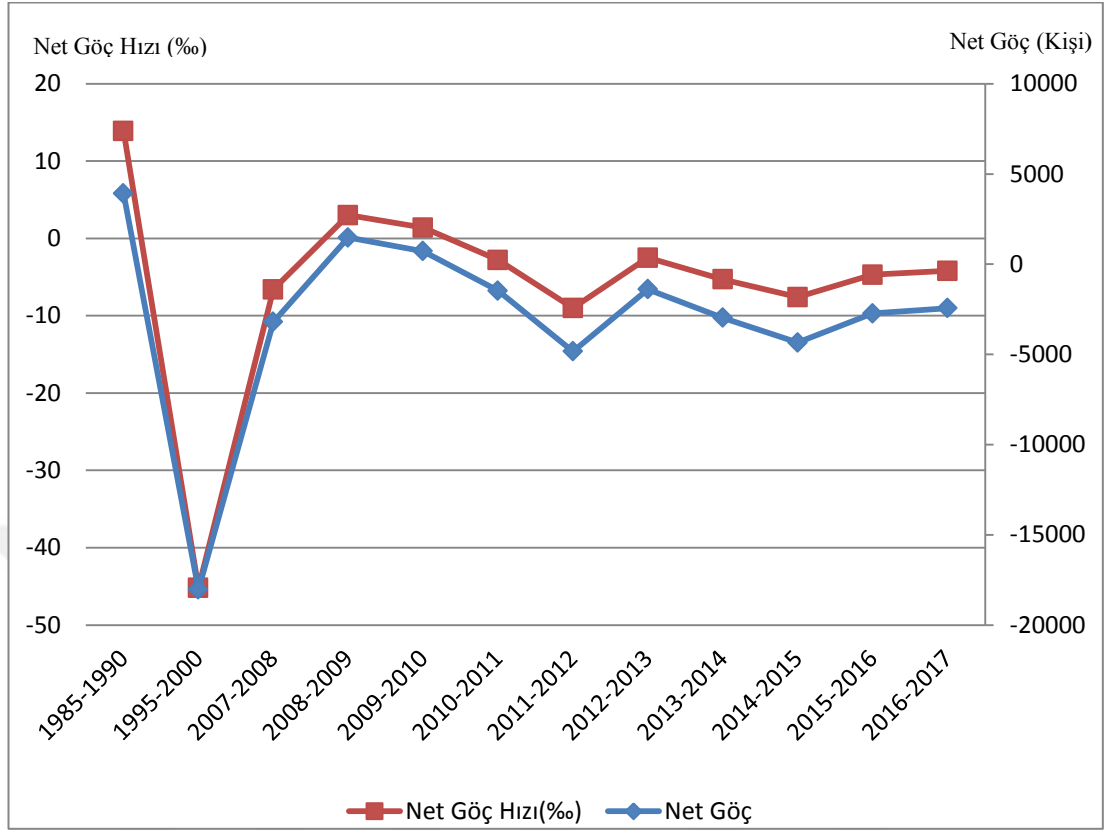
Kaynak : TÜİK. (2017). ‘‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,’’ Ankara.

4.2.7. Batman İlinde Net Göç ve Net Göç Hızı

Yıllar itibariyle Batman ilinin net göç ve net göç hızlarına bakıldığında 1985-1990, 2008-2009 ve 2009-2010 dönemi pozitif değerler gösterirken, diğer dönemlerde ise net göç ve net göç hızlarının negatif değerler gösterdiği görülmektedir. 1985-1990 döneminde Batman ilinin net göçü 3.925 iken, net göç hızı da %13,9'dur. 1995-2000 dönemine bakıldığında ise Batman ilinin net göçü -18.032 net göç hızı ise % -45,2 olmuştur. Net göçün bu dönemde düşmesinin nedeni, bu dönemde bölgede yaşanan güvenlik sorunlarının Batman'da da yaşanmasıdır. Dolayısıyla Batman'da zaten artan işsizlik, beraberinde bir de güvenlik problemi ortaya çıkmıştır. Bu durum Batman'dan Türkiye'nin diğer bölgelerine doğru göçler yaşanmıştır. Özellikle Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerine Batman şehrinde göçler yaşanmıştır. Bu bölgelerin de İstanbul, Bursa, İzmir, Manisa, Adana, Mersin ve Antalya gibi illeri başta olmak üzere diğer illerine doğru göçler gerçekleşmiştir. Bu göç hareketi 1996 yılına kadar devam etmiştir. Bu yıllardan sonra güvenlik ve asayiş sorunlarının nispeten azalması diğer bölgelere yapılan göçleri azalttığı gibi daha önce göç etmiş olan nüfusun bir kısmının da tekrar Batman'a gelmesini sağlamıştır (Tekik, 2013, s. 93).

2016-2017 döneminde ise Batman ilinin net göçü -2.434 iken, net göç hızı da % -4,2'dir. Batman ilinin net göç ve net göç hızının en yüksek olduğu dönem 1985-1990, en düşük olduğu dönem ise 1995-2000 dönemidir (Tablo 36, Şekil 36). 1995-2000 döneminde Batman ilinde net göçün düşmesinin nedeni bu dönemde bölgede yaşanan güvenlik sorunlarının Batman'da da yaşanmasıdır. Dolayısıyla Batman'da zaten artan işsizlik, beraberinde bir de güvenlik problemi ortaya çıkmıştır. Bu durum Batman'dan Türkiye'nin diğer bölgelerine doğru göçler yaşanmıştır.

Şekil 36: Yıllar İtibariyle Batman İlinin Net Göç ve Net Göç Hızları

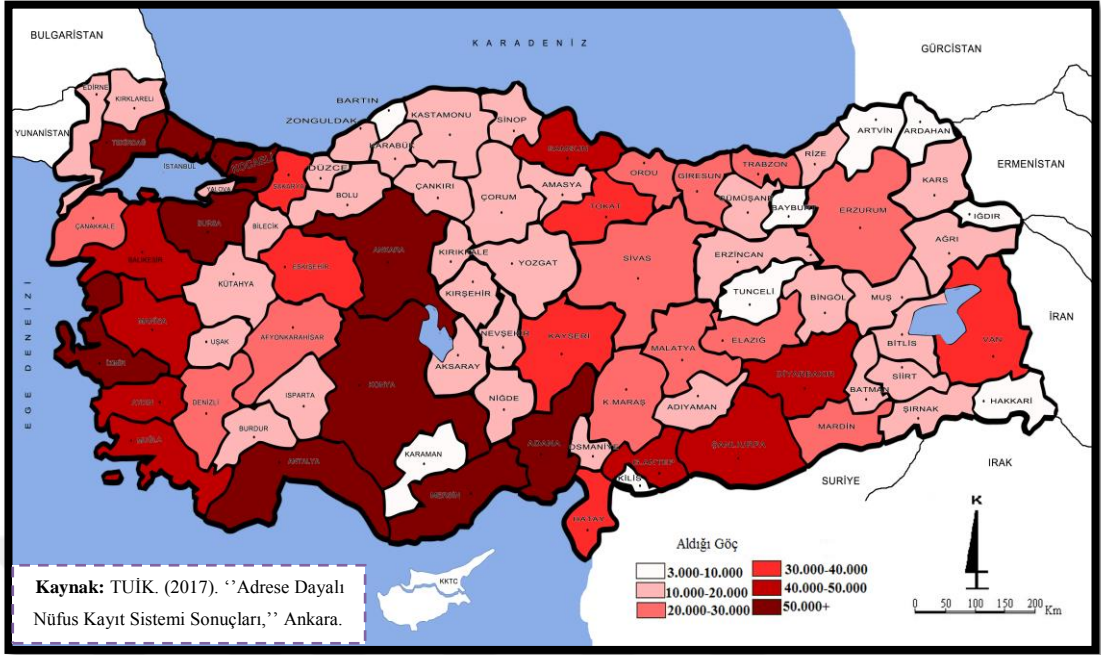

Kaynak : DİE. (1990-2000). ‘‘Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Batman,’’ Ankara.

TUİK. (2007-2017). ‘‘Göç İstatistikleri,’’ Ankara.

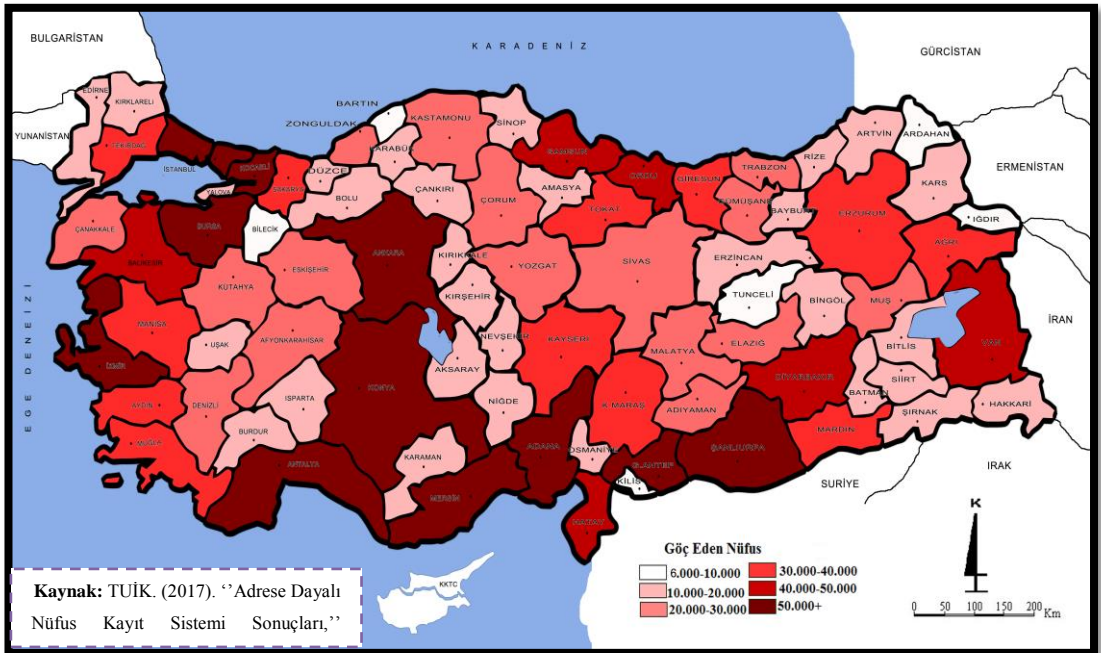
2016-2017 döneminde Türkiye’de en çok göç alan iller sırasıyla İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Antalya, Bursa, Tekirdağ, Mersin, Konya ve Adana illeridir. En az göç alan iller ise, Ardahan, Bayburt, Tunceli, Kilis ve Iğdır illeridir. Batman ili 2016-2017 döneminde Türkiye’de en çok göç alan iller sıralamasında 37’nci sıradadır. 2016-2017 döneminde İstanbul %15,5, Ankara %7, İzmir %4,7, Kocaeli %3,27, Antalya ili ise %3,24 oranı ile Türkiye’de en fazla göç alan illerdir. Batman ili ise bu dönemde %0,74 oranında göç almıştır (Şekil 37).

Şekil 37: Türkiye’de İllerin Aldığı Göçler (2016-2017)

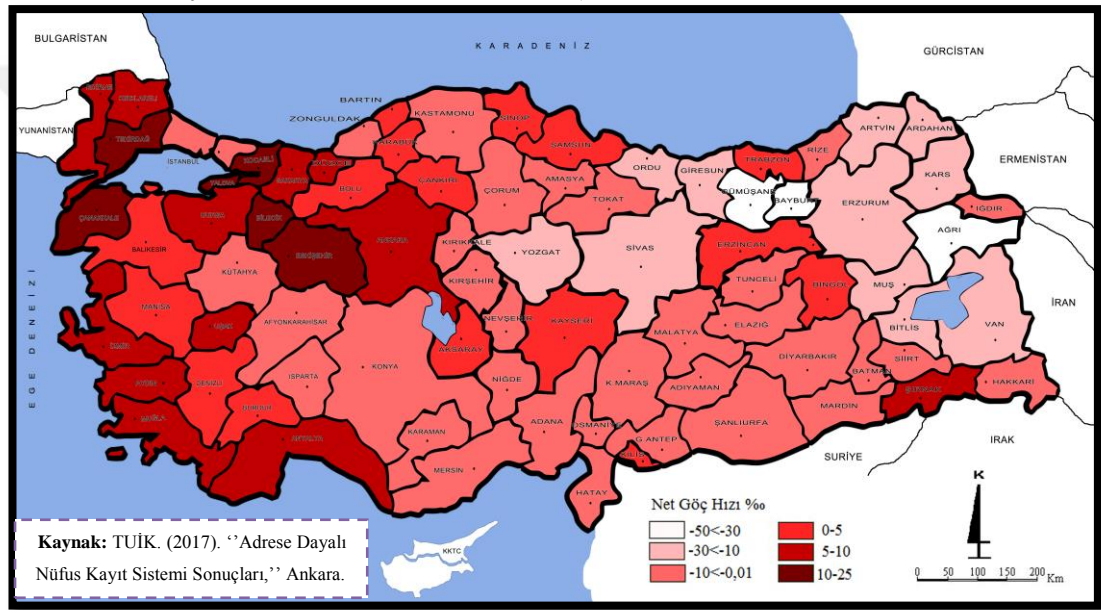
2016-2017 döneminde en fazla göç veren iller ise sırasıyla İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Bursa, Adana, Kocaeli, Konya, Mersin ve Şanlıurfa illeridir. 2016-2017 döneminde Batman ili 22.323 kişi göç vererek Türkiye’de en fazla göç veren iller sıralamasında 40. il olmuştur (Şekil 38).

Şekil 38: Türkiye’de İllerin Verdiği Göçler (2016-2017)

2016-2017 döneminde illerin net göç sıralamasına bakıldığında Ankara, Kocaeli, İzmir, Bursa ve Tekirdağ illerinin net göçü en fazla olan Ağrı, Van, Adana, Şanlıurfa ve Ordu illeri ise net göçü en az olan iller olduğu görülür. Batman ili -2.434 net göç hızıyla Türkiye’de 53. sıradadır. İllerin net göç hızına bakıldığında net göç hızı yüksek olan illerin sırasıyla Tekirdağ (%20,8), Yalova (%20,2), Kocaeli (%14,7), Eskişehir (%12) ve Bilecik (%10,8); net göç hızı düşük olan illerin ise sırasıyla Bayburt (%-119), Gümüşhane (%-49), Ağrı (%-31,9), Muş (%-22,4) ve Giresun (%-20,7) olduğu görülür (Şekil 39).

Şekil 39: Türkiye’de İllerin Net Göç Hızları ‰ (2016-2017)

Batman ilinin 2017 yılında aldığı göç verdiği göçten fazla olup net göçü -2434’tür. Aynı dönemde Türkiye’nin aldığı göç ise verdiği göçten fazla olup net göçü 212.693’tür (Tablo 52).

Tablo 52: Türkiye’nin ve Batman İlinin Aldığı Göç, Verdiği Göç ve Net Göçü (2017)

	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç
Türkiye	466.333	253.640	212.693
Batman	19.889	22.323	-2.434

Kaynak : TÜİK. (2017). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,” Ankara.

4.2.8. Batman İlinin Göç Etme Nedenlerine Göre Aldığı ve Verdiği Göçler

Nüfusun mekânda yer değiştirme hareketi olan göçler, başta ekonomik, sosyo-kültürel, siyasal, çevresel olmak üzere çok sayıda nedene bağlıdır. Daha genel bir ifadeyle göçler, bireyin yaşadığı yerden memnuniyetsizliğinin sonucunda meydana gelmektedir (Yakar v.d., 2010, s. 257). Batman ilindeki göçler üzerinde ekonomik, siyasal ve çevresel faktörler etkili olmaktadır. Aynı zamanda kan davaları, evlilik ve eğitim gibi nedenler de göçler üzerinde etkilidir. Türkiye'nin diğer illerinde olduğu gibi Batman ilinde de ekonomi göçlerinin en önemli nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

2010-2011 döneminde Batman ilinde göç etme nedenine göre verilen göçe bakıldığında göçün yarısından fazlasının hane halkının fertlerinden birine bağımlı göç, iş arama/bulma, eğitim ve tayin/atama gibi nedenlerden dolayı olduğu görülmektedir (Tablo 53). İlde verilen göçün en önemli nedeni ekonomik nedendir. Genelde önce hane halkı fertlerinden birinin çalışmak amacıyla başka bir ile gittiği daha sonra gittiği yerde iş imkânlarının daha fazla olduğunu görünce daimi yerleşmek için ailesini de yanına aldığı görülmektedir. İldeki göçlerin diğer nedenleri evlilik ve sağlık gibi nedenlerdir.

Tablo 53: Göç Etme Nedenine Göre Batman İlinin ve Türkiye'nin Verdiği Göç (2010-2011)

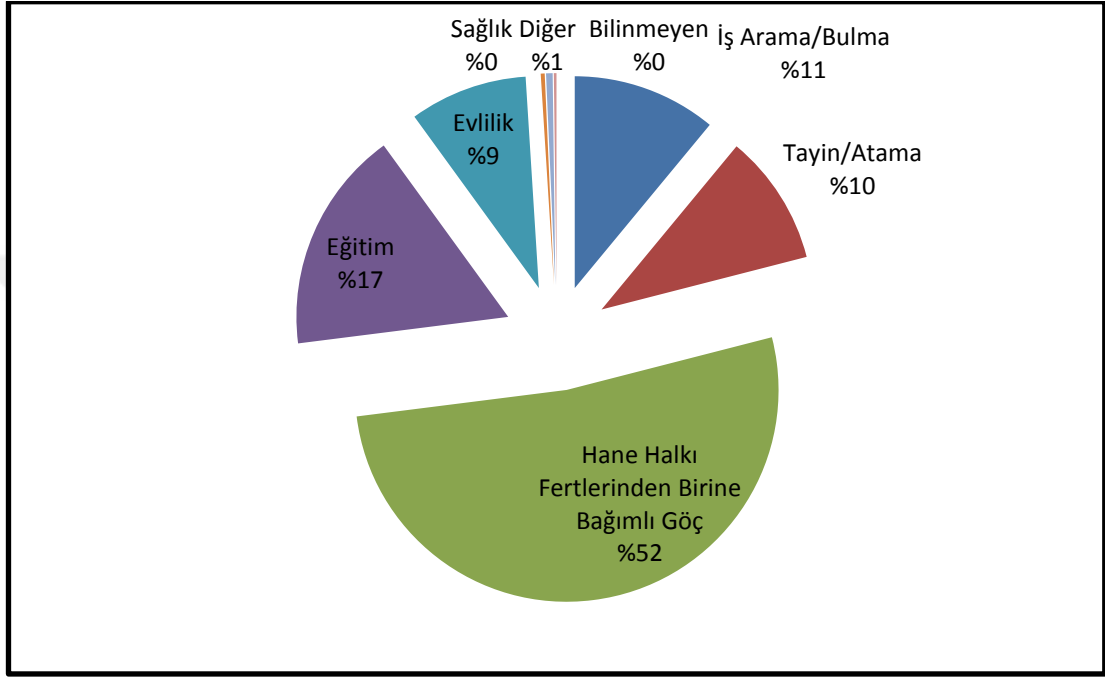
	Toplam Göç Eden Nüfus	Göç Etme Nedeni							
		İş Arama/Bulma	Tayin/Atama	Hane Halkı Fertlerinden Birine Bağımlı Göç	Eğitim	Evlilik	Sağlık	Diğer	Bilinmeyen
Türkiye	2.208.000	268.000	296.000	917.000	498.000	166.000	23.000	39.000	1.000
Batman İli	20.000	2.000	2.000	10.000	3.000	2.000	500	300	200

Kaynak : TÜİK.(2011). 2011 Nüfus ve Konut Araştırması, Yayın No: 4030, Ankara.

Batman ilinin göç etme nedenine göre verdiği göçlerin %52'si hane halkı fertlerinden birine bağlı göç, %11'si iş arama/bulma, %10'ü tayin/atama, %17'si eğitim, %9'u evlilik, %0,3'ü sağlık,%0,2'si bilinmeyen, %0,3'si diğer nedenlerden kaynaklandığı görülür (Şekil 40). Türkiye'de 2010-2011 döneminde göç eden nüfus 2.208.000 kişi, Batman ilinde 2010-2011 döneminde göç eden nüfus 20.000 kişidir.

Türkiye'nin göç etme nedenine göre verdiği göçlerin dağılımına bakıldığında %41'i hane halkı fertlerinden birine bağlı göç, %12'si iş arama/bulma, %13'ü tayin/atama, %23'ü eğitim,%7'si evlilik, %1'i sağlık,%1'i bilinmeyen, %2'si diğer nedenlerden kaynaklandığı görülür.

Şekil 40: Göç Etme Nedenine Göre Batman İlinin Verdiği Göç (2010-2011)

Kaynak : TÜİK.(2011). 2011 Nüfus ve Konut Araştırması, Yayın No: 4030, Ankara.

2010-2011 döneminde Batman ili toplam 14.000 kişi göç almıştır. 2010-2011 döneminde Batman ilinde göç etme nedenine göre alınan göçe bakıldığında en fazla 7.000 kişi ile halkı fertlerinden birine bağlı göçtür (Tablo 54).

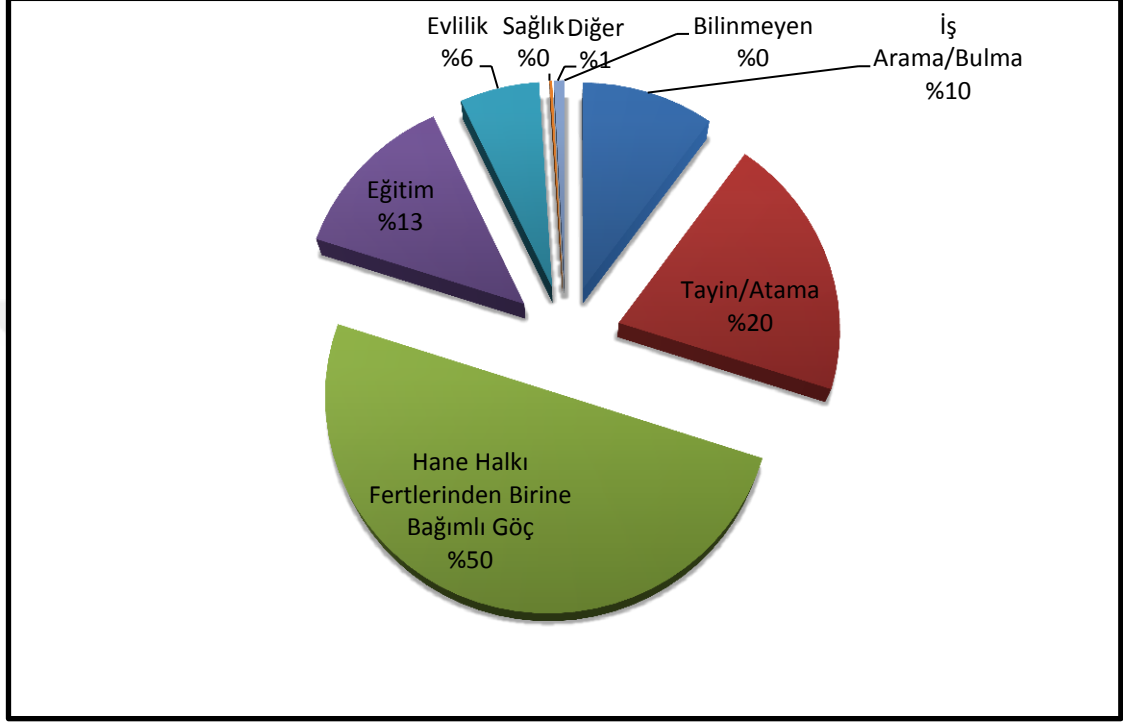
Tablo 54: Göç Etme Nedenine Göre Batman İlinin ve Türkiye'nin Aldığı Göç (2010-2011)

	Toplam Göç Eden Nüfus	Göç Etme Nedeni							
		İş Arama /Bulma	Tayin/ Atama	Hane Halkı Fertlerinden Birine Bağımlı Göç	Eğitim	Evlilik	Sağlık	Diğer	Bilinmeyen
Türkiye	2.208.000	268.000	296.000	917.000	498.000	166.000	23.000	39.000	1.000
Batman İli	14.000	1.000	3.000	7.000	1.500	1.000	200	300	-

Kaynak : TÜİK.(2011). 2011 Nüfus ve Konut Araştırması, Yayın No: 4030, Ankara.

Batman ilinin aldığı göçlerin %50'si hane halkı fertlerinden birine bağlı göç, %10'u iş arama/bulma, %20'si tayin/atama, %13'ü eğitim, %6'sı evlilik, %0,2'si sağlık, %0,3'ü diğer nedenlerden kaynaklandığı görülür (Şekil 41).

Şekil 41: Göç Etme Nedenine Göre Batman İlinin Aldığı Göç (2010-2011)

Kaynak : TÜİK.(2011). 2011 Nüfus ve Konut Araştırması, Yayın No: 4030, Ankara.

4.2.9. Batman'da Dış Göçler

Göçler ülke sınırları içerisinde olabildiği gibi ülke sınırları dışında da olabilmektedir. Ülke sınırları dışında meydana gelen geçici veya sürekli göçlere dış göçler denilmektedir. Dış göçler kavramı ile Batman şehir merkezinden dış ülkelere olan göçler ve dış ülkelerden Batman'a yapılan göçler kastedilmektedir.

Türkiye'de toplumsal değişimlerin hızlandığı 1950'li yıllarda başlayan göç hareketinin iki ana kolu bulunmaktadır. Birincisi ülke kırsalından ekonomik imkanları fazla olan büyük şehirlere doğru yaşanan göç, ikincisi ise yine ülke kırsalından çeşitli ülkelere doğru yaşanan nüfus hareketleridir. Yurtdışına olan göçlerin temel nedeni tamamen ekonomiktir. Toprağın fazla nüfusu besleyemeyecek

olması, geçim şartlarının zorlaşması, ayrıca 2. Dünya savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinden talep edilen işçilere sunulan ücret ve imkanlar, tarımsal faaliyetlerle uğraşan nüfusa cazip gelmiştir (Akdemir, 2004, s. 44).

Buna göre bir mekandan başka bir mekana yapılan dış göçlerin temel nedeninin ekonomik olduğu anlaşılıyor. Batman'dan dış ülkelere yapılan göçlere baktığımızda ise şöyle bir tabloyla karşılaşmaktayız: Batman 1940'lı yılların başlarında küçük bir köy yerleşmesi iken petrol rezervlerinin bulunması ve buna bağlı olarak Batman petrol rafinerisinin kurulmasıyla 1955 yılında belediyeleşmiş, 1957 yılında da ilçe teşkilatı kurulmuştur. Dolayısıyla Batman şehri çevre köy, ilçe ve illerden yoğun bir göç almıştır. Bu göç hareketi 1990 yılına kadar devam etmiştir. Ancak 1990 yılından sonra TPAO'nun iş gücü ihtiyacının azalması Batman şehrine iş umuduyla gelen insanların da zaman içerisinde işsiz kalmalarına neden olmuştur.

1990'lı yıllara kadar Batman'dan dışarıya yönelik ciddi herhangi bir göç hareketiyle karşılaşmamaktayız. Ancak 1990'dan sonra Batman'dan da yurt dışına yönelik göçlerin başladığı görülür. Yine 1990'lı yıllardan sonra bölge genelinde meydana gelen güvenlik problemleri ve terör olaylarından dolayı bölgeden ve özelde de Batman şehrinde de yurt dışına doğru göçler başlamıştır. Yurt dışına yapılan bu göçler daha çok Avrupa ülkelerine yönelik olmuştur. Özellikle de Almanya, Fransa, İsviçre ve Hollanda gibi gelişmiş ülkelere doğru bir göç hareketi yaşanmıştır. Yurt dışına göç etmiş olan bu nüfusun büyük bir kısmı yurt dışında yaşamaya devam etmektedir. Bu göçlerin büyük bir çoğunluğu kaçak olarak yapıldığı için kayıt altına alınamamıştır.

Dış ülkelere alınan göçlere bakıldığında Batman ilinin 2000'li yıllara kadar pek göç almadığı görülmektedir. Batman ili yurt dışından 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı ile birlikte göç almaya başlamıştır. Suriye'de savaşın tamamen başladığı Nisan 2011 yılından beri Batman'a göç eden mültecilerin çoğu, ya kendi ülkelerine dönmüş, ya da Avrupa ülkelerine göç etmişlerdir. Batman Göç İdaresi Müdürlüğü'nün Kasım 2018 verilerine göre Suriye'den göç eden toplam mülteci sayısı 16.774 olarak saptanmıştır. Bu mültecilerin çoğunun kiralara düşük olduğu

Ondokuzmayıs, İpragaz, Karşıyaka vb. kenar mahallelerde yaşadığı bilinmektedir. Ayrıca, büyük çoğunluğunu Yezidilerin oluşturduğu, özellikle Irak'tan göç edenlerin sayısının 2014 yılında 5.000'den fazla iken, bugün bu sayının 900 kişi civarında olduğu görülür. Bunun nedeni, Yezidilerin büyük çoğunluğunun Avrupa'ya göç etmesi, geri kalanların da kendi yurtlarına geri dönmeleridir. Bunlardan yaklaşık 500 kişi, Beşiri ilçesine bağlı İkiköprü'de, 200'ü Batman merkez Esentepe sosyal tesislerinde bulunan ve tüm masrafları Batman Belediyesi tarafından karşılanan kamplarda yaşamaktadırlar. 200'e yakın mülteci ise, başta Yezidi köyler olmak üzere Batman Merkez ilçeye bağlı köylerde yaşamlarını sürdürmektedirler.

Bu dönemde göç eden bir diğer grup, Afganistan ve Türk Cumhuriyetlerden gelen mültecilerdir. Ekonomik ve diğer başka nedenlerle yapılan bu göçün 2015 yılının başlarındaki sayısı 680 kişi iken, aynı yılın son aylarında 150'ye düşmüştür (Batman Göç İdaresi Müdürlüğü, 2015). Bunun sebebi, bu ülkelerden gelen mültecilerin, Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği koruması altında olmaları nedeniyle, başka ülkelere tekrar göç edebilmelerinden kaynaklanmıştır. Ancak, Suriye'den gelen mültecilerin, Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 'Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun' 91. maddesi uyarınca 22 Ekim 2014'te geçici korumaya ilişkin yayınladığı yönetmeliğin Geçici 1.maddesine göre geçici koruma statüsüne sahip oldukları için başka ülkelere gitmeleri hayli zor olmaktadır (www.unhcr.org.tr, 2015). Çünkü bu yönetmelik kapsamında, kampların içinde veya dışında ikamet eden Suriyelilerin, sağlık, eğitim, sosyal yardım ve iş piyasasına erişimlerinin sağlanması zorunluluğu vardır ve onlara geçici koruma ilanı sebebiyle sınır dışı edilmeme hakları getirilmiştir. Yine Batman'a Suriye iç savaşı nedeniyle göç edenlerin %99'u Müslüman ve Sincar'dan gelen Yezidi/Ezidi Kürtlerden oluşmaktadır. Bu nedenle, Batman kenti sosyal yapısı açısından uyum konusunda diğer bazı bölgelere göre daha avantajlı bir durum sergilemektedir.

Türkiye'ye yurt dışından 2017 yılında gelen göçlere bakıldığında toplam 466.333 kişinin yurt dışından ülkemize geldiği ve yurt dışından gelenlerin 244.083 kişi erkeklerden, 222.250 kişi ise kadınlardan oluştuğu görülür. Batman iline 2017 yılında yurt dışından gelenlerin sayısı 512 olup, bu gelenlerin 279'u erkeklerden,

233'ü ise kadınlardan oluşmaktadır. Türkiye'ye ve Batman'a 2016-2017 döneminde yurt dışından gelen göçlerde artış yaşanmıştır (Tablo 55).

Tablo 55: Batman İline Yurt Dışından Gelen Göçler (2016-2017)

Yıllar	Türkiye			Batman		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
2016	380.921	201.631	179.290	456	238	218
2017	466.333	244.083	222.250	512	279	233

Kaynak : TÜİK. (2016-2017). "Göç İstatistikleri," Ankara.

Türkiye'den 2017 yılında yurt dışına gidenlerin sayısı 253.640'tır. Yurt dışına gidenlerin 136.870'i erkeklerden, 116.770'i ise kadınlardan oluşmaktadır. Batman ilinde ise 2017 yılında toplam 429 kişinin yurt dışına gittiği bu gidenlerin 254'ü erkeklerden, 175'i ise kadınlardan oluştuğu görülmektedir. 2016-2017 döneminde Türkiye'den yurt dışına giden göçlerde artış yaşanmıştır. Batman'da ise herhangi bir değişiklik yaşanmamıştır. 2017 yılında Türkiye'nin ve Batman ilinin yurtdışından gelen ve yurt dışına giden göçlere bakıldığında ülkemizde 212.693, Batman ilinde 83 kişinin fazla olduğu görülür (Tablo 56).

Tablo 56: Batman İlinden Yurt Dışına Olan Göçler (2016-2017)

Yıllar	Türkiye			Batman		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
2016	177.960	98.240	79.240	429	262	167
2017	253.640	136.870	116.770	429	254	175

Kaynak : TÜİK. (2016-2017). "Göç İstatistikleri," Ankara.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Batman şehir merkezi 1935 yılında 319 nüfuslu İluh adlı bir köydü. 1937 yılında bucak statüsüne kavuştu. 1940 yılında Batı Raman petrol sahası keşfedilince Batman'ın da kaderi değişmeye başlamıştır. Meymuniye Boğazı'nda kurulan deneme rafinerisi ve 1955'te Batman petrol rafinerisinin kurulması İluh Bucağı'nı nüfus akınına uğratmıştır. 1955'te yapılan nüfus sayımında İluh Bucağı'nın nüfusu 4.713 olarak tespit edilmiştir. Bundan dolayı İluh Bucağı belediye statüsüne, 1957 yılında da ilçe teşkilatına kavuşmuştur. Batman şehrinin ulaşım olanaklarına sahip olması ve düz bir arazi üzerinde bulunması kısa sürede gelişmesine ve yoğun bir nüfus olmasına zemin hazırlamıştır. Batman'ın nüfusu 1950 yılından günümüze kadar sürekli olarak artmıştır. Batman şehrinde en düşük nüfus artış hızı 1935-1940 yıllarına denk gelmektedir. En yüksek nüfus artış hızı petrol rafinerisinin kurulduğu 1955 yılına denk gelmektedir. 1955 yılında Batman petrol rafinerisinin kurulması ve rafinerinin 1966 yıllarında daha da geliştirilmesi Batman şehrinin hızlı bir şekilde göç almasına ve şehrin ani bir şekilde büyümesine neden olmuştur. Batman şehri hem çevre köy ve yerleşmelerden göç alarak hem de doğurganlık oranının yüksek olmasına bağlı olarak yoğun bir şekilde nüfuslanmıştır.

Nüfus yoğunluğu sürekli artmıştır. 1985 yılından sonra Batman'ın nüfus yoğunluğu Türkiye'nin nüfus yoğunluğunu geçmiştir.

Yaş gruplarına göre nüfusa baktığımızda 15-64 yaş grubu %61,1 ile ilk sırada yer almaktadır. Daha sonra %34,4 ile 0-14 yaş grubu ve %4,5 ile 65 ve üstü yaş grubu gelir.

Kadın-erkek nüfusu hemen hemen birbirine yakın değerler almıştır. Erkek nüfusu kadın nüfusundan daha fazladır.

1985 yılına kadar kır nüfusu kent nüfusundan fazlaydı. 1985 yılından sonra şehir nüfusu kır nüfusunu geçmiştir.

Araştırma sahamızda eğitim, istenilen düzeyde gelişme gösterememiştir. Nüfusun eğitim durumuna bakıldığında okuma yazma oranı sürekli artmıştır. 2017 yılında Batman'da okuma yazma bilenlerin oranı %92,9'dur. Okuma-yazma bilenlerin çoğu ilkokul mezunu olanlardır. Okuma-yazma oranı kadın nüfusta düşük olup okuma-yazma bilmeyen %6,1'lik nüfusun % 83'ünü kadın nüfus oluşturmaktadır. Bunun için okullaşma oranlarının artırılması ve var olan okuma-yazma kampanyalarının daha etkin hale getirilmesi gerekmektedir. Öğretmen açığı bulunan okulların öğretmen ihtiyaçlarını karşılayacak tedbirler acilen alınmalıdır. İl dışından öğrencilerin Batman Üniversitesi'ni tercih etmeleri adına üniversite sınavları sonrası tercih aşamasında tanıtım faaliyetlerinde bulunulmalı, ülke genelinde çeşitli illerde yapılan kariyer ve tanıtım günlerine katılım sağlanmalı, Batman ili ve üniversitesi tanıtılmalıdır.

Batman'da sağlık durumunu etkileyen en önemli faktörler, başta nüfusun gelir düzeyi ile eğitim seviyesidir. Batman'da özel sağlık kurumlarında büyük gelişmeler yaşanmıştır. Batman'da 2017 yılında Sağlık Bakanlığı'na bağlı 6 hastane, 5 hastane de özel olmak üzere toplam 11 hastane bulunmaktadır. Üniversite hastanesi ise bulunmamaktadır. Batman'da 2017 yılında toplam 4.093 sağlık personeli bulunmaktadır. Türkiye ve Batman ilinde hekim başına düşen kişi sayısına bakıldığında Türkiye'de bu sayı 539 iken Batman'da bu sayı 817 kişi olup Türkiye ortalamasının üstündedir. Ayrıca diş hekimi, hemşire, diğer sağlık personeli, ebe ve eczacı başına düşen kişi sayısına bakıldığında Batman ilinin ortalaması tüm sağlık personeline Türkiye ortalamasının üstündedir. Batman şehrinde sağlık alanında önemli gelişmeler kaydedilmesine rağmen sağlık sektörü istenilen seviyede değildir. İldeki kalifiye sağlık çalışanı sayısı yeterli değildir. Bu amaçla sağlık sektöründe eğitim veren kurumsal yapılar güçlendirilmeli ve bu okullardan şehrin ihtiyacı karşılanabilmelidir. Bu amaçla valilik, il sağlık müdürlüğü, il milli eğitim müdürlüğü ve sivil toplum kuruluşları işbirliği içerisinde çalışmalarını yürütmelidir. Var olan uzman hekim, pratisyen, sağlık memuru ve ebe sayıları nüfusa yeterince cevap verememektedir. Özel sağlık kurumları her geçen gün gelişme sağlamaktadır. Sağlık alanındaki eksikliklerin giderilmesi ve diğer illere tedavi amaçlı yapılan sağlık göçlerinin durdurulması için Batman'da bir tıp fakültesinin kurulması gerekmektedir.

2011 yılına Batman İlinde cinsiyete ve ekonomik faaliyetlere göre istihdam edilen nüfusa bakıldığında en fazla istihdam edilen nüfus %50 ile hizmet sektöründedir. İkinci sırada %27 ile tarım sektörü, üçüncü sırada ise %23 ile sanayi sektörü yer almaktadır. Bu da Batman'ın bir hizmet şehri olduğunu göstermektedir. Sanayi ve hizmet sektörünün daha da geliştirilmesi için yeni istihdam olanaklarının oluşturulması gerekmektedir.

Batman şehir merkezi nüfusu hem çevre köy ve yerleşmelerden göç alarak hem de doğurganlık oranının yüksek olmasına bağlı olarak yoğun bir şekilde nüfuslanmıştır. 2001-2018 yılları arasındaki doğum durumuna bakıldığında doğum sayısının en az olduğu yıl 2009, en fazla olduğu yıl 2001'dir. 2009-2018 yılları arasındaki ölüm durumuna bakıldığında ölüm sayısının en az olduğu yıl 2011, en fazla olduğu yıl 2016'dir. Batman'ın hızlı nüfus artışı sadece Türkiye ortalamasını geçen doğurganlık oranının yüksek olmasından değil, dışarıdan ve çevre köylerden Batman'a yönelen hızlı göçlerden de kaynaklanmaktadır. Batman şehir nüfusunun sayım dönemlerindeki doğal artışının yanında nüfus artışı üzerinde iç göçler de etkili olmuştur. Bu göçler genellikle il merkezine yöneliktir.

Batman'ın en fazla göç aldığı iller İstanbul, Diyarbakır, Mardin, Siirt ve Ankara olarak sıralanmaktadır. En fazla göç verdiği iller ise İstanbul, Diyarbakır, Mardin, İzmir ve Siirt şeklinde sıralanmıştır. 2017 yılında en fazla göç aldığı ve göç verdiği yaş grubu 20-24 yaş grubudur.

Nüfus artış oranlarının yüksek olduğu araştırma alanımızda bu yüksek artışa bağlı olarak ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların başında artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli ekonomik gelir imkanlarının sağlanamamasıdır. Yapılan göçlerle nüfusu oldukça artan Batman şehri dengesiz bir nüfus yapısına sahne olmuştur. Bundan dolayı nüfus artışından kaynaklı sorunlar (şehirleşme, işsizlik) çözüme kavuşturulmalıdır.

Göç Etme Nedenine Göre Batman İlinin aldığı ve verdiği göçe baktığımızda en fazla ilk sırada hane halkı fertlerinden birine bağlı olarak yapılan göç gelmektedir.

Batman şehrinin birdenbire büyümesi ve 1980 yılına kadar büyük bir nüfus patlamasına sahne olması, ayrıca 1990 yılından sonra artan güvenlik ve terör kaynaklı olaylar sonucu köylerin boşaltılmasıyla beraber şehirde ikinci bir nüfus patlamasının yaşanması birçok sosyal ve ekonomik sorun doğurmuştur. Bu sorunlar nüfusun önemli bir kısmının göç etmesine neden olmuştur.

KAYNAKÇA

Akbulut, G. (2007). Sivas ilinin başlıca nüfus coğrafyası özellikleri. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1), 84-94.

Akdemir, İ. O. (2004). Gölbaşı ilçesinin beşeri ve iktisadi coğrafyası (Yayınlanmamış doktora tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Elazığ.

Akkayan, T. (1979). *Göç ve değişme*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Aktürk, E., ve Arkadaşları. (2011). *Batman ili sosyo-ekonomik profili*. Batman: Batso.

Alaeddinoğlu, F. (2010). Batman şehri, fonksiyonel özellikleri ve başlıca sorunları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 15(24), 19-42.

Aliağaoğlu, A., ve Uğur, A. (2010). *Şehir coğrafyası*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Alkan, A. (2018). Batman kentinde mekansal büyümenin arazi kullanımına etkisi. *Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 19-42.

Ardel, A. (1961). Güneydoğu Anadolu'da coğrafi müşahedeler. *Türk Coğrafya Dergisi*, 1(21), 140-148.

Arınc, K. (2007). *Türkiye'nin coğrafi bölgeleri iç bölgeler*. Erzurum: Erzurum Kitabevi.

Atalay, İ. (2004). *Türkiye coğrafyası ve jeopolitiği*. İzmir: 2. Baskı.

Atalay, İ. (2006). *Toprak oluşumu, sınıflandırılması ve coğrafyası*. Ankara: Çevre ve Orman Bakanlığı.

Atasoy, E. (2009). Rusya Federasyonu'nda yaşanan demografik krizlerin analizi. *İstanbul Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, 1(18), 21-38.

Bahar, H. İ. (2008). *Uluslararası Strateji Araştırmalar Kurumu*. Ankara: Usak Yayınları 19. Sosyoloji 2. Baskı.

Batman Göç İdaresi Müdürlüğü. (2015). *Göç verileri*. Batman.

Bozkurt, Y. (2011). Türkiye'de nüfus hareketliliği ve kütahya örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(30), 291-300.

Börtüçene, İ. (1966). Milletlerarası işgücü hareketleri ve Türkiye, sosyal siyaset konferansları-I. (s. 1-46). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını.

Bülbül, S., ve Köse, A. (2010). Türkiye'de bölgelerarası iç göç hareketlerinin çok boyutlu ölçekleme yöntemi ile incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39(1), 75-94.

Çelik, F. (2006). İç göçlerin itici ve çekici güçler yaklaşımı ile analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(27), 149-170.

Deliktaş, E., Usta, S., Bozkurt, S., ve Helvacı, B. (2008). Türkiye'de kentlerde doğurganlık hızını etkileyen faktörler, path analizi yaklaşımı. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 8(2), 877-895.

Demirel, N. (2004). Türkiye’de seçilmiş illerde nüfus sayımları ile derlenen doğurganlık ve erken yaş ölümlük düzeylerinin veri kalitesinin araştırılması (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.

Deniz, İ., Günindi Ersöz, A., İldeş, N., ve Türkarlan, D. (2001). 1995 - 2000 Yılları resmi kayıtlarından Batman'da gerçekleşen intihar ve intihar girişimleri üzerine bir inceleme. *Aile ve Toplum Dergisi*, 1(4), 1-22.

DİE. (1960). Genel nüfus sayımı il, ilçe, bucak ve köyler itibariyle nüfus. Ankara: Yayın No: 444.

DİE. (1970). Genel nüfus sayımı, nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri Batman. Ankara.

DİE. (1975). Genel nüfus sayımı, nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri Batman. Ankara.

DİE. (1980). Genel nüfus sayımı, daimi ikametgâha göre iç göçler. Ankara: Yayın No 1124.

DİE. (1980). Genel nüfus sayımı, nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri Batman. Ankara.

DİE. (1985). Genel nüfus sayımı, daimi ikametgâha göre iç göçler. Ankara: Yayın No 1381.

DİE. (1985). Genel nüfus sayımı, nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri Batman. Ankara.

DİE. (1990). Genel nüfus sayımı, daimi ikametgâha göre iç göçler. Ankara: Yayın No 2069.

DİE. (1990). Genel nüfus sayımı, nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri Batman. Ankara.

DİE. (2000). Genel nüfus sayımı, nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri Batman. Ankara.

Doğanay, H. (1994). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. Erzurum: Gazi Büro Kitabevi.

Doğanay, H. (1997). *Türkiye beşeri coğrafyası*. İstanbul: M.E.B. Yayını.

Doğanay, H., Özcan, N. A., ve Şahin, C. (2006). *Türkiye coğrafyası (fiziki-beşeri-ekonomik-jeopolitik)*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

DPT. (1996). İllerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması. Ankara.

DPT. (2001). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı, nüfus, demografi yapısı, göç* . Ankara: Özel İhtisas Komisyon Raporu.

DPT. (2003). *İllerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması*. Ankara: Yayın No DPT 2671.

DPT. (2010). Bilgi toplumu istatistikleri. Ankara.

Edecin, N. (2007). Sakarya'da nüfus hareketleri (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Sakarya.

Elmastaş, N., ve Yılmaz, S. (2015). Van ilinde göçler, türkish studies -international periodical for the languages, literature and history of turkish or turkic volume 10/10 summer 2015. p.403-428.

Erkal, M. E. (1991). *Sosyoloji (Toplum Bilimi)*. İstanbul: Der Yayınları.

Eşin, M. (2012). Van merkez ilçe'de doğurganlık analizi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Van.

Gök, Y., ve Kayserili, A. (2010). Cumhuriyet döneminde (1927-2008) Erzurum ilinde kır-şehir nüfus değişimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 15(24), 1-18.

Günel, V. (2012). Güneydoğu Anadolu Bölgesinden verilen göçün akım yönü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(23), 3-6.

Günel, V., Şahinalp, M. S., ve Elmastaş, N. (2016). Türkiye nüfusunun doğduğu ile göre dağılımı (1950-2015). *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(36), 80-98.

HÜNEE. (2006). *Türkiye'de göç ve yerinden olmuş nüfus araştırması*. Ankara.

İlçin, M. (2015). Batman ili ekili alanlarda bulunan orthoptera: insectea faunasının araştırılması ve tarım alanlarında zarar oluşturabilecek türlerin belirlenmesi (Doktora tezi). Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü: Diyarbakır.

İzbirak, R. (1990). *Sular coğrafyası*. İstanbul: MEB Yayınları.

İzbrak, R. (1992). *Coğrafya terimleri sözlüğü*. İstanbul: MEB Yayınları.

Kaya, M. (2003). Beyin göçü erozyonu. *Üniversite ve Toplum Dergisi*, 3(3), 1-4.

Kaypak, Ş., ve Bimay, M. (2016). Suriye savaşı nedeniyle yaşanan göçün ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri: Batman örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(1), 84-110.

Keleş, R. (2000). *Yerinden yönetim ve siyaset*. Ankara: Cem Yayınevi.

Keleş, R. (2002). *Kentleşme politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kocaman, T. (2008). *Türkiye’de iç göç ve göç edenlerin nitelikleri 1965-2000*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.

Koçak, M. (2011). Bayat ilçesinde göçlerin nedenleri ve sonuçları (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Afyonkarahisar.

Koçak, Y., ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *KAÜ-İİBF Dergisi*, 3(3), 163-184.

Koday, S., ve Erhan, K. (2010). Çoruh vadisinde nüfusun dağılışı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 1-10.

Meşeli, A. (1993). Batman'ın şehirselleşimi ve fonksiyonel sınıflandırmadaki yeri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 65-86.

Ökmen, M., ve Arslan, N. T. (2001). Sivas'ta kentsel gelişme. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 15-22.

Öncül, N., ve Alparslan, N. (2014). Batman ili Gültepe mahallesi yeraltı yapısının sismik ve elektrik özdirenç yöntemleri ile incelenmesi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 4(1), 25-32.

Öz, B. (1978). *Türkiye'de göç olgusu, sorunları ve çözümü*. İstanbul: Gençlik Basımevi.

Özav, L. (1996). *Simav depresyonu ve çevresinin coğrafi etüdü*. Erzurum: Atatürk Üniv. K. K.E. F. Yayınları.

Özçağlar, A. (1994). Zile'nin kuruluşu, gelişmesi ve bugünkü fonksiyonel özellikleri. *AÜ. TCD*, 1(3), 220-228.

Özdeş, G. (1972). *Şehirciliğe giriş ve toplum ölçeği*. İstanbul: İTÜ Yayınları.

Özer, İ. (2004). *Kentleşme, kentlileşme ve kentsel değişme*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Özgür, E. M. (2003). XXI. Yüzyılın başında Türkiye nüfusu. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1(1), 43-53.

Özgür, E. M. (2010). Nüfusun coğrafi analizi,. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1(1), 68-85.

Öztürk, M., ve Altuntepe, N. (2008). Türkiye'de kentsel alanlara göç edenlerin kent çalışma hayatına uyum durumları: bir alan araştırması. *Journal of Yaşar University*, 3(11), 1587-1625.

Sağlam, S. (2006). Türkiye'de iç göç olgusu ve kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(5), 33-34.

Sandal, E. K., Karabulut, M., ve Gürbüz, M. (2003). Türkiye'nin ağırlıklı nüfus merkezleri. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1(2), 13-24.

Sanır, F. (2000). *Coğrafya terimleri sözlüğü*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Sevim, Y. (2010). Doğu Anadolu Bölgelerinde terör nedeniyle boşaltılan, yeniden yerleşime açılan köylerde yapılan çalışmalarla ilgili bir değerlendirme. *I. Uluslar Arası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu*, (s. 62-75). Şırnak: Şırnak Üniversitesi.

Sunkar, M., ve Tonbul, S. (2008). Batman şehrinde yer seçiminin jeomorfolojik özellikler ve doğal risk açısından değerlendirilmesi. *Fırat Üniv. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, 1(21), 103-114.

Sunkar, M., ve Tonbul, S. (2010). Batman şehrinin kuruluş ve gelişmesi. *İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, 5(21), 18-37.

Şahin, C., ve Doğanay, H. (2000). *Türkiye coğrafyası*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Şahin, C., Doğanay, H., ve Özcan, A. N. (2005). *Türkiye coğrafyası*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Şahin, S. (2007). *Geçmiş günümüz ve gelecekte nüfus gerçeği*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Şahin, Y. (2010). *Kentleşme politikası*. Trabzon: Murathan Yayınevi.

Şahinalp, M. S., ve Günal, V. (2016). Türkiye'de şehirleşme hareketleri üzerinde terör olaylarının etkisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(37), 30-42.

Tandoğan, A. (1994). *Türkiye nüfusu*. Trabzon: KATÜ Yayınları.

Tandoğan, A. (1998). *Demografik temel kavramlar ve Türkiye nüfusu*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.

Tekik, M. (2013). Batman şehrinin beşeri ve ekonomik coğrafyası (Yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Elazığ.

Tonbul, S., ve Sunkar, M. (2008). Batman şehrinde yer seçiminin jeomorfolik özellikler ve doğal risk açıdan değerlendirilmesi. *Ulusal Jeomorfoloji Sempozyumu*, (s. 1-11). Elazığ.

Tonbul, S., ve Sunkar, M. (2009). *Batman'da yaşanan taşkın (31 Ekim-1 Kasım 2006) ile meteorolojik olaylar arasındaki ilişkiler*. Erzurum: Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları.

Tonbul, S., ve Sunkar, M. (2011). *Batman'da yaşanan sel ve taşkın olaylarının (31 Ekim-1 Kasım 2006) sebep ve sonuçları*. İstanbul: Sistemik ve Bölgesel Türk Coğrafya Kurumu Yayınları.

TUİK. (2000). *Genel nüfus sayımı, daimi ikametgâha göre iç göçler*. Ankara: Yayın No 2976.

TUİK. (2005). *Genel nüfus sayımı 2000 göç istatistikleri*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Yayın No: 2976.

TUİK. (2011). *2011 nüfus ve konut araştırması*. Ankara: Yayın No 4030.

TUİK. (2017). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları. Ankara.

TUİK. (2017). Bölgesel göstergeler, TRC3 Mardin, Batman, Şırnak, Siirt. Ankara.

TUİK. (2017). Göç istatistikleri. Ankara.

TUİK. (2017). İşgücü istatistikleri. Ankara.

TUİK. (2017). Sağlık istatistikleri. Ankara.

TUİK. (2017). Ulusal eğitim istatistikleri. Ankara.

TUİK. (2018). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları. Ankara.

TUİK. (2018). Doğum istatistikleri. Ankara.

TUİK. (2018). Ölüm istatistikleri. Ankara.

Tümertekin, E., ve Özgüç, N. (2004). *Beşeri coğrafya insan, kültür, mekân*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Yakar, M. (2012). İç ve dış göçlerin kırsalda nüfusun yaş yapısına etkisi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 10(2), 129-149.

Yakar, M., Saraçlı, S., ve Yazıcı, H. (2010). Afyonkarahisar ilinde iller arası göçlerin gelişmişlik endeksleriyle analizi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 15(24), 255-272.

Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayınları.

Yıldız, E. B., Sivri, U., ve Berber, M. (2010). Türkiye’de illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması. *Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 1(39), 147-167.

Yılmaz, A. (2005). Türkiye’de işsiz nüfus. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 43-56.

Yılmaz, C. (1992). Batı Avrupa ülkelerinde çalışan Türk işçilerinin Türkiye’de Kırsal Kesim ve Şehirleşme Üzerine Etkileri (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Yılmaz, C. (2007). *Samsun ilinde nüfus hareketleri, geçmişten geleceğe Samsun*. Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Eğitim Hizmetleri Daire Başkanlığı Yayınları.

Yılmaz, C. (2009). Türkiye’de kırdan kente göç sürecinde etkili olan faktörlerden biri; evlilik yoluyla göç. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 21(1), 221-232.

Yılmaz, C. (2017). *Türkiye’de kırdan kente Göç sürecinde etkili olan aracı faktörler*. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.

Yılmaz, E., ve Duran, O. (1997). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi otokton ve allokon birimler stratigrafi adlama sözlüğü, (Lexicon)*. Batman: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Araştırma Gurubu Başkanlığı Eğitim Yayınları.

Yılmaz, M. (2012). Türkiye'de kırsal nüfusun değişimi ve illere göre dağılımı (1980-2012). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 1(19), 168-172.

Yılmaz, S. (2014). Van İlinde Nüfus Hareketleri (Yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Şanlıurfa.

Yiğit, A. (1997). Keban Kasabası'nın kuruluş ve gelişimine etki eden coğrafi faktörler. *Türkiye Coğrafya Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 1(6), 411-423.

Yüceşahin, M., ve Özgür, E. M. (2006). Türkiye'nin güneydoğusunda nüfusun zorunlu yerinden oluşu: süreçler ve mekânsal örüntüler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 4(2), 15-35.

Web Sayfaları

Ağrı Haber. (2019, 01 13). <http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-630&Bilgi=batman%C4%B1n-tarihi-ve-tarih%C3%A7esi>. adresinden alınmıştır

Alaeddinoğlu, F. (2019, 01 15). *Batman şehri, fonksiyonel özellikleri ve başlıca özellikleri*. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/26939>. adresinden alınmıştır

Ayaydın, Ö. (2019, 02 05). *Petrolle büyüyen Batman sanayiyle gelişiyor*. <https://www.haberler.com/petrolle-buyuyen-batman-sanayiyle-gelisiyor-10752265-haberi/>. adresinden alınmıştır

Batman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2019, 01 25). *Batman ilinin tarihçesi*. <http://www.batmankulturturizm.gov.tr/TR-56577/tarihce.html>. adresinden alınmıştır

Devlette Bilgi, Haber ve Duyuru Portalı. (2019, 02 14). <https://www.devlette.com/bagimli-nufus-orani-nedir-nasil-belirlenir/>. adresinden alınmıştır

Doğu Marmara Kalkınma Ajansı. (2019, 02 10). <http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC43121E8457331356> adresinden alınmıştır

Hasankeyf Kaymakamlığı. (2019, 02 01). <http://www.hasankeyf.gov.tr/web/kategoritekli.asp?id=187&kategori=%DDAR%D D%20DURUMU % 20VE%20N%DCFUS>. adresinden alınmıştır

MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı. (2019, 02 02). <http://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/kategori/23> adresinden alınmıştır

On5yirmi5. (2019, 01 24). *Batman hakkında genel bilgiler*. <http://www.on5yirmi5.com/dosya/turkiyenin-illeri/72-batman-hakkinda-genel-bilgi>. adresinden alınmıştır

TUİK. (2019, 01 11). <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>. adresinden alınmıştır

TUİK. (2019, 01 11). <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>. adresinden alınmıştır

TUİK. (2019, 01 25). <https://kutuphane.tuik.gov.tr/yordambt/yordam.php>. adresinden alınmıştır

TUİK. (2019, 02 10). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=113&locale=tr> adresinden alınmıştır

TUİK. (2019, 02 08). http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1067 adresinden alınmıştır

Tuncel, M. (2019, 01 18). *Güneydoğu Anadolu bölgesinde şehir ve bu şehrin merkez olduğu il*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/batman> adresinden alınmıştır

UNHCR. (2019, 01 12). www.unhcr.org.tr, 2015. adresinden alınmıştır

Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. (2019, 01 11). <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alınmıştır

